

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԲԱՆԱԻՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆԻ

ՇԱՏԱԽԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ,

Ա. Լ. Օ

Այժմ մէկ ֆըլաւայ (աղքատ) մարդմ էր: Պան չկէր. էլաւ մըջ ուր տան կան (ման) էկաւ, մէ խատ թուրմ տեսաւ, ըսաւ ուր կնկան. Նե թուր կըտանեմ տիւքեան, կըտամ շինել, դառնամ գեամ պաղրգեանի պէշին (վաճառականի դէմ):

Տարաւ թուրն էտու շինել, առեց էկաւ:

Կնիկն սաց. Այժ, մէրթայ պաղրգեանի պէշին. քեյնէ չի կեայ:

Այժն սաց. Ոլլա ձենէ կուկեայ:

Սաց. Դէ կնա:

Այժն ուր թուր կապեց վրէն, կնաց քեաղքէյն էլաւ տիւս դարձաւ սաց. Վալ էրթայ պաղրգեանի պէշին, կըկեայ ըսպանել, Վալլա՛ն ես կը դառնամ՝ համ տուն (դնամ տուն):

Դարձաւ էկաւ ուր տուն սաց. Վալլա, կնիկ, ես կողութին տընեմ:

Կնիկ սաց. Ձէ, քե սի, քեյնէ չի կեայ:

Այժն ընգեաւ մըջ տիւքներաց. հըմէն կիշեր կինէր մէկ խատ տիւքեան կըթալնէր:

Էլան քեաղքայեր գեաքին մը վալին սին. Վալի, վոլլա՛ն, մէկ խատ կեող ընդիր մե քեաղայք, մեր քեաղայք աւիրից:

Սաց. Դեյ դալալ տանյք կանչել, էտ գեող կնդնէյք (գաննէք) խանինյք, սպանինյք:

Այժն վալի փաշի ամը (հրաման) լսաւ, սաց. Կնիկ, ըլի (եւ) փախնինյք ինա քեաղքէյն, էնանյք ուրիշ տեղ:

Այժն էլաւ վի, ուր էշ իպի, խուրճին էթալ վըրէն, քըքըյր-ուկ լըխէվմ կէր՝ էն էլ էթալ վըր իշուն, իլաւ քեաղքիյց կնաց:

Կնաց, կնաց խաաւ Դեռկ (գիւղի անուն է):

Ալօն իշկից, որ էն տեղ շատ խաղող կէր, խնձոր կէր, տանձ կէր:

Ալօն սաց կնկան. Վալլահ, մենյք տըկէնանյք ըստայ:

Տոռնմ ուր խմար տէսաւ, կնաց նստաւ ուր տուն:

Քեանիմ օր վրէն ընցաւ, տիսաւ որ դաղու լաճ Ալօի կնկան մենէն հաղ արաց (հաւանեց):

Ալօն էանու վրէն ալիսաւ (արթնցաւ), սաց. Տէր Աստված, ես ինչդ տընեմ:

Օրմ Ալօ սաց կնկան. Կնիկ, ես կորցայ (կուրացայ), ձի կը-շախես, չես թողնի որ անօթի մեռնիմ:

Սաց. Խա, կըշախիմ, հասօր (այսօր) հասօր տիւ իմ մարդն ես:

Մնաց՝ մէկ օր սաց. Կնիկ, եմ (իմ) մէշդէն (ախորժակ) կէր-թայ ձաւար (ձաւարով փըլաւ):

Կնիկ էլաւ սաց. Քեյ խամար ձաւար կըշինիմ:

Կնիկ էլաւ դէան (ցորեն) տարաւ տիւռ, փոեց արեւ, սաց.

Օլա (այ) Ալօ, ես տի էրթամ ճրու, խաւեր տըգեան, նէա դէան ա՛ռաւի՛ն:

Ալօն սաց. Եմ ձեռ պոնի տար մօ դէան, ես կաշկեմ:

Կնիկ Ալօի ձեռ պոնեց տարաւ մօ դէան:

Սաց. Փէտմ տու իմ ձեռ, խաւեր կը քըշիմ:

Փէտմ էտու էանու ձեռ, Ալօն խաւեր քըշեց: Կնիկ էլաւ կնաց ճրու:

Ալօ տիսաւ որ՝ գեօ դաղու (դատաւորի) լաճ էկաւ մտաւ Ալօի տուն:

Ալօն հետեանց քեարմ էգար, էտու, դաղու լաճու կյլխուն:

Ղաղու լաճ ըսպանից. էկաւ ձեռ էտու դաղու լաճ քէշից, տարաւ էթալ տուն, էկաւ նստաւ մը ուր դէան:

Տեսաւ Ալօյի կնիկ էկաւ, սաց. Կնիկ, պանմ էկաւ կնաց մը-տաւ մե տուն, սաց, չըմ կիտե շու՛ն էր, թէ կատու էր, թէ տա-ւար էր. վալլահ ես էլ քեարմ դարկիր եմ, մէ կնա, մէ տես, մե ամինկտեը մկայ կոտրեր ի. թէ սաղ ի:

Կնիկ կնաց իշկից, դհան (այնտեղ) տիսաւ դաղու լաճու լիշ գեօ էնտե սպանուկ:

Դարձաւ էկաւ մօ Ալօ սաց. Տնակուլ, տիւ դաղու լաճն իս սպանիր:

Սաց. Ղաղու լաճու պան մեր տուն ինչ էր, ընչի՞ տի գեար:

Սաց. Մենյք տըկից ինք, էկաւ մեր տուն ինչ տը էնի որ:

Ալօն սաց. Հըպա հէվարին ինչդ կըլնի, տանինյք պախինյք մէ տեղ:

Ղազուն իրենք խառն ուղղվան (պարտեզ) կայ, դադին թան-
պահ (պատուէր) արեւ ի, մէկ խառն նոյն ծառ կայ էանու ուղի մէջ,
դադին սիր ի (ասել է) ուղղվանին (պարտեզպանին) ամանաթ (ա-
ւանդ) քեյ էտա նոյն ծառ:

Գիշեր երկու սնաթ կնաց: Ալօ էլաւ վե, թիւմ իսկից ղազու
լանի վիդ, տարաւ կախից նոյն ծառէն, տիսաւ ուղղվանքտիւր ըն-
տեղէն էկան, իշկըցին, տիսան մէկ մարդ ըլլիւ նոյն ծառն
վիր. դարկըցին էտա մարդուն, շատ զարկըցին, թիւ կտրաւ,
մարդ ընկաւ տակ: Մարդն շատ տփէցին սաց. Պիրէյք ճրայք
կպցրէք, մըհինք (տեսնանք), նէա մարդ վով ի:

Ճրայք կըպուցին, տիսան որ դեօ ղազու լան:

Հապտ ինչիս անինք, սին:

Մէկ մէկու ըսեցին. Հըպա էլէյք էրթանյ մը Ալօն:

Էլան իրիկուն դեացին մը Ալօն, կանչիցին. Ալօ, Ալօ:

Ալօն սաց. Էան վով ի:

Սաց. Տիււ պաց, մենյք ինք:

Ալօն տիււ էպաց, սաց. Աստված խէրն էնի, ղազու ուղ-
վանքտիր, ինչ ըլնի:

Սաց. Ղալլան մենյք ղազու լան սպանինյք:

Սաց. Տիւ ինչդ ղազու լան սպանիք:

Ախըր սպանինյք, թայպիրմ տիս, տիւ քեռ Աստված:

Սաց Ալօն. Ձենէ շատ չըմ ուղի, իրենք քիս (մէկ քիսան
մօտ 50 ր. է) փարա պիրէյք ձի խըմար, էանու ջանդակ պիրէյք
թալէյք իմ տուն, ես կըսթրեմ (կանհետացնեմ):

Ռազվանքտիր էանու ուղած իրենք քիս փարէնպիրին, էանու
ջանդակն էլ պիրին թալին Ալու տուն, ուղղվանքտիր թողին գեացին
ուղ (այդին):

Ալօի կնիկ սաց. Տեսկուլ, Ալօ, հէլի թայպիրմ (պատրաս-
տութիւն) տես. էսա ճանտըկին, կեախ ի լիւանայ:

Ալօ էլաւ վե, թիւմ կախից ղազու լանու ջանդկէն, տարաւ
կախից տէրտըրոջ հէթըրէն:

Տէրտէր ակխաւ (դարթնեց), էլաւ փէզմ առից, էդա ջան-
դակ տըփից: Թիւ կտրվից էկաւ տակ:

Տէրտէր սաց. Տիրուխնի, հէլի ճրագմ կպու:

Տիրուխնին էլաւ ճրագ կպուց, տիսաւ ղազու լանու ջանդակ
մաջ անունց տան տախտին փռած:

Սաց. Տիրուխնի, բա դօրիս ինչիս էնինյք:

Տիրուխնին սաց. Մի վախէնայ, վագի կնա մօ Ալօն:

Տէրտէր կնաց մօ Ալօ, կանչից. Ալօ, Ալօ, տիւս արի:

Սաց. Նա վով ի, որ կըկանչի՝ Ալօ:

Սաց. Իս հմ, Ալօ, իս հմ, տիւռ պաց:

Ալօ տիւռ էպաց, տիսաւ տէրտէր, սաց. Խէր էլնի, տէրտէր:

Սաց. Ալօ, դազու լան սպանիր ինք:

Սաց. Հը տէրտէր, ինչիս դազու լան սպանիր իք, վար տեղ սպանիր իք:

Սաց. Վալլահ, սպանիր ինք:

Ալօն սաց. Տէրտէր, տիւ մեր տէրտէրն ես, քի ծէն չըմ ըծե, կնա մէկ քիս փարա ձը խմար պի, էանու ջանդակ վերցու բե թալի մե տուն:

Տէրտէր կնաց, քիսէմ փարա էանու խմար իպե: էանու ջանդակն էլ իպե էթալ Ալօի տուն:

Սաց Ալօն. Դէ կնա քիսի, տէրտէր:

Տէրտէր կնաց ուր տուն:

Ալօի կնիկ սաց. Ալօ, կեախ (ժամանակ) ի լիւսնայ: էլի թայպիրմ վըր նէա լըշին տես:

Ալօ էլաւ վե, թիւմ իսկից դազու լանու ջանդակի վզէն, տարաւ մօլլի հէրդուս վէ կախից:

Մօլլէն ակխաւ, էլաւ վե, փէտմ առից էկաւ թըխ (դէպի) ջանդակ, շատ տփից: Տփից, տփից, ապա սաց ուր կնկան:

Հէլի ճրայգմ կպու, տիսնանք նէա թնչ ի: Կնիկ էլաւ վե ճրայգ կպուց, մօլլէն իշկից, տեսաւ զեօ դազու լան, սաց.

Աստված քիւ տուն աւիրի, դազու լան, նէա ինչ կյաս ի (կերպարանք), որ քիւ սիրտ եմ աղջիկ կուզէր, յառաջվէ թօ դիյր տանէր քիյ խմար:

Մօլլէն սաց ուր կնկան. Հապա թնչիս տը անենք:

Կնիկ սաց. վազի շուտ մօ Ալօն:

Մօլլէն կնաց մօ Ալօն, կանչից Ալօ, Ալօ, այ Ալօ:

Ալօն սաց. Ան վիճի ի:

Մօլլէն սաց. Ալօ, տիւռ պաց ես գեամ ներս, քիյ տիր պանմ ըսիմ:

Տիւռ էպաց, տիսաւ զեօ մօլլէն, սաց. Աստված խէր էնի, մօլլա, թնչ կայ:

Սաց. Խէրն էն ա որ դազու լան սպանիրք, զեօ մի տուն ջանդակ թալած:

Սաց. Թնչս դազու լան սպանիրէք:

Սաց. Վալլահ, զեօ սպանիրենք:

Սաց. Էն, տիւ իմ մօլլէն ես, կնա մէկ քիս փարա պի էանու լէշ պի թալ մե (մեր) տուն:

Մօսկն կնաց մէ քիս փաբա իպէ իտու Ալօ, անու լէշն էլ իպէ կթալ Ալօի տուն:

Ալօի կին սաց. Ալօ, իլի, մի թայպեմ արն, կեախ ի որ լիոնայ, դադին որ մի աղախի, գմի վիզ կըկտրի:

Ալօ էլաւ վի, թիւմ ըսկից դադու տղի վզէն. կնաց վըր տանսքներուն (տանիք) իրեյք դան Ալօ կանչից, սաց. Հէյ խալ-իոր մարդ կայ՝ էանուր քիւն չտանի, կնիկ կայ՝ էանուր լան կըլայ, էն էլ աղախի, շահատ (վկայ) կէնէյք Աստու խամար, որ ես դա-դու լանն իմ, եմ խէր մօլլի աղջիկ ձը խամար չուզեց, մօլլի աղջկայ քեարբուն (խէր) կէրթամ ձի կըխեղտիմ:

Մէ խատ թըթի ծառ դեօ մաջ դադու պակին, Ալօն ան լէշ տարու ան թըթի ծառէն կախեց, էկաւ ուր տուն խանգիյստ քնաւ:

Ղադին խը լսուն էլաւ վի, իշկաց ծառ վի, մէ մարդմ կա-խուկ ծառ վի, կնաց մօտացաւ, դեօ էանու լան:

Վնայ վալիլէր, էլաւ կանչից. Վթվ ի իմ լան սպաներու Շահադ (վկաներ) հանդէ կայնան սին. Աստու խամար շհադ ինք որ առաւ-տուն էր, իրեյք դիբ քը լան կանչիք ի, իմ խէր մօլլի աղջիկ ձիկ խմար չուզից, էանուր քեարբուն, կէրթամ ձի կը խեղտիմ:

Էլան դադու լանու ջանդակ տարան պախին: Տարին թըմ-մաւ. մէկ օր Ալօն էլաւ դիւր կնիկ տփից: Կնիկ էլաւ տանիս, կան-չից, սաց. Ղադու լան Ալօն է սպաներ:

Ալօն էլաւ ուր թուր կապեց վըր ուր, ձին խէծաւ, փախաւ կնաց չիւմ Մուսուլ մէկ:

Ղադին իմացաւ. էլաւ մարդ օղօրկեց Մուսուլ, սաց. Մէկ մարդ անուն Ալօ, եմ լան սպանեց էկաւ Մուսուլ, էանու պոնէյք, սպանէյք:

Մուսուլ վալին էլաւ դարադօլ իդիր վըր կարմնջին: Ալօ կը-նաց Մուսուլ մօտկացաւ, տեսաւ քօշըրի (վաշկան քրգեր) խօվիւմ կէր ընդե, սաց. Խոլիլ, էրի Մուսուլ ճամպախ ձիկ շացք տու:

Խոլիլ սաց. Տնակուլ, դեօ էն Մուսուլ, ճամպախ նէա է, չըմա կնն գիւզ:

Ալօն սաց. Ես շատ խաշիւմ իմ (անտեղեակ), չըմ կիտի էր-թայ, արի էրթանյք, իմ ձին կիտամ քիյ, տիւ խիծի:

Խոլիլ սաց. Չըմ իզեայ:

Ալօ սաց. Արի, իմ թուրն էլ կիտամ քիյ, իմ ջիւրն (չորեր) էլ կիտամ քիյ:

Խոլիլ սաց. Դէ ինի տակ:

Ալօն ձիուց ինաւ տակ, ջիւրն իտու էանու, ուր թուրն էտու էանու, ուր թուրն էտու էանու, ձին էտու խոլիլ խէծաւ, խոլ-

վու ջլերն էլ Ալօ խակեաւ, խովվու քեապանակ (բրթեայ վերարկուն, ապան) քէաշից վըր ուր, գեացին Մուսուլ:

Խասան վըր կարմնջին, Սլօ փրթաւ կնաց մըջ քեաղքին, խովիւ խասաւ էլաւ վըր կարմնջին, դարադուլ էզարկ խովվի վիզ կտրեց, ձիուց իպե տակ:

Ալօ կնաց մըջ քեաղքին կան էկաւ կնաց մէ պառվու տուն, սաց. Պառաւ, քեյ թնչ կայ:

Սաց. Ձի մէկ լաճ կայ:

Սաց. Ձիկ էլ ըրա քեյ լաճ, էլինք էրկու:

Հէվարին, որ մութ էլաւ, Ալօ սաց. Պառաւ, տուր եմ խուրջին մենյք կըհանք (գնանք) կողութիւն:

Ալօն առեց ուր ախպէր կընաց, կնաց կնաց խասաւ խըզինի (գանձարանի) տառն հռջև, տիւռ էպաց, կնաց քիչմ փարա խանեց, առեց էկաւ:

Խըլուսուն խազնադար իլաւ վե, կնաց խըզինէն իշկեց, տիսաւ գեօ գեող ընգեյր խըզինէն տարիւր:

էկաւ սաց վալուն թէ գեող ընգեյր խըզինէն տարիւր ի:

Վալին սաց. Պիւրէյք հառջև խզնի տառն խորմ փորէյք, էտա խորի կէս կուպր լցէյք, որ մէյ տիւր էլ էան գեող գեայ, մանի մըջ էան խորին, էլ տիւս չիգեայ:

էլան փորեցին, կէսն իվեր կուպր լցին:

Հէվարին Ալօն իլաւ վե, սաց ուր պառվուն. Պառաւ, մէ տու իմ խուրջին:

Ալօ առեց խուրջին, հինք (ինքն) ուր ախպէր էլմ էլ գեացին գեողութին: Դեացին խզնին մօտացան:

Ալօ սաց ուր ախպօր. Տիւր յառէջ գնա, ես փշուրմ ճիւր թափիմ կեամ քըյ խասնիմ:

Ախպէր որ յառաջ կնաց, ընգեաւ մաջ խորին: Ալօ էկաւ էլաւ վե, կանչեց ախպօր, տեսաւ ախպէր գեօ մաջ խորին, ձէն խուռ սաց. Տօ տիւ ընգեյր ես խուր վի:

Սաց. Խա, ես գեօ մաջ խուրին:

Սաց. Թիյ իրար չտաս, իմ ոտք կըղնեմ վըր քիւ թիւին, կընցընիմ հէամ էան կուղ (կողմ), էլմ էլ քիչմ փարայ կառնիմ կըկեամ. ոտք կըղնիմ վըր քիւ թիւին, կընցընիմ կեամ նէա կուղ, էնտուց ձեռ կըթալիմ քի կըխանիմ տիւս:

Ոտ էտիւր վըր ուր ախպօր թիւին, կնաց էան կուղ. էլմ էլ փշուրմ փարայ առից, էկաւ, ոտ էտիւր վըր էանու թիւին, ընցաւ նէա կուղ, ձեռ էտու ախպօր ձեռ որ տը քեաշէր տիւս, չը կըրցաւ էրաւ չէրաւ չը կէրցաւ, դանակ ծոցէն էխան, էթալ ախպօր վիզ կտրից, գլխի տարաւ, լէշ մնաց մաջ խուրին:

Խը լըսուն խըզնդար էլաւ, կնաց խըզինի տիւն էպաց, ըշկեց նէա թնչ. դեօ դեող (դող) բէդլլօխ մաջ խորին: Դարձաւ էկաւ սաց վալուն. Միւր դեող դեօ դա մաջ խորին ընդյած առանց գլլօխ: Վալին սաց. Ան լէշ առէյք քէյշէյք վըր հաղպրին (աղբիւր), քեանիմ քեաղգիյ կնիկ դեա, կըկեայ վըր հաղպրին, վիւր լաճ ընի, էանու աչք կառնի ինի, էանու սիրտ իրիցի, տըլայ. որ էլաց՝ պոնէյք պիւրէյք:

Խոշամքեյր էլան ըզլէշ խանին խուրից, առին գեացին, Թալեցին վըր հաղպրին, դարաղօլ կայնաւ հոջև:

Ալօ տիսաւ պառաւ տ'էլնէր տ'էրթէր հաղպիւր ճրու:

Ալօ սաց. Պառաւ, տըհաւ ճրճւ:

Պառաւ սաց. Խա, տըհաւ ճրու:

Ալօ սաց. Պառաւ, քեօ լաճու լէշ գեօ պիրած դրած վըր հաղպրին. քեո աչք առնի հինի, քեո սիրտ տը իրիցի, տիւ տըլաս, ամա քիյ դայիմ պոնի. կնա քիւ կուժ լից, քէոյ ոտ ասկացու (անցկացու) քեար, ինիս, կուժ կուտրի, նստի վըրէն կուշտ լացի, Թէ որ քիյ պոնիցին, քիյ տը խարցնին, տը ասեն նէա քիւ լաճն ի, սա. Զէ. Տ'ասեն ապա քիւ Թճոն ի. Տիւ սա. Զէ. Տը սին. Ապա ինչի՞ կըլաւ: Սա. Ես Ֆըխարայ իմ (աղբատ), փարայ չկայ ձի, եմ կուժ կոտրաւ, եմ լաց վէր եմ կըժին կըզեայ:

Պառաւ էլաւ կնաց վըր հաղպրին, կուժ էլից, դարձաւ, ոտ ասկացաւ քեար, ընգեաւ գէյաին, կուժ կոտրաւ, նստաւ կժի կոտրեյր էտու յիրար, ուր սղին իշկաց (նայեց), էլաց:

Դարաղօլ էկաւ պոնից դէն, սաց. Նէա քիւ լաճն ի:

Սաց. Զէ:

Սաց. Հապա քիւ Թճոն ի:

Սաց. Զէ:

Սաց. Հապա ինչի՞ կըլաւ:

Սաց. Ես Ֆըխարայ եմ, փարէմ չկայ ձի, եմ կուժ կոտրաւ լաց վըր եմ կըժին կըզեայ:

Պոնեցին տարան մօ վալին:

Վալին սաց. Պառաւ, ինչի՞ կըլէր, նէա քիւ լաճն էր:

Սաց. Զէ:

Սաց. Հապա քիւ Թճոն էր:

Սաց. Զէ:

Սաց. Հապա ինչի՞ կըլէր:

Սաց. Ես էկայ վըր հաղպրին, եմ կուժ լըցուցի, վախէցայ, եմ ոտ ասկացաւ քեար, ընգեայ, իմ կուժ կոտրաւ, եմ լաց վըր եմ կըժին կըզեայ:

Վարին սաց. Առա քեյ մէկ մաջիթի, տնւր տու, քեյ խամար կուժ տու:

Պառաւ առից կնաց:

Շերուհնենց մարէն (Շիրվան, Սղէրդի մի գաւառի ամիրա), յօրօխկեց մօ Մուսլա վարին, սաց էանու. Զըկէթիր (չըկարողացմբ) էան կեող պոնի յօրօխի գետ անու վիզ կտրիմ:

Սաց. Տնաւեր, էտա Բնչ խօսքի. որ ես եմ գեող պոնիմ, չըմ կմնայ էանու վիզ կտրի:

Սաց. էան տարէյք, քեաղքէյց աիւս դըրէյք, շատ մարդ կըկեան կէրթան, էան լէշ վար մարդուն էլնի, էանու սիրտ կիրեցի, տի լայ, ինչ որ լաց՝ ձը խամար պոնեյք պերէյք:

Լէշ տարան քեաղքէյց աիւս դըրին: Ալօն էլաւ վեր. աքէմ (վերարկու) քէաշից վըր ուր, էշ էտու հոջն կնաց, կնաց էնա քեաղքի կուղվէն (կողմէն):

Կնաց մաջ դաշտին, դվաւ (դարձաւ) էկաւ: էկաւ Ալօն, խասաւ քեաղայք, էկաւ մօ դարադուլ:

Ղարադուլ սաց. Հա դաւրէշ, էրի (արի) մա մի, (մեզ մօտ) մը (մեղ) խամար պան սա չիւր խըլըսուն, միւնք իրեյք խողի ենք, տանըխինք ոսկի կտանյք քի:

Ալօ սաց. Ձէ, չիմ իգեայ, որ ես կեամ, ան կեող տը կեայ զիմ էշն էլ կեողնայ:

Սացին. Քիւ իշու հաղն էլ կտանյք:

Սաց. Եմ իշի հաղն Բշկի ի (Բնչ է):

Սին. Տանըխինք ոսկի էլ քիւ իշու հաղն ի:

Սաց. Աղէկ, կըգեամ:

Ալօն էլաւ կնաց մօ դարադօլքիյր, անունց խամար պան ման սաց չիւմ կէս գիշեր կտորաւ, էտա իրեյք մարդեր քյնան: Ալօ էլաւ վեր, ուր ախպօր լէշ իգիր վըր իշու քեամկին՝ տարաւ ուր տուն սաց. Պառաւ, դէ կուշտ լացի:

Ալօ դարձաւ անունց կուշտ, ապէն փաթթից գլլօխ, կող էլաւ քյնաւ:

Խըլսուն էն մարդեր էլան վե, իշկըցին տիսան, էշն՝ էլ տարած, լէշն էլ տարած, սին. Հըպը ինչ տ'ասինյք դարվըրշին:

Դարվէշ էլաւ խրտ լսուն, իշկաց տար-թար (դէս ու դէն) տիսաւ զն չկայ, սաց. Զըլնի եմ էշ տարած ին:

Սին. Խա, վոլլահ, քեո էշ տարած ին:

Սաց. Հայ. հայ, կուղիմ զիմ էշ:

Սին. Մենյք քիւ բախտ, ձէն մածի, մենք քեու իշու գիյն էլ կտանյք:

էլան եռսուն ոսկի տվին էանու, Ալօն էլաւ էնդի կնաց:

Ղարազօլ կնաց մա վալին, սաց. Վոլլահ, լէշն էլ կեղցան տարան:

Շէրուվինց ամերէն յօրօղից մօ Մուսլայ վալին, սաց. Զրկէրի ուր կեող պոնի, յօրօղի կեայ անու վիզ կըտրիմ:

Սաց. Սա տնակոլի պանկտեր (բաներ) շատ ի. որ հս եմ կեող պոնիմ, անու վիզ հս չըմ կանայ կտրի:

Մուսլայ վալին սաց. Պիրէյթ դաւէմ (ուղտ) ոսկով զարդարենք, տանենք քեաղքից տիւս, էն կեող տրկեայ դէաւի գեղութիւն, մենք չենք կանայ էն կեող պոնի:

Էլան դաւէմ պիրին, զարդըրիցին, տարան քեաղքեյց տիւս, զարազուլ նստաւ հոշիւ:

Ալօ իլաւ վե, ուր քսիկ էլին (լի) եարթ. (խիստ) թունդ թթուն էլից, կապից վըր ուր, քեաղքեյց էլաւ տիւս, կնաց զաշտի կնարէն (կողմից, եղրից) էկաւ խասաւ մօ զարազուլ. նըստան էնտեղ, անունց մօ, էլաւ չիկարէմ (սիկար) էտու էանուր, շատ որ քեաշիցին, սարխօշցան, պառկան էտա տեղի, թմրան, քնան:

Ալօն իլաւ վե, դաւէն կեօղցաւ, իպի ուր տուն, զինից (մորթեց) ուր խմար վիրուց:

Խը լսուն զարազուլ էլաւ վե, էկաւ մօ վալին սաց. Վոլլահ, դաւէն էլ կեօղցան:

Վալին սաց. Վոլլահ զօրիս Բնչ անենք:

Շէրուվինց ամբէն էլ յօրօխկեց մա Մուսլայ վալին սաց. Զրկէրի ուր կեող պոնի, յօրօղի գեայ ուր վիզ կտրիմ:

Սաց. Էնա տնավերի խապար շատ ի, որ հս կեող պոնիմ, չըմ կէրի էանու վիզ կտրի:

Վալու արչիկն սաց ուր խօր. Եմ տեղջիւլ (անկողին) քեաղքէն տիւս իսկէք (ձգեցէք), կիշեր էան կեող տրկեայ ձի կեողութիւն, որ հս չը պոնիմ, տիւ մարդ չըկէնէք պոնէք:

Էլան վե. աղջկան թախթ տարան քեաղքից տիւս իսկըցին: Հէվարին Ալօ իլաւ վեր. տիկմ ճիւր էթալ ուր թե, արծըլին (ածելին) պոնից ուր ձեռ, չկարէմ (սիկար) էլ կպուց, պոնից ուր ձեռ, մէջ շուկին վե կնաց:

Կնաց մէ եահուտում (հրէի) տիւս, էանու չկարէն ընցաւ, կանչից եահուտում. Փշուրմ կրակ տու ձիկ:

Եահուտին էլաւ կրակ էտու սաց. Տնակուլ ձի տիւս քեօս (ցիխ) էր, քիւ ձեռ պարզի, եմ ձեռ չըխասնի քիւ ձեռ:

Եահուտին որ ձեռ պարզից, առծըլին էթալ եահուտում ձեռ կտրից: Եահուտին ընգեաւ տըհան մեռաւ: Ալօն ձեռ առից կնաց:

Կնաց մօ աղջիկ, էլաւ վըր թախթին, ձեռ էթալ զախչիկ, ուր լախրտին (զրոյց) խեռ ախչկայ արաց:

Այօ սաց. Ախշի, ձի շեռ կըկեայ:

Աղջիկ սաց. Հըմլա շըռի մէջ տեղաց:

Սաց. Ինչխ կըշըռիմ մէջ տեղաց, որ քիւ բեաւարին (վստահութիւն) վէր ձի չիգեայ, առա իմ ձեռ պոնի, կիջնեմ տակ կըշըռեմ:

Եւանուտու ձեռ իտի մէջ աղջկայ ձեռաց, իջաւ տակ, մախաթ էզարկ տկին, տիկ շոնց. Այօն թողեց կնաց:

Աղջիկ ֆնաց թէ էանու շեռ կտրի շեռ չըկտրաւ: Աղջիկ աջըզաւ, ձեռ քեաշեց, տիսաւ մէկ չլուր (մերկ) ձեռ էկաւ մօտ: Սաց. վմյ, սա պան էլ արաց գինքն էլ փախաւ: Մնաց խե լըսուն, աղջիկ էլաւ կնաց մօտ խէր, սաց խօր. Չըկարցայ պոնի գեոդ:

Խէր սաց. Բա ինչխ անենյք:

Էլէյք սէրուբանդ (կախարդ) պառաւմ պիրէյք, իսկենյք մըջ քեաղքին մահինք վե տուն դաւի միս կայ, մե գեոդ էան տուն ի:

Էլան սէրուբանդ պառաւմ տեսան, էլան յօրօխկեցին մըջ քեաղքին: Պառաւ մըջ քեաղքին կան էկաւ (ման եկաւ) կնաց Այօն տուն. իշկեց, տեսաւ որ գեօ Այօն մէր միս կիփի, սաց Այօնի մօր. Աստված տայ քեյ, եմ լաճ խիւանդ ի, քիչմ դաւի միս կուզի, մէ քիչմ դաւի միս տուր տանիմ իմ լաճուն:

Այօնի մէր սաց. Նստի կուշտ կի, քիչմ էլ կտամ կըտանիս քիւ լաճուն:

Էլաւ էլիք մըջ քեախին, իտի պառու հոչև, էնի կուշտ կէրաւ: Էլաւ քիչմ էլ էթալ էանու փէշ, առեց կնաց, էլաւ տիւս:

Տէսաւ Այօն էնդեխէն էկաւ. սաց. Էան Բնչ ի խե քեյ:

Սաց. Աստված տա քիյ, քիւ մօր, եմ լաճ խիւանդ էր, քիչմ դաւի միս ուզեց. էկայ մօ քեռ մէր, քիչմ դաւի միս էտու ձի, առի գեօ կըհամ (կէրթամ) մեր տուն:

Այօ սաց. Մա պի (բեր), մահինք (տեսնենք) քեանի մի կտոր լըլաւ: Եանց էտու էանու:

Սաց. Էրի հայնք (արի երթանք) իմ մէր քիյ քիչ ի տուիր. • ես քիչմ էլ կտամ քեյ:

Այօն զպառաւ առից կնաց տուն: Թուրմ էզար վիդ կտրից, սաց ուր մօր. Տիւ չեմ կիտէ, որ դաւի միս տանեն վալուն շանց տան, վալին գիմ վիդ կըկտրի:

Սէրուբանդ պառաւն էլ կտրուսաւ:

Դալալ տվին կանչել, սին. Մեր կեոդ սէրուբանդ պառաւն էլ կէրաւ:

Վալին սաց. Էն կեոդ որն ի, թող կեայ իմ ձեռ, ես գիմ աղջիկ կըտամ էանու:

Այս էլաւ կնաց վալու ձեռ, վալին ուր աղջիկ էտու էանու սաց. Զիւր մկայ տիւ իմ կեողն իր, մկայ էլար զիմ փէսէն. ձի քեյնէ պատի որ ինչ տիւ արիւր իմ գլուխ, ըսկուն անես Շիրվեննց, ամիրի գլխի:

Այսն սաց. Զիւռ (այծ) ձի խամար զինի, ամէն բոկից (մաղից) զանգեակմ կախի, կինամ:

Վալին էլաւ չիւռմ զինել էտու, հըմէն բոկէն զանգեակմ կախեց: Այսն էթալ ուր թե, փէզմ պոնից ուր ձեռ, կնաց Շիրվեննց ամիրի տուն:

Հէվարին կնաց էանու օղէն: Կեղական հըմէն ժողվան էկան էանու օղէն չիւռ քյնկու կեախ լախրդի (զրոյց) էրին: Գեացին ուրենց տուն քյնան: Ամիրէն էլ էլաւ ուր տեղ էթալ (անկողին ձգեց) պառկաւ քյնաւ:

Այսն էլաւ վե, չըռու մորթ էթալ վէ ուր թիւին, փէզ պոնից ուր ձեռ, էկաւ կայնաւ վէր էանու սրտին, սաց. Հա, ես խոզի կըտամ, խոզի կառնիմ:

Ամիրէն սաց. Մեռնիմ քե, խրիշտակ, մոհլաթ (ժամանակ) տու ձի չիւռ խըլտուն ես եմ զեղական, եմ աղէքեյր տիսնամ:

Սաց. Քե մօհլաթ ի, խի լսուն տիս:

Այս կնաց պառկաւ ուր տեղ. խըլտուն Շէրվեննց ամիրէն էլաւ վե, կանչից ուր զեղըկընին. կանչից ուր լաճեաց սաց. Ամանաթ ձի մէկ մէկէ (ձեղ միմեանց եմ յանձնում). ցերեկ զիշեր, խոզիառ խրիշտակ իկեր էր եմ խոզիյն կառնէր, հեվի արեւ եմ (խնդրել եմ) որ նոր զազրեր, էլէ ձի խամար թապուտմ (զազաղ) շինել տուէք:

Էանու աղէրք հէլան թապութմ շինիլ տվին, Շէրվեննց ամիրէն վերուցին զրին ինե, էանու խաց ջուրն էլ զրին մէջ. սաց. Դէ զեացէյք, մարդ հեվարին կըկեայ ստա:

Կիշեր էրկու սհաթ կնաց: Այսն էլաւ վե. չըռու մորթ խաղեաւ, փէտ պոնեց ուր ձեռ, էկաւ կայնաւ վըր ամիրի սրտին, Սաց. Հան խոզին կտամ, խոզին կառնիմ:

Սաց. Պոզիյն քոն ի:

Սաց. Մահեմմ (ճիշտ է):

Այսն փալան իպի, մտուց թապուտի տակ շըկից, կնաց թըղ (զէպի) Մուսուլ. տարաւ իտիր Մուսլայ կուշտ:

Շէրվեննց ամիրէն սաց. Աստծու դիւան տը (տես) շմադաւան ի:

Սաց. Չէ, վոլլահ մօտացայնք:

Սաց. Տիւ կաց ըստա, ես կէրթամ Աստծու դիւան. քիւ մեղք չատ ի. փշուրմ քիւ մեղք թեթեացուցիմ:

Սաց. Խրիշտակ, կրխնդբեմ քիյնէ:

Ալօ էլաւ կնաց վալու դիւան, սաց վալուն, Քո Շէրուֆենց
ամիրէն գեօ դընա պիրբի. գեոզցա պիրբի դա: Ծս գեօ կըպիրբի
դնիմ ստա, իրեյք խապար խեա կիտամ, նուր (նոր) ծիծղացէյք.
ձէն չ'տաք:

էլաւ դարձաւ կնաց, Շիրֆենց ամիրէն սաց. Խրիշտակ, տիւ
Հկմբ:

Սաց. Խա, հս իկայ:

Սաց. Տիւ ինչ արիր ձիկ խմար:

Սաց. Քիւ մեղքեյր Թեթևացուցի, բալէ ինչկանեմ՝ եմ խա-
պար արա:

Սաց. Ադէկ:

Սաց. Քեյ տ'սիմ, փիշի փիշի.

Տիւ սա, Նաճւ. նաճւ:

Տըսիմ քեյ կուպրի կուպրի.

Տիւ սա. Հաւ, հաւ:

Ծս քեյ տ'կանչիմ, չըճ, չըճ.

Տիւ սա. Լօփ, Լօփ, զոա:

Ամիրէն սաց. Ադէկ:

Ամիրէն շիկից, տարաւ վալու դիւան իդիր: Սաց. Փիշի փիշի:

Սաց. Նաճւ նաճւ:

Սաց. Յուբի, յուբի, յուբի.

Սաց. Հաւ, հաւ, հաւ:

Սաց. Զըճ չըճ:

Սաց. Լօփ, Լօփ, զոանց:

Ծըծղացին դիւան հըմէն, վալու մարդիրն էլ ծըծղացին շատ:

Շիրուֆենց ամիրէն Թապութից խանեցին. իրիշկաց անունց.

շըշկովա:

Վալին սաց. Շիրուֆենց ամիրէն, ինչիս ի եմ կեօղ. իմ մալ
կըգեօղէր. ապա էն կեօղ էկաւ, քեյ Շիրֆուց կեոզցաւ, առից
իպե դա:

Սաց. Խա. էանու անուն ինչիս ի:

Սաց. Ալօ ի:

Սաց. Ալօ, էրի իմ ձեռ, հս եմ աղջիկ կը տամ քեյ:

Ալօն կնաց էանդւ ձեռ. աղջիկ էտու էանու. էլաւ եօթն օր
եօթ կիշեր խարսնիս արաց, էնոնք խառան ուրենց մուրազ, մեյնք
էլ խաանեյնք մեր մուրազ:

Պատմեց. 1911 թ. Յուլիսի 24-ին, Շատախի Քաղ զիւղում
Արմշատցի (Շատախու դաւառի) Քամալի լաճ Խլղաթ, քառապուն

ամեայ անդրադէտ գիւղացին, որ երկրագործութեամբ է պարապուած. բայց ձմեռները քրդերի մէջ բուրթ գդելով է զբաղուած և հէքեաթներ ասում: Նա այս հէքեաթը սովորել է մի հայից: Այժմ հայրիկի գիւղերումն էլ հէքեաթները քրտերէն են ասում:

Բ Ա Ղ Դ Օ

Կէլնի կէլնի, կէլնի չէլնի, վախտի դամանտա (ժամանակով) կնիկմ ինան (միասին) մէկ խառ լաճ:

Էտա կնկան անուն Ամար էր. լաճուն էլ Բաղդօ (Բաղտասար): Մէկ օր Ամար կըկանչի ուր լաճուն կասի, տղա Բաղդօ. բալամ, արի քեյ դնեմ սանահաթիմ (արհեստի), խէր չունես, ապա մե (մեզ) վճիլ պիտի շախի: Իսոր ինոր (սրան նրան) խղմաթ ա-նելով քեյ շախեցի պախիցի, էլ չեմ կանայ, դեօ ես պառվըցայ, մեր հալ ինչիս պիտի էլնի, ինեճ (ընկնեճ) անօթի մեռնեճ:

Մէր կասի կըպաշլայի (կսկսի) ինել վէր քիթ մօթին մառախ (մտածումնք) կանի, կուլա կողբայ:

Լաճնի չարէն կըկտրի կասի, ձօ մարէ, ես ինչ անեմ կասի՝ ես թնչի եմ նստե ստա, էլնեմ էրթամ տեղմ էրկու, հա մտնեմ էլնեմ, պալքի էստ իմ մօր ձէն իմ ականջից կտրի, էրթամ դեխմ (մի կողմ) տղասովեմ:

Տղէն ի կէլնի կէրթա, կասի. Դեոր էրթամ դեոր չէրթամ, պորէ էրթամ աման ծախողի մօտ աշկերտ:

Կէրթա կասի աման ծախողին. Աման ծախող, քեյ չրադ (աշակերտ) լաղըմ չի:

Աման ծախող թայմին (կընկատի) կանի էտա լաճու վէրա-գյլօի ուրնուր (ինքն իրեն) կասի վալա էսա լաճ աղէկ ալ-չա-փուկ ի (աչքաբաց) պարէ առնեմ մօտա:

Աման ծախող կասի. Խա, արի, ամա (բայց) քեո անուն ինչ ք:

Բաղդօն կասի. Իմ անուն Ամանկոտրիկ ի:

Ինչ, կասի աման ծախող:

Բաղդօն կասի էլմ էլ ուր անուն.— իմ անուն Աման-կոտրիկ ի:

Մարդն ի կըմտածի, կըմտատա կասի. Զայի (կարելի է որ) խոր անուն էն ի:

Տղի հաղի (վարձքի) վէրէն էլ կըբարուշին (կըպայմանաւոր-

բուհին) քեանի օր որ կըմնա ինոր տիւքեան էն կանգար հաղ պիտի տա:

Մէր որ լսաւ շատ ուրախացաւ:

Ամա (քայց) մէ օր ուսթէն կասի. Տղան, Ամանկոտրիկ, ես պիտի էրթամ Գյրաշէն (Ջուաշէն-գիւղ է) աման պիտեղու. տիւ խօքօտ քեռ աչք վէր դիւքնին պախի, խօքօտ շուատ (աշխոյժ) կաց, առ-տուր արա չիւր ես գեյղից դառնամ, խասկըցմը:

Աման-կոտրիկ կասի. Ոհ, խա, խասկըցայ, տիւ կնա գեյղ, խեռ քեռ գործին, ես կիտեմ ինչ կանեմ:

Ուսթէն կըթողնի կէրթա գեղ: Աման-կոտրիկ կասի. «Ուսթէն հաքիյ (քանի որ) ձի ասաց՝ Աման-կոտրիկ, սապր արա (համբերի) տես. ես մկա ինչ կիտանիմ ամանյտեբաց գլխիս:

Կառնի մէ խատ զօռպա մեծ քեարմ, կինի վէր ամաննեբաց կըպաշլայի մէյ մէկ սխկոտեղ (Չարդեղ), շրփոց դըրբմփոց կըգնի տիւքան, մէկ աման բիւա չ'թողնէ լաւ սաղլամ (ողջ):

էն մէկէլ օր ուսթէն կուգեայ կըտեսնայ որ ուր տիւքան պիթիւն էլե տափ-սաղաղ: Կըթէպուի (կըշուարի) կըմնայ. կասի. Տղան, Աման-կոտրիկ, Աման-կոտրիկ:

Աման-կոտրիկ կասի. Ուսթա, էլ աման չկայ որ կոտրեմ:

Հայ, կասի, շուն շան որդի, կորիւր կնա, էլ էսա տիւքեան մի կեա, կուշտմ դմբոց կուտա կը ճամբխի կէրթայ:

Աման-կոտրիկն ի կասի. Թէ տիւ ասիւր Աման-կոտրի, ես էլ կոտրեցի: Ուսթէն ի կըլարի յետե. Բաղդօն կըփախի կէրթայ ուր տուն, մօր կասի. Մարէ, քանիմ խատ աման կոտրեցի, ուսթէն ձիկ մեց (խրկեց) տիւ:

Մէր կասի. Տղան, բարէ կնա կօնդուռաջութիւն (կօշկակաւ-բութիւն):

Լաճն ի կէրթայ կօնդուռաջում տիւքեան. կասի. Ուսթա, գեամ էլեմ քի աշկերտ:

Կասի. Ոհ, արե: Անունդ ինչ թ կըխառցուցի Բաղդօյին:

Բաղդօն էլ կասի. Իմ անունս Կաշի-կտրիկ ի:

Կօնդուռաջին Բաղդօյին կասի. Արե նստի էնա տեղ:

Կըտանի ուր մօտ գեօ քիչմ պան կըսմըցուցի, կըմնայ մի քանի օր: Մէկ օր ուսթէն կասի. Տղան, Կաշի-կտրիկ, կաց տիւքան ես մէյ դիպնիմ տուն դեամ. խասկըցմը, Կաշի-կտրիկ:

Կաշի-կտրիկ կասի. Ոհ: Չիւմ ուսթէն կէրթայ տուն՝ Բաղդօն կառնի դանակ էն պիթիւն կաշիք կըկտրտի:

Ուսթէն կուգեա կըտեսնայ, որ զրմէն կաշիք կտրուկ, լցուկ տուն ի: Կըտփի մէջ ուր գլխուն, տղին կըմլի տիւ. տղէն կասի. Ես թնչ անեմ թէ տիւ ասիւր. Կաշի-կտրիկ:

Բաղդոն ի, Էնտեղից կէլնի կէրթա ջամ (ապակի) ծախողի մօտ. էլմ կասի. Իմ անուն ջամ կտրող ի. Ինոր ջամերն էլ մէ-կէլնեցաց պէս կըկոտաւի կըթողնի կէրթա: Վալհասըլ (վերջապէս) դեոր որ կէրթա, զըմէն տեղ մէյ մէկ դէյշ անունմ կըզնի վէր ուր, սկուն որ հըմէն տեղիցն էլ կըմլլի տիւս:

Մէր չ'կիտի ինչիս անի խետ ուր լաճուն. կասի. Բարէ կըթամ բերդի տկի սուրբ ծառին խառցուցիմ, խեմ սուրբ ծառ ինչ կասի, որ ասի, ես էն կանեմ:

Մէրն ի կեկնի խինգ փարի խունկ, խինգ փարի մոմ կաննի որ էրթա սուրբ ծառի մօտ: Բաղդոն ի զեաղտիկ մօտ ետվից, կարճ ճամբխով կէրթա կըմանի էն պոտ ծառի մէջ, կըպախվի Էնոր մէջ, մէր չ'տեսնայ, կուգեա որ մոմ վառի:

Մոմ կըվառի, խունկ կը ծխի, աղօթք կանի, եօթ ծունդր կըզնի. սորա (վերջ) ձեռնով կըզանի ծառին կասի. Ով սուրբ ծառ, աստ մէ խենջը, իմ լաճ թնչ սանահաթի դնեմ:

Լաճն ի պոտ ծառի մէջից կասի. Դիր ուր քեյոու մօտ, եօթ գեր կրկնեց:

Բաղդոյի քեյոին էլ. ինչ ասիմ, շատ ջոջ գեող էր:

Մէրն ի կէրթա ուր ախպօր մօտ կասի. Ախպէր, հալ-հէքաթ ըոըսկնայ, ընցած դառցած, արե Բաղդոն առ քեռ մօտ պախի:

Քեռին կայլ կէլնի. (կընդունի), ամա կասի. Արի քիյ մէյմ տի փորձեմ, տեսնամ թէ տիւ ինչիս ես, շրատ (աչքաբաց) թէ ոչ:

Էնտեղ, վէր ծառին, եղունկէ (աղաների) բոյն կէր, քեյոին կասի. Էլի եղունկէ տկէն խառուձուն պե. ամա սկուն պե, որ եղունիկ չիմանայ. Լաճն ի կէլնի ծառ. սկուն զեաղտիկ կըվէ-րուցի խառուձուն, որ եղունիկ չիմնայ. կըդառնայ քեյոուն կասի. Քեռի, զէ տիւ էլ խառուձուն տար դիր եղունկէ բոյն, տեսնայք ինչիս կըտանես:

Քեռին չիւմ խառուձուն կը դնի եղունկէ պոնը, Բաղդոն տակից քեյոու շլվար կըխանի. քեռին կըմնա տկող՝ չիմանայ: Քեռին մէկէլ կիրիշկայ կըտեսնայ որ վրէն շալվար չկայ:

Բաղդոն կասի. Քեռի, քեռի, առ քեռ շլվար կնա, ուսթայ մարդ ճանչցիր:

Քեռին կասի. Տղա, արե քե, քեռ ճակատ պաքեյմ, խիտ քիյ ես հալա (տախաին) շատ պան պիտի անեմ:

Մէկ օր Բաղդոն կըտեսնա մէկ պառցուկ ուխտ (ուղտ) ինգեյ փօղան (փողոց) զրէ դրէ կէրթա: Մէկ խատ թաղա խաց կըպոնի ձեռ. հա շանց կուտայ ըղտուն, հա կէրթայ տիխ (կողմ) ուրենց տուն, չիւմ (մինչև) կըտանի կըմլի (կըմտցնէ) ուրենց տուն, վերվի պեռներ կըտեղաւորի, կըպախի. ուղտն էլ կըմորթի կըզնի

ամաներաց մէջ, իսկի էլ մօր չասի, թէ ինչ արեց, ինչ չարեց, չէ որ պատ էր:

Ըզտու տէր դալալ կուտա կանչել ուր ուզտի խամար. մարդ, մատաթ սալըխ չի տայ. մէնակ մի խատ պառաւ կայ, որ շուֆայով (կարծիքով) կասի. աւատա որ Բաղդոյինց տուն կէնի: Ըզտապանն ի կէնի տըտըտըտէն կէրթա Բաղդոյի մօր մօտ մախսուս (յատկապէս) կասի. Պաթուն, ես խիւանդ եմ. խէթիյմ (բըժիշկ) ասե ձիկ մէկ կտոր թաղա ըզտան միս իփի կե կաղէյնաս (կառողջանաս): Ըսկուն ինչ ձեր տան ըզտու թաղա միս կայ, խնդրեմ մէկ էրկու կտոր տուր տանեմ ուտեմ, քո լամ կօրխնեմ:

Բաղդոյի մէրն ի, միամիտ, որ չէ կիտե պառլու սատանու-թեն, կէրթա մառնից խինգ վեց կտոր ըզտու միս կըպիրի կըլցի պառլու փէշ կըճամխի: Պառաւ չիւմ կէնի դռնից տիւս փօղան՝ Բաղդուն կուգեա կըտեսնայ, ուրն ուր (ինքն իրեն) կըպարկանայ, ամա ինչ անի, կասի. Պառաւ, պառաւ, արի արի քիչմ էլ տամ տար բէօլ բէօլ (առատ) կե, իմ ջանին տուղա (աղօթք) արա:

Պառաւն ի, Բաղդոյի խօսքի վրէն, կըդառնայ կէրթա ինոնց տուն: Բաղդուն ինոր կըտանի մառան, մէկ խատ գիւմրմ (բըռունցք) կուտա մէջ պառաւ գլխուն, կինի տան կըմհենի: Պառաւն կըտանեն կըթաղեն:

Էսա պանից յետոյ, Բաղդուն հա (միշտ) քեյուու խեա կէրթայ թագաւորու խաղինէն (գանձարան) կըկտրի (կողոպտել). էլ թագաւորու ճար կըկտրի չիկանա էտա գետգեր պոնե. կըպիրի խաղինի դռան մէջ պիւթիւն կուպր ինան (միասին) ծոթ կըլցի: Գիշերյ սհաթ չորսին, Բաղդուն կէնի խեա ուր քեյուուն կէրթայ թագաւորու խաղինէն կտրելու:

Քեյուուն կասի. Քեռի, տիւ մաի ներս, ես կիջնեմ: Քեռին ինչ կըմտնի ներս, չիւմ վիզ մէկ կըխրվի մէջ կտրին կըմնայ. Բաղդուն կըքեաշի, կըքեաշի չիկանա խանե տիւս: Կըխանի ուր կամէն (դաշոյն) քեյուու վիզ կըկտրի, կառնի մէնակ ինոր գլխի կէրթայ, կըտանի ուր տուն մէկ պուճախմ կըփօրի կըխորի:

Էն մէկէլ օր, թագաւորու ասքյրներ կըտեսնան որ խաղինի մէջ գեօ մէկ գետղմ կայ, ամա գլխի չկայ:

Թագաւոր կասի. Կայնէք, տեսէյք որ ես ինչիս պիտի անեմ որ գետղ պոնեմ, Կասի. Տարէյք էտա ջանդակ կախէյք քահաքիյ ճամբախ ծառի վէրէն, ալպաթ (ի հարկէ) իտոր մէ խատ տէր կայ, կուկեա կիրիշկի վէրէն, կուլա. էն ժամանակ տիւք մուգեաթ (զգոյշ) կացէք, տեսէյք վճվ կուգեա կուլա ինոր վիւրէն, գեօ էն ի (այն է):

Բաղդոյի մէր ի, կանի որ Լըթա տեսնա ուր ախպօր ջան-

դակ. կէրթաւ էրկու խառն կուժ կառնի կուտայ մօր, կասի. Մարէ, որ կըխամենս քեյտու ջանդկի մօտ իսկի (ձգիք) կժեր գեյտին, թող կոտորի, տիւ էլ նստի տմ կուշտմ լաց, թող քեռ սիրտ խոջնա:

Մէքն ի կառնի էրկու կուժ, կէրթա ջանդկի մօտ, համան կձգի գեյտին կըկոտորի, կնստի էնտեղ կուլայ, ասքյրներ համան կըխամենն կըպոնեն, կասեն, հայ հայ դեօ էսա ի մեռլի տէր:

Կնիկ կասի. Դէ դէ, քեաշվէյք դէն, ես իմ կժերաց խամար ի որ կուլամ. ասքյրներ կաւատան ինոր մօր, պաց կըթողենն էրթայ: Գիշերմ էլ ասքյրներ կըքյնեն, Բաղդօն եաւաշմ (հանդարտ) կիշերով կէրթա, քեռու ջանդակ կըդեռոյնա, կըթալի քեամակ կըտանի կըխորի. Թագաւոր ուր ասքյրով որ կլսի, կշվարին կըմնան:

Էն մէկէլ օրն էլ, Թագաւոր կըպիբի ախպրի ճամբիւր վլրէն, եռսուն քեառսուն խառ ոսկի կըթալի, կասի. Վով որ կըվերուցի էսա ոսկիյք, պոնէյք:

Բաղդօն կըպիբի ուր սօլի տակ կուպր կըքսի, ոտ կըչլտի, սօլեր կըխայնի, կուժէր կառնի շալակ շոտ շոտ կէրթա աղպիւր կուզեա ջուր կըկրի. ոսկիյք հա հա կըկպնի սօլի տակ, կըպիբի տուն կըփրթուցի չիւմ պիթիւն ոսկիյքն էլ կըվէրուցի, ինոնյք չնն իմանայ, Թագաւորն էլ կըշվարի կըմնայ:

Բաղդադու Թագաւոր որ կըլսի էսա դեօդու պաներ, կէլնի մէյ խառ թուղթմ կըճամիւր էտա Թագաւորուն, կասի. Ամճթ, շատ ամօթ քեյ, որ ճկո երկրի գեող չես կանա պոնն:

Էտա Թագաւոր վէր էսա խապրին շատ շատ կամչնայ, կէլնի դալալ կուտա կանչել, կասի. Որ էսա ուսթայ գեող վճվ ի, թող գեա իմ մօտ, ես ինոր պան չիւմ ասի. հալա փէշքէշ կուտամ (պարգե):

Բաղդօն կէլնի կէրթա մօ Թագաւոր կասի. Դեօ ես եմ էն գեող: Թագաւոր շատ կըդարմանայ, Բաղդադու Թագաւորու նամակ ինոր շանց (ցոյց) կուտա, կասի. Որ տիւ էն Բաղդադու Թագաւոր պոնն պիբիս ըստեղ իմ մօտ, ես իմ աղչիկ կուտամ քե կնիկ. մէյ խառ ինոր խալարուլթեն թող կոտորի, որ չէլնի ըտըսկնայ գյրի, ինչ կէլնի թող էլնի:

Լաճ կասի. Թագաւոր ապրած կէնայ, էտա իմ ձախ ձեռաց պան ի:

Բաղդօն ի կէլնի մէյ խառ ուր բօյով (հասակով) էրկէն քիւրքմ կառնի, ինոր չորս պիւլոր պիւթիւն դանդակ կըկախի, կըխայնի կէրթա Բաղդադու Թագաւորու տուն. գիշերով կըմտնի էն Թագաւորու հօտէն. քիւրք կըխայնի մէյ խառ ուր կըզընդզընդացուցի, մէյ քեանիւմ տիւր ըտըսկնայ ուր Թափ կուտայ:

Թագաւոր մէջ ուր եաթղին (անկողինն) կը դարձնուի կը վախենայ կասի. Տիւ վժի՛կ ես. Բաղդոն կասի. Ես Գաբրիէլ խրիշտակն եմ. իկերիմ քեռ խոգիյն կառնեմ: Թագաւոր կասի. Աման ես քեյզնէ բիշտ (խնդիր) կանեմ, հալա իմ խոգիյն մ'առնի, ինչ որ կուզես տամ քեյ:

Բաղդոն կասի. Ձէ, եան քեռ խոգիյն կուտաս, եան կմտնիս էսա չայմաջէն (արկղիկ):

Թագաւոր վախժխելէն կէրթայ կըմտնի չայմաջէն.

Բաղդոն չայմաջի կափախ լաւմ կըփակի, կըշլկի կըտանի կըզնի էն Թագաւորու առաջ:

Թագաւոր ինչ կըպանա կըտիսնայ, մուշ ուրախութենէ կըծուի (կըխենդանայ) կասի էն Թագաւորուն. Հան ինչիս ձիկ վրայ կըծիծղայիր, տիսնամ որ ռմանէն (փորձանքը) մանած ի, պատէն կախած իս: Էլ մեղ չըզնես ուրիշներաց:

Թագաւոր ինչիս որ ասեր էր, ուր աղչիկ կուտայ Բաղդոյին, մէկ խատ էլ քեօշկ սարա կուտայ ինոր փէշքէշ (պարզկ). ինոյնք խասան ուրենց սրտի մուրազին, մենյք էլ տիւք էլ խասնէյք ձեր սրտի մուրազին: Աստծուց իրեյք խնձոր իջաւ, մէկ ասօղին, մէկ լսողին, մէկ ականջ անողին:

Պատմեց 1910 թ. Օգոստոսի 20-ին Հայոց-ձորի Գերձ գիւղի բնակիչ Մանուկ Սահակեան անգրագէտ գիւղացին:

Այս հեքիաթի մի ուրիշ վարիանտն էլ գրի եմ առել Ախալքալաքի գաւառում, որ դեռ չեմ հրատարակել: Յոյս ունիմ, որ ուրիշ վարիանտներ էլ պիտի կարողանամ գտնել և այն ժամանակ կըտամ սրա վերլուծութիւնը, որ եգիպտական է և Հերոդոտը եգիպտական Թագաւորի պատմութիւն է դարձրել:

ԿԱՏՈՒ ԿՈՒՒ

Մերացուկ մարդըմ կիէր: Էանու իրիք լաճ կիէր: Սաց ուր լաճիրուն, ըիկէք եմ դաժլաթ (հարստութիւն) վար ձի տի պաժնիմ, իս տը մեռնիմ, չընի կոժէք: Էանու դաւլաթն էլ էրկանքմ էր, (երկանաքար) դուռմ էր, կատում էր:

Էլաւ էրկանք ըտուր ջուչ ախպոր. դուռ ըտուր միջնիկ ախպոր, կատուն ըտուր պզտիկ ախպոր, փայ (բաժին) էրաւ Էանոնց խէր մեռաւ:

Ջուչ ախպէր էլաւ ըզուր էրկանք առից, գնաց երկիր վէր: Օրմ գնաց, էրկու գնաց, գիշիրըմ քաղաքըմ պայա էլաւ (իջնանց),

Ան քաղաք ջաղաց չըկեէր, ցորնի խատ կը տընէն վար քարին. քարով կըկոտրէն, ծէթիւր կէնին խաց-խմոր. բէտէր կէնէն ապուր, էրկնքի տէր ըզուր էրկանք ըպիր իտիր գէտին, համան կցով կցով ցուրին իլից մէջ զըժբացըցուց (պտտացրեց), աղաց ծէթեր, արին խաց, բէտեր արին ապուր:

Ապա քարով խատ խատ ցուրին կոտրել տուր. էրկնքով կուց կուց աղալ շատ պան էր:

Էան քաղքի մարդեր Էանու սըցին. Նարա թշ կըսին:

Էրկնքի տէր սաց. կըսին քարխանայ:

Սըցին տիւ չըս ծախի ըզնա:

Սաց. Բալէ (այն) կտամ խինկ քիս:

Էլան Էանու փարէն գեղի մէջ ժողովուցըցին, տվին գէն: Առից իտի ուր տուն. իտու խացի, իպի ուր ճըժեռուն. շատ շիււարն էր (ոգորմելի):

Էանու ախպոր տղէտիրն էլ շատ շիւար էն: Միջնիկ ախպոր տղէնիր էլան գեացին Էանու տուն սըցին. Փշում (քիչ) խաց տվէք մընք ուտինք:

Սըցին. Ոլա (Աստուած գիտենայ), մինք չընք ըտայ, թըզ ձիր խէր ըզուր տուռ տանի ծախի, պիրի տա ձը խացի:

Էանոնց խէրն էլ ըլաւ ըզուր դուռ շիկից, գնաց, տանի ծախի: Գիշեր թու (ոչ մի) գեղըմ չըխասաւ. թըթիմ ծառի մօտ պայա էլաւ, (հանգիստ արեց) ըզուր դուռ իտիր վար թըթը ծառին, յինքն էլ էլաւ վէրէն, նստաւ վըրէն:

Տիսաւ գետ իրիք գետոյ ճամբօրըմ (հարուստի) տընէն, աշխարհի մալ շատ պիւրին, իկին էան ծառը տակ պամնըցին:

Մէկ սաց մէկէլին. Մըլի աշկի ճամխընէր, մէկ շըգեայ մը տըսնայ, ըզմի պոնին:

Դռան տէր պանցր լսաւ, մա ուր մտաց սաց. ոլլա նէս մարդեր գետոյ ին, կըվախանան. փէտըմ էզար վար դռան, ձէն էլաւ, գետդեր ինչ կէր թըղին դա, հայ փախինք սըցին, ոլլա էակախած (արթնցած) վար միկ. դըհօլ զընօվ ընկեած յըտըվ միկ, միկ տը պոնին. սըցին փախան:

Դռան տէր էլաւ ըզան կաս (այնքան) մալեր ժողվեց, շլկեց իրի ուր տուն, խուս խացի. տարաւ ըզուր ճըժերուն կէրան:

Կատուս տէր պզտիկ ախպէր ըզուր ճըժեր յօրագկից միջնիկ ախպօր տուն:

— Սաց. Գեացէյք քիչըմ խաց պիւրէյք կէրէյք:

Էանու ախպօր տուն չըտվին, սըցին. Գեացէյք տիւ էլ ձըր կատուն տարեյք ծախէյք, մինք ոլլա ձը խաց չընք ըտայ:

Էլաւ վէր, էան էլ ըզուր կատուն իդիր ըզուր չանթէն, պէրան կապեց, էթալ ուր թև. գյնաց Շէրֆուց երկիր: Գյնաց ամբին (ամիրային) էլաւ մէհվան (հիւր). Ուր չանթէն կախից պատէն, նըստաւ յօղէն: Հէվարին (երեկոյ) ընթրիս, ձաւար (ձաւարով փելաւ) պիրին էանու, իրիք մարդ խոլամքիր (ծառաներ) փէտեր պոնըցին ուրենց ձեռ, կայնան վար էանու գլխուն: Կատուս տէր չը գյղըցաւ (չվստահեց) խաց կէրէր էր:

Սըցին. Մէհվան, խաց կի:

Սաց. Ըս չըմ գյղչի (վստահանայ) խաց ուտի. վախանամ տիւք ձի տըփէյք:

Խոլամքեյր սըցին. Ձէ, մը վախնայ, մինք ըզբի չընք տփի, ասդայ (այստեղ) ջանավարըմ կայ, պոչ քեանձ մատ մի պարակ, ախանջեյր պզտիկ, կըթափին վար կարակուրին կը խարամին, չըն թողնի որ մարդ ուտի, մինչք էլ կը կայնինք չընք թըղնի էանոնք գեան, որ մեր մէհվան ըրհաթ ըզուր խացն ուտի:

Մէհվան խէասկէացաւ, որ էանունց ըսած մուկն էր, սաց. Տիւք զադացէյք ըստիոց, որ իս խաց ուտիմ, որ չը զատանէյք, իս խաց չըմ ուտի:

Էանունք պատացան, ձաւարի վէրէն ասկոմ (այնքան) մուկ իրի ալ ձաւար մկնից չար արավար:

Կատուս տէր ըլաւ ըզուր չանթէն իպի տակ. շուս շուս դանկով պէրան քեռից, կատուն ըթող մա մկնեբուն: Կատուն էլ անթի էր, տիսաւ, դէ դէն մկնեբ խարիր, խաղար ին. վէար կէ-

բաւ, վէար խեղտեց, մակալոնյք փախան, ալ տարիմ տիւ ճրագ-
յով կան-զէյս (ման գայիր) մուկըմ չքս կէնի տիսնի:

Ամրի խալաքեյր խարցընցին էանու. Նարա անուն ինչ ի:
Սաց. Նարա անուն Նոնօ ի:

Յուլաքեյր ջուղապ տարան ամրին, ըսըցին. Աննա պանմ՝
կոյ մա մըր մէնվան, մարդ չը կիտի, շէր Բ (առիւծ) պըլընգ
(ինծ) ի, Թը ինչ ի: Ըզմիւր տան չափալ ջանավըրքէյր, վար ըս-
պանից զըմէն, վար (որը) կէրաւ. վարն էլ ջօրով էանու մօտէն
փախան:

Ամրէն կանչից մէնվան տարաւ ուր մօտ սաց. Ձը խըմար
սա, նէն ջանավըրի անուն ինչ ի:

Մէնվան սաց. Ինա ջանավըրի անուն Նոնօ ի:

Ամրէն սաց. Ձըս ծանի:

Մէնվան սաց. Բալէ (այո) կըծախիմ:

Ամրէն սաց. Դէ գիյն էրա:

Մէնվան սաց. Նարա գիյն խարիւր քիս ի: ՁԷ տիւ Շէր-
ֆուց ջոշ իս ամբ էնիս, քիյ խաթըր կանիմ քեառսուն քիս տուր:
Էլան գեղացիք քեառսուն քիս բէշ էրին (բաժանեցին), ժող-
վըցին, քեառսուն քիս տըվին մէնվընին, առին զկատուն:

Հէվար էր, մէնվան կըսի. Եա Ասաված, չըլնի փըշվընին,
ուրանց փարէն առնին, էլմ էլ կատուն տան ձիկ. ըս կատուն
ինչ աը էնիմ:

Էանոնյք էլ ուրինց ամրին կըսին. Եա Ասաված մէնվան չը-
փըշմընի, կատուն տանի:

Մէնվան առաւտուն շուտ ուր փարէն վիրուց, Եալլան (եա
Աստուած) իրի ուր տուն. իտու խացի, իպի ուր ճըժեբաց: Էա-
նոնյք մնացին խատ ուրինց հալին, մընք զառնանյք կատու
կասին (պատմութեան):

Կատուն մաց Շիրվընուց գեյղին. արին դէօր (կարգ ձգին),
աւուր զըյօխ մէկ ուսկի կտան ամրին բաշխիշ (պարգև), յօր
մէկի տուն կըտանին: Բրինձ, միս կը կըցըցին, կատուն ասկու
(այնպէս) կըլաւացաւ (պարարտացաւ), էլաւ քեանձ առջրմ: Դէօր
կնաց պառվուն: Պառաւ, ճըղկարայ պառաւըմ էր, մէկ էծ կէր էա-
նու: Էծ զինից, արաւ կատուն ճաշ: Պառաւ էծու միս կէփէր կա-
նէր կայլի կատու խըմար:

Պառուն էրկու տարիկան աղէմ կէր: Պառաւ ուսկոռմ էն
կալուց իտեր տղի ձեռ: Սաց. Կատուն տաք խարնից (կերակրից)
հազ չէնի, էրթամ ճիւրմ պիւրիմ, պաղի, նուր տամ կատուն
ուտի, ուսկուռմ իտի ուր տղի ձիւ, ջաէն առից զյնաց ճըռ:

Կատուն էլ անըթի էր, ուր բամփ էթալ, տղի ձիւնէն միս

առից ուտի: Էանու ճանկվիր տղի ձեռ ճանկըրթեց՝ տղի ձեռ էրընուտաւ. տղէն ըլաց, ըզուր ձեռքեր ասկում քսից ըզուր յի-րես, խալաւքեյր, զմէն էլաւ էրուն:

Պառաւ ճրուց իրի, ըզուր տղէն ասկոտ էրընուտ որ տիսաւ, էլաւ տանիս հաւար էրաւ «հայ հաւար էսա ջանաւար նըռնօ իմ տղէն կըրաւ»:

Գեղական զմէն ժողովան էանու տան բիւրօր, յուրտըսից (եղգիկից) ըրըշկըցին, դոնից ըրըշկըցին, պատիւընից ըրըշկըցին, չըգյաշըցան (չհամարձակեցան) դարպըմ զարկէրէն կատուռն, ասըցին նէն Նոնօ որ փրթընի մա միկ մէկ չըթղնի: Միկ չընք գյաշընայ դարպըմ տայ նէն ջանաւարին: Պոնինք պատուռն լսճ Ասոված չըտըվի, միկ տուն վառինք, կատուռն էլ մէջ վառուի, զըմէնս էլ փրթնինք էանու մօտէն:

Էլան վէր, կրակ թըղըցին պատուռն տուն կըպուցին: Կատուռն ինչըխ ծխու մէջ կըմնայ, յուրտըսից կատուռն փախաւ տիւս, պատուռն լսճ տան մէջ վառվաւ:

Կատուռն կնաց, կան իրի, կան իրի, հէվարին կնաց շէխ ամ-բրի տուն:

Շէխ ամիր Շէրֆուց անպրէն էր (ամիրայ): Կնաց շըխ ամ-բու յօղէն: Շըխ ամիր չըուտ էր (մերկ). շըխ ամիրու սանկվիր (ամորձիք) մաջ վուքիյրուն յիրար կառնէր. կատուռն կիցաւ թէ մուկն էր. էզար խըմնէ (արմատից) կտրից տարաւ:

Ամրէն ըսաց ըզուր կնկան. Կնիկ, դէս արի, նէն Նոնօն իմ չուր ուկորմ էր տարաւ, քուն չիօ (արդէն) կակուղ կաշիմ ի ար տանի, տըմնաս շիւար:

Այս տեղ քրդերէն ոտանաւոր են ասում.

«Փըսիկէ պալա գորի, հարամէ պալա կորի.

«Չօ նաւ չար, տորեան էվարի,

«Ջօթէ հաֆթ կոնդան պատալ կըրի:

«Փսիկէ պալա գորի, հարամօ պալա գորի,

«Չօ ըլպար թըվկայ շէյխ ամիր էվարի,

«Լէտա կոնկէ շէխ ամիր պրաւ պնվա բրի,

«Շէխ ամիր կօ ժընա խո պըտօ որա պը հաւա,

«Նամըն պատըկ բութ պու պըր,

«Նա տա ֆարմակ բաւտա խաւա»:

«Փսիկէ յինա մինա, տը տարըկըտ պիստ փէնջ,

«Ճէժըկ պըհաւ ոտտինա.

«Նա պըչուկ պըղապտակայ պըճաւակայ,

«Տըրէժիտ ջըհէ Շէրվան, Նամրան, Հիզան:

«Թէրա մըն նինա»:

Թարգմանութիւն.

Գէլու նմանող կատուն, պատի սրանկանջ կատուն,
Կնաց մէջ չորս ճամբիսին դատրաւ.

Եօթ դէյղի վար ու ցան պաթալ էրաւ (ռնչացրեց):

Գէլու նմանող կատուն, դէշ սրանկանջ կատուն,

Կնաց շէյի ամբրի օջախի մօտ դատրաւ,

Էզար շէյի ամբրի սանկվեր քօքէն տարաւ.

Շէյի ամբրէն սաց կնկան, աղջիկ, փախի,

Իմ չոր ուսկիւում էր տարաւ,

Քոն ըշխայ կակուղ կաշի մի:

Կատու չը մնացած կըպատուի,

Քսան հինգ ձաղ մէկ տիրու կը պերի.

Պղտիկ մէկ ձեռնող մէկ աշկով.

Կրսի Շէրվանց, Նամրանց, Խիզան,

Ջիկ չը բասայ (չի բաւականանայ):

Կէլնի վեր, ամբրի եօթ գեղրանք յըրչվէ էան ջանաւըր
Նոնօին կըթըղնին գեղեր, ուրենց տներ, կըփախին, կէր-
թան դատու գեղմ կըպահրաւին (կը ժողովին) կըսին.

Եկէէ խարիր մարդըմ կարիճ ժողովրդինք, հանք տեսնինք
նէա Նոնօ մըր գիղեր աւրից, վառից, ինչ էրաւ:

Կէլնին էրկու խարիր խողի ֆէրըսքի կըգեան գէյղի քամակ
սարըմ կայ. կըգեան հանդի, չըն կախի (համարձակի) գեա մօտ.
կըվախանան, Նոնօ էանունց ուտի. էան սարի գլխուց կա-
րըշկին գեյղ. ինչ տը տեսնին.

Կատուն էլ ընկերի տներ. կուշտ կալի (կեր) կերեր, իլի
յըրջե պատին նստիր արիւ ուր փամփ կըլիղի կըտա ուր գլխի:

Ապա կատուն որ հնր (միշտ) ու փամփ կըլիղի, էանունք
կըսին. Ոլլա, գեօ կատուն կը յէրղըմնայ (երդուում է) կըսի ձի
ղըմէն տուտիմ, չիւմ ձիւ կըտայ ուր գլխի, ուր գլխին էլ կը
հարղմնայ կըսի, ըզձի մէկ չըմ թողնի, զըմէն տըսպանիմ, տու-
տիմ:

Հէան տեղէն զըմէն թողին փախան գեացին վար ուրենց
տներուն, էրին հաւար սըցին. Էլէյ, Էլէյ, փախնյք, կատուն
հէրաղցիր ի մէկը մընէ չըթողնի: Էլէյք էրթանք չիւր Պոխտանից
(Պօհտան դաւա) կազէն:

Գեացին գեացին խասան Փըրա Միր կարմունջ, ընցան
Պըխտանից տեղ:

Էլան վե ժողով դրին, քեառսուն վաթսուն գեյղէն սըցին.

Իսա չըլաւ. մինք տըրէթանյք եան ըզմի՝ զըմէն թալֆացըցինյք (ոչնչացնենք) եան տի Նոնօն տը սպանինք:

Ժողովրդան չըմէն գեյղից իրեք չըս մարդ, շէյխ ամրու լաճ խէժաւ ըզուր ձին, ընցաւ յըրջեքեր:

Ձուրին գէնքեր, թըֆկտիր (չրացաններ), թեր առին, կաստ ուրենց գեյղին էրին որ էօան կատուն ըսպանին: Կըլնին իրեյք խարիր մարդ, գէնքով գացին գեղի մօտ. չըմտան գեղ. կըվախէնին Նոնօից:

Սըցին. Մենք չընք գյաշի քօմ էրթայ, Մըր մէջ կտրիճ շէյխ ամրու լաճն ի. թըղ էն էօթայ յառաջ, Շէյխ ամրու լաճ ըզուր ձին խէժաւ, ըզուր մատալ (վահան) առից, ուր թըֆակ (չրացան) էթալ թեն, կնաց մօտացաւ: Ապա կատուն ինչ տը ըսէր: Ընաընից չէր փախի, Մօտացաւ շըխ ամրի լաճ, Տէր Աստուած ես թըֆկօվ զարկիմ վախէնամ մէկ դրա չըսպանվի Նոնօն. դառնայ զմի զըմէն տը սպանի, ուտի. Թուրք մ զարկիմ, վախանամ մէկ դըրա չսպանի, էլժը տը դառնայ զմիկ զմէն սպանի ուտայ: Մօտացաւ զուր արէն (վերարկուն) էթալ վար կատուն, կատուն ֆնաց տակ:

Ձիուց էջաւ, Նոնօն փաթըթից մաջ արին: Էլաւ խէժաւ ձին, իտեր յուր յըռջե՝ մաջ թամքեյն (թամբ) արի մէջ փաթըթուկ, էլաւ քշից էկաւ մատ ուր մարդեր:

Ձըմէն մէկ տեղ էկան կաստ (դէմ) իրենց տներուն էրին:

Էանունց կաւ (պայման) որ շէյխ ամրու լաճ Նոնօն պիտէր վար կարմնջին, թալին գեյտ, էնու խըմար տընիրաց մարդ էն տրիր կարմնջի յըռջե, մախենյք (նայենք) շըխ ամրու լաճ կտրիճ ի թէ կատուն:

Շէյխ ամրու լաճ իրի կայնաւ կարմնջի կէս տեղ: Կարմունջն էլ բարդի ծառիմ բոյ պարձր ի. չը զըյիշցաւ ձեռ տէր ըզկատուն, Կէս կարմնջին արօվ (վերարկունով) զկատուն թափ խտուր մէջ ջրուն:

Կատուն փաշլըվան էր. զինք ըթալ օլխու (ձիու) գյլօխ պունից: ՁԷ որ կատուն կախվաւ էանու աշկվճիրեսից, օլախ վի թըռաւ, օլախ ըզշէյխ ամրի լաճ կատուն խնդրաց (միասին) կեացին մաջ գեյտին:

Օլախ, կատուն ընգեան տիւս գեյտից, շէյխ ամրու լաճ ջուր տարաւ խեղտեց:

Կատուն թռաւ նստաւ մաջ օլխու թամքին, օլախ վաղից մաջ տնիրուն:

Կարմնջի վերե մարդեր փախան թախ տընիր. սըցին. Հայհաւար. փախէյք, փախէյք, Նոնօն շէյխ ամիրու լաճ էթալ ջուր.

խեղտից, թրու ածիռ քնամակ կաստ տնիրուն էրաւ: Ձուր (մինչ) մըկա վուտաւուր էր, մկայ ըլաւ ձիեաւուր, ոնչ էք տըթոզնի մըր մօտէն, ոնչ որձ, փախէյք:

Էան կեաս տըներ, ուրն տուն, տաւար ուշխար թըղին փախան:

Էան դեխէն կարմանմ իրի, քօչար էն (վաչկաններ), կատու տէսէրէն էանունք: Քօչար որ տիսաւ յարջն կատուն կըփախին, սաց. Ընչի կըփախէյք:—Սըցին յըրջն նէմ ջանաւրին կըփախինք, ըզմէկ տը ուտի: Քօչար դարձաւ փէտըմ ըզար ըզկատուն սպանեց, էն կըտար խարիր դեյղի մարդեր ազատվան: Նամուս (պատիւ) խասաւ քօչրին:

Նէա հաքայաթ Շէրֆուց երկիր ըլիր. մըկայ էլ էան կազէք (գաւառներ) մարդ չը կախշի նէա կասէք էնի, վալ էն կասէք էնի, դէն կապանին:

Պատմեց 1911 թուի յուլիսի 14-ին Արմշատցի Յուսէփի լաճ իըղաթը, անդրազէտ երկրագործ, որ ձմեռները քրդերի գիւղերում բուրթ է գզում: Այս հէքիաթը սողորել է քրդերից:

ՅՈՒՍԷՓ

Մարդըմ կէր, էանուր քուրմ կէր: Էն մարդ նէճըվան (որսորդ) էր: Կընէր սարեր կըպաւտէր, նէճիւր կանէր, պիրեր ինք որ քուր կուտէր:

Օրմ էգա մարդ կնաց մնաց սար. հէրմ (այր) դէմ աւից էանու. մէջ էան հէրին կրակ կէր վառած, իրեյք շիշ էլ գեօ մաջ կրակին էր. իրեյք մարդու ջանգակ էլ էան տեղ կէր:

Էան տեղ իրեյք դև քնած ին, էան մարդն էլ հա մաիկ կէնէր, հա կըսէր. Ես նէմ դեւեր թըղնեմ, էան ըսպանեմ, ձի օգուտ չէնի. նարանք իրեյք մարդ ըսպանած, ուրենց ընթրիսի քար աբած կուտին:

Էան մարդ կըմտածի. կէլնի կարմիր շիշըմ կրակից կըքէյշի կըզարկի ան մէկ աղանջ, ան մէկէլ աղանջից կըթռնի տիւս. թիզմ կըմանի գեյաթին. կըդառնայ շիշմ էլ կըքէյշի կրակից, կըզարկի միջընկին, էանու չիւր մա գլխու կօտին (զազաթին) կապանի, տիւս չընկնի:

Նէա էրկու դև էանէա սպանեց:

Մնաց յէտին. շիշմ էլ կրակից քէշեց իզարկ աղընջին. ա-

մենևին չպահաւ, դարցաւ քեարով փէտով սպանից, իրիքի ջան-
դակներ էլ քէշից էթալ մէկէ դէիս:

Նստաւ յըրջն կրակին շատ մէղեց, մէղեց (մտածեց), նէա
յըրջին զարկըցի մտաւ ահանջ, մէկէլ ահանջ էթալ մտաւ խոզ-
ըսել ի. նէա շատ անխելք մարդ էր. խապար մէկ ակնջից կը-
մտներ, մէկէլ ակնջից տիւս կեմներ: Մէկէլ կիսուն որ շէշ զար-
կցի մաջ ակնջին, կէս գլխուն դատրաւ, սաց նէա մարդ շատ
խելացի ի իւեր, որ պան լսիր ա:

Մնաց յիտին ինչ շէշ մէջ չըպանաւ, սաց, նէա չորագլխի
մարդ ի. կասա, էանու գլխի չըմտնի, խապար չըկէնայ վըրցի,
էն էրկուն էլ էթալ դէն:

Կիսումու գլխի կտրից, էանու մաժու (ուղեղի) մէջ ըրըշ-
կից, ունիկըմ տիսաւ:

Ունիկ ինչիս ի էանու ձեռաց մէջ չը դադրի. էան էլ ու-
նիկ իտի ուր դասմըլի (թաշկինակի) ճոթ կապից, Լուսցաւ հան-
տեղէն էլաւ կնաց ուր տուն. սաց. Քորիկ, իմ անձնի խալաւ
կեղտոտվեր ի. վըլայ, թալաւ կըխանի կըթալի հան տեղ, քեոր
կըտանի վար ջրուն որ վըլայ:

Կըրիշկի էանու ճոթ կապուկ, կարցըկը, կըտիսնայ ունիկմ
գեօ էանու մաջ: Ունիկ կըլողլողայ, չդատրի մաջ էանու ձեռաց.
կան էլ կնիւի վէր ըզատ ունիկ կըթալայ ուր պէրան: Ունիկ
կըխաղայ մաջ պէրնուն, կըքէշվի կըմտնի էանու փոր:

Օրըս օր, աղջիկն վար ուր կակախի, աղջկայ փոր կը
ջոջանայ, տրկըցքէյր (դրացիք) կակախին, որ աղջկայ փոր ջոջա-
ցիր ա: Ախպօր յիմաց տըվին. ըսին. Պալէ շատ մարդ աղէկ
աւեր քըյ քեոր ուզին, տըվող չէլար, մկայ նէա ինչ տէարք (ցաւ)
էկաւ վար աղջկան:

Էանու ախպէրն շատ տրտմաւ, սաց. Շատ մարդ իմ քեոր
ուզեց, չըտվի, նէա տէարք էկաւ միր յիրես:

Միտք կէնի կըսի. եմ քեոր տանեմ սար ըսպանեմ, Կըտառ-
նայ էլմ էլ միտք կէնի կըսի ուր քըոջ. Քուրիկ, էլի, իրեյք վե-
րու ռիշար սպանիր իմ, հանք սար, մեր պղինձ տանինյք հան
տեղ, իփենյք, չըմ կէնա պիրի, խալկ (ժողովուրդ) տի տիսնան,
աշկ տ'առնեն, աշկով տը տան մի:

Քեոր ըսաց. Հայ ախպէր. խաբիր ռիշար սպանիր իս, ձի
չըս ըսեր, էրի հանք սար. հասօր (այսօր). իրեյք ռիշար հապով
(համար) կըսիս արի հանք սար: Պանմ մա քիւ սրտին ունիս
տիւ. իմ փոր հապով, կուզես ձիկ սպանես:

Հայ ախպէր, ես քիյ ըսիմ որ, ես հանա պանից անարատ
իմ, Աստված գիտի, ես ախախ չունիմ թու մարդուց (ոչ ոքից):

— Պանս հս վար ձիկ ակախեր եմ. ունիկմ կէր, գեօ քիւ խալլիւ ճոթն էր, անի թալեր եմ իմ պէրան, տարիմ կայ որ էան ունիկ գեօ վար ձիկ, մաջ իմ փուրուն:

Ախպէր միտք կէնի կըսի, գողրի (ուղիղ) կըսի իմ քեօր. ունիկմ կէր իմ ճոթ, կէնի վար հանդուց իլեր ի:

Ախպէր խէլացի էր, ընգեաւ էանու խելք, էլ ձէն չխան քյոռջ. պէլմ (ժամանակ) մնաց:

Օրիւր էկան լցվան. աղջիկն ընկաւ յիրջն ցաւուն, ցաւ քէաշից. ախպէր միտք էրեց, սաց. Ես համ (գնամ) աստպածապախ կնիկըմ դրկեմ մա իմ քեօր: Կէնի կըհա (կէրթայ) մէկ կնիկըմ կըյօղօրկի կըգեայ մատ քեօր: Կըսի էան կնկան. Տիւ քեօ Աստված սիրես, ինչ տէարք որ կըգեայ վար եմ քյոռջ, տիւ ձիկ սաղն սիս:

Էն կնիկն էլ կէրթայ մա մարդու քեօրն. հար փորն կըխիծա կը թալթալի, թը սըհաթըմ թի էրկու, կը որձկայ կը խաղայ. զատըմ էանու պէնից կըթոնի տիւս, կըրըշկեն որ ոնձընի (ոգնի) ի:

Ոնձընին կըպօռայ, մարէ ձի գէյտնից վըրցէյք, ձի ծածկէյք: Մէրն յիրես չարաւ յինի. սաց՝ Զոջ մէր, ձի վըցու, ես ափսոս իմ:

Զոջ մէր կառնի գէնի կը փաթըթի մա լաթերուն. կըթալի փանջարէն: Կընստին մէրն ու պառաւ կըսին. նէա թնչ զարմանք պան էր:

Ոնձնու (ոգնիի) քեռին դոնէն կըգեայ, աղջկան ախպէրն ի. ոնձնին կըպօռայ, կըսի. Գեռի. էրի տիւ բարով էկար. ես քը քեամիկի թուրն եմ. կասաֆաթ մանի. ես քեյ խասուկ եմ (կը հասնիմ):

Գեռին կըգեայ կընստի, ոնձնին կըսի. Զի դիր իմ քեռու գեռք:

Զոջ մէր կիւնի ոնձնին կըվերցու կըդնի էանու քեռու գեռք: Աղջկան ախպէր կըսի ջոջ մօր. Հայ եմ մէր, տիւ Աստծուն սա. մահինք եմ քեօր ինչ օրէնքյով նէա ոնձնին իպի:

Զոջ մէրն կըսի. Հայ ախպէր, ես ինչ տիսիր եմ, էն էլ կըսեմ:

Աղջիկ կըդառնայ կըսի ուր ախպօր. Հոյ ախպէր, չէ որ ես քիյ սըցի, ես անարատ եմ, իմ պէրան վեր ունիկ կնաց, պէրան վեր էկաւ տակ: Ծամապախ տուր ընի մարդ հա. ան ճամպխով կըգեայ, ճամբախ եմ պէրան էր. ես յըրջն Աստծուն անարատ իմ:

Ախպէր շատ խնդացաւ, սաց. Օրջնեալ Աստված, զադ տէարք գէյըթին չըտեսանյք:

Քեանիմ օր կըմնայ. օրմ էստո ոնձնին կըսի. Քեռի, իլի պանմ ի ուրտեր (պատահել): Թագաւորն էրազմ ի տիսեր, դրեր վար վազրի վըզին իմ էրազ պատմես ըսեր. որ չպատմես գլխօնդ կըզարկեմ: Վազիր կընի շատ կըմռթի (կըտրտմի). քեաղայք կըպըտըտի, վար (որ) մարդ տիսնայ էրազ պատմի:

Կըսի, իլի ձի դի քը ծոց, տար վոզրի տուն: Ես, տիւ վոզիր կէհանք Թագաւորի տուն, էանու էրազ կըպատմեմ: Քեռին էլ կիլինի դընի ուր ցոց, կաստ վոզրի տան կանեն:

Պարև կըտայ վոզիր, պարև կանի, կըսի. Տիւ իշ մարդ ես:

Կըսի. Թագաւոր էրազմ ի տեսեր ի, իկեր եմ պատմելու:

Վոզիրն էլ շատ կուրախնայ կըսի. Որ էանու էրազ պատմես, խտրիր ոսկի ես տամ քեյկ, տմբ քեյ խամար:

Վոզիր առից զմարդ կնաց Թագաւորին տես, սաց. Վոզիր, ինչ ի, պիրթր:

— Սաց. Պիրի, Թեագաւոր ապրած կէնա:

Էան ոնձընին կըսի. Քեյոի, ձի դի վար, Թագաւորի աթոռին, ես էանու էրազ պատմեմ:

Քեռին ըզոնձընին ուր ծոցից էխան իդի վար աթոռին:

Ոնձնին սաց. Թագաւոր ապրած կէնայ. աճ էրա (հրաման)

ձմերուկըմ պի, ես քըտնուկ իմ, ուտեմ, քիւ էրազ պատմեմ:

Թագաւոր կըյգրկի ձմերուկմ կըպիրի:

Ոնձընին կըսի ուր քեյոուն. Դանակ տու:

Քեռին իտու դանակ. զըսայ զընայ դանակ վար քեյոուն պախից, սաց. Քեյոի եմ դանակ տիւ գողցար:

Քեյոին իէմին (հրդում) ըրաց, սաց. Ես քեո դանակ չըմ գեողցեր:

— Սաց. Կապուլ չէնի, իմ դանակ տիւ ես գեողցեր:

Թագաւոր կըսի. Ա՛ռ քիյ դանակմ էլ:

Կըսի. Զիլին, Թագաւորու դիւան դանակ գեողնան, չիլինի որ չիլինի:

Ոնձընին սաց ուր քեյոուն. Զըլին պէտք ի քեո խալալ խանես, տըկողնաս:

Քեյոին, չար, նա չար էլաւ տկողցաւ, էլաւ մատի պէս:

Սաց. Տիւ չես. Թագաւորն ի եմ գեող:

Թագաւոր զարմացաւ սաց. Նէւ ինչ զարմնալի պան ի, մեր աշկով տիսանք:

Սաց. Թագաւոր, ինչ կըմէգիս. (կը մտածես), իմ գեող տիւ ես, ըմքեան չկայ (անկարելի է) տիւ էլ տը տըկողնաս:

Թագաւոր չար նա չար տըկողցաւ, էրազ տիսեր էր, չէր կէնայ վար չըտըկողնէր: Թագաւոր տըկողցաւ:

Թագեաւորին սաց. եմ գեոդ տիւ չես, վոզիրն ի եմ գեոդ:
Վոզիրն էլ տանա տըկլոզըցուց, սաց. էլի չէդաւ, տիւ էլ
իմ գեոդ չես:

Ոնձընին ուր քեյոուն, վոզիրն սաց. էլէք դուռ: Էանունց
խանեց դիւռ:

Թագօխուն սաց. Տիւ ես եմ գեոդ, պըտի տիւ էլ տըկլոզնաս:
Թագօխին սաց. Ես չըմ քեո գեոդ:

— Սաց. Տիւ ես եմ գեոդ, ճար չըկայ տըտկլոզնաս, որ ես
աւտամ (հաւատամ):

Չար նս չար, Թագօխին էլ տըկլոզցաւ:

Սաց. եմ գեոդ տիւ էլ չես:

Խըտամին (ծառային կամ աղախնին) սաց. Տիւ ես եմ գեոդ.
Տիւ էլ մա տըկլոզցի, տիսնամ: Խըտամ շատ էլ ուր վիզ դան-
կին էզար—չըմ տըկլոզնա՝ ըսաց: Թագեաւորի հէքիմեր էանու
էլ տըկլոզըցին, ըրըշկացին տեսան որ մարդ էր խտամ:

Հսաց. Հայ Թագեաւոր, տիւ էրադ տիսեր ես, քեո էրադ
պատմեմ: Տիւ տիսերիս ձուկըն մաջ ծովուն թըրթըրացիր, ջուրն
թոիր թախ քնե, (քո վրայ) տիւ չափալվիրեր իր (ապականուել
ես), քիւ էրադ նէա ի: Նէա (ծառան) կնիկ չի, մարդ ի, կէնա քը
կնկան ծոց կըմտնի, քը կնիկ կըշափալվի. տիւ էլ կըմտնիս քը
կնկան ծոց, տիւ էլ կըշափալվիս:

Թագեաւոր կըլնի ըզուր կնիկ, ըզուր խըտամ կըքէյնի, սուր
կը փրտի:

Էն Թագեաւորին խօրօտ աղջիկըմ կէր, ոնձընու էաշկ ըն-
գեաւ ըզէն:

Թագեաւոր էրկու խարիր ոսկի էտու ոնձընու քեյոուն, էկան
վոզրի տուն. խարիր ոսկի էլ վոզիր էտու, էլան գեացին ուրինց
տուն:

Քեանիմ օր վըրէն ընցաւ, ոնձընին կանչից ուր քեյոուն
սաց. Խնչ կըսիս ոնձընի:

Սաց. Քեյոնի, տիւ տը հաս Թագաւորի աղջիկ ձը խամար
ուզիս:

Քեոին կըսի. Հայ ոնձնի, տիւ ոնձընի ես, տիւ մարդ չես:
Թագեաւոր մեր գլխի կը գարկի, մեզիկ աղջիկ չիտայ, քեյ աղջիկ
չիտայ:

Ոնձընին ուր քեյոուն շատ զօռ էրաւ: Քեոին չար նա չար
գնաց: Թագեաւորի սարէն աթոռ դրուկ էր, զընջի կախուկ էր,
ըսին. Օրէնքըն իշկ ի, վալ վար էան աթոռին նստի, զընջի շափի,
էանու պարեկամըթին կուզի Թագեաւորից:

Թագեաւոր կօզօրկի էան մարդ կըտանի ուր գիմաց, կըսի

էանու. Տիւ ջոջ դըռներ մտար, ես քեյ պան չըմ ըսի, պանմ կայ քը պիւլոր, որ տիւ իկիր եմ դուս:

Ես եմ տուրք առ քի սեմ:

Թագեաւոր կըսի. Կուզեմ տաս ըդտա պեռ դրամ, յըրջվուն ոսկէ տիկմ վար պէտան, յետվուն ոսկի կաքեաւըմ վար պեռան: Կուզիմ քեյնէ իրեյք խարիր խէծած խարսըխուր (հարսնահիւր), խարիր էանունց խալաւ սիվ, անունց ճակեր (զէնքեր) սիվ, անունց ըրմիր (նիզակ) սիվ, էանունց օլըխքիր (ծիանք) սիվ, Պարիր էլ կուզիմ, էանունց ջըլեր սըվտակ, անունց զէնքեր սըվտակ, անունց ձիանքն էլ սըվտակ, Պարիր էլ էանունց խալովքեր կարմիր, ճակեր (զէնքեր) կարմիր, օլըխքեր կարմիր, ըրմիր կարմիր: Քիւ քօշկ ու սահրէն (պալատ) քեանց եմ պարցը խորօտ ըլնի, քը յէգիյն (այգիւն) քեանձ իմ մեծ իլնի, հաւուզ (աւաղան) մաջն իլնի: Նէա ի իմ տուրք, քեյնէ կըքեայ, էրի դիմաց, քեյնէ չիքեայ, նստի քը տուն:

Էան էլ (քեռին) կըտրտմի, կէլնի կըհա ուր տուն:

Ռնձընին կըսի. Քեյոքի, տիւ թնչ արիր:

Քեյոքին կըդառնայ կըսի. Ես մոխիր տվի վար քեռ կօտին:

Նոր էլմ ուր քեյոուն որ հէջըցուց, սաց. Թեագաւոր թնչ սաց:

Քեյոքին էանու պատմեց, սաց. Թագեաւոր նէա ուղից:

Ռնձընի սաց. Թեագաւոր պանմ չուզեր: Քեյոքի, հեյի կնա զէմացի քար, հէրըմ (այր) կայ հանտեղ, էրկու մարդ կայ հանտեղ, մէկը Պուղոս, մէկը Պիտրոս, անոնց սա. Պիղոս, Պիտրոս, Բուսէփ ըսիր դըդումըմ ձի խմար յօրօխկին:

Քեյոքին կնաց սար—հէրն մէջ, անունց կնտաւ (գտաւ) ասկուն էլ սաց անունց: Դըդումըմ տվին էանու, առից էկաւ մառնձընին: Ռնձընի ձեռ իտու ուր հընթի տակ, տակըմ փէտ էխան, էզար վար դըդմին, սաց. Ձի քեյնէ կըվտի ասկում ուսթա, ասկում սարակ (մշակ) քեա մէկ շարթու մէջ քեօշկ ու սարէմ շինին ձը խամար, որ քեանձ Թեագաւորու սարէն աղէկ յառաւել ըլնի: Եմ յըգիյն քեանձ Թեագաւորին անուշ ըլնի. յըրջի տան իլնի: Եմ հաւուզ քեանց Թեագաւորու հաւուզն աղէկ, անուշ իլնի մէջ էանու սարին: Տասն ըդտարեռ դրամ Թեագաւորու աղվիայ խմար նաղտ իլնի: Իրեյք խարիր խէծած, խարիր էանունց խալաւքիր սիվ, զէնքեր սիվ, ըրմիր սիվ: ձիանք սիվ իլնի: Պարիր էանունց խալաւ սիվտակ, անունց զէնքեր սըվտակ, ըրմիր սըվտակ, ձիանք էլ սըվտակ: Պարիր էլ էանունց խալաւ կարմիր, ձեանք լէ կարմիր, զէնքեր լէ կարմիր, ըրմիր կարմիր իլնի:

Էան տիսաւ, որ մաջ մէկ շաբթու էանու քեօշկ ու սարէն քեանձ թագեաւորին էլ հաւել շընըցին բարձրացըցին, յըզիյն յոջև տան յառէջ քեանձ թագաւորին էլ անոշ. հաւուզ մէջ քեանձ թագեաւորին էլ խօրոտ, ձիանքեր ուզածի պէս հազըր, տաս ըղ-տարեռ դրամ, ոսկի այլօր (աքաղաղ), ոսկի կաքեաւ էանու վրէն հազըր ու պատրաստ:

Էանա փառքով յօղրկիցին թը թագեաւորի աղջիկ: Թեա-դեաւոր որ ըրըշկաց, տեսաւ որ փառք շատ փառաւոր, թագաւո-րին լայեղ կըզեայ, աղջիկ իտու էանոնց:

Թագեաւորի աղջիկ խանըցին տիւա, խէծըցին, առին, պի-րին ոնըձու տուն: Եօթն օր եօթ գիշեր խաղ խարսնիս ըրըցին, փրսակըցին վար ոնձընուն:

Անու խտամ (աղախին) էանոնց տեղ—ջուլ (անկողին) իտի յօղէն: Էն ու աղջիկ նստան վրէն: Մտածըցին մեկայ իրիկ կը-զեայ. խըտամ կիլնի կէրթայ ուր յօղէն:

Թագեաւորի աղջիկ կըտիսնայ ձէնըմ փանջարից կըզեայ, էան էլ կըզարմնայ, մարդ մաղաթ չըտիսնայ, ամա ձէն կը-զեայ:

Մէկէլ ըրըշկից փէնջարից ձէն կըզեա, կըսի. Հայ, թագեա-ւորի աղջիկ, ողբըքեր, ուշալ քըպարքեր (աւազանին) քեյկ ու-ղըցին, տիւ մարդ չառիր, իկեր ձիկ նէա ոնձընին առիր:

Կնիկ սաց. Տիւ մա ձիկ մաղըու ես (ընդունելի), թանկ ես քեանձ զըմէն ուշալ քիպարքեր:

Մէկէլ կանչեց սաց. Թագեաւորի աղջիկ, զարմնալու պան էր, ամնէմ (այսքան) սէրսուփ (մաշուր) ջըհէլքեր, սատրաղամ-քեյրու տղէյստիր քիյկ ուզըցին, տիւ մարդ չառիր, էկար ձիկ, նէա ոնձընին առիր քեյ. խամար:

Թագեաւորի աղջիկ սաց. Ես շատ սէրով քիյկ կուզիմ, Աստ-ված ձիկ քիյ խըմար էր արիր, որ քիյկ առնի ձիկ խմար:

Ոնձընին ձեռ իտուր ուր պողպատ (օձիք), ուր կաշին էխան էթալ, էլաւ աննման մի սպահի ջհէլ, էկաւ նստաւ Թագեաւորի աղջկայ մօտ:

Ձեռ թալըցին մէկզմէկու վիզ, մէկզմէկէլ պաքնըցին (համ-բուրեցին), քէթ ուրախութեն էրին չհուր ի լոս բացվաւ:

Ջըհէլ—ոնձընին—ուր կնկան սաց. Ես խնդիրք կէնիմ քեյ-նէ, որ տիւ մարդու չըսես, թէ իմ էրիկ մարդ ի, սա, նէա ոնձը-նի ի, որ սիցիր՝ մարդ ի, ես քիյ ձեռնէն էլայ, տիւ իմ ձեռնէն: Իմ անունն էլ Յուսէփ ի:

Մարդն համէն օր ուր նետ անեղ կառնի կէհա սար նէձիր (որսի), կան կըզեայ:

Տարիմ էրկուռ ասնա (այսպէս) անցուցին: Կընքթիբ (կանայք) հար (միշտ) կըժողվին, Թագեաւորու աղջկան պիււոր կըսին. Վույ միբ աշքեր քը խըմար քօռնայ, որ տիւ իկար նէա ոնձընին առիբ. Թագիբ ոնձընու ումուտին:

Թագեաւորի աղջիկն էլ շատ նաչար կըմնայ կըսի. Քեռ սէվալորներ, մա եմ իրիկ ոնձընթ ի, իմ իրիկ մարդ ի, ջըհէլմ ի, որ չուտէն չըխմէն յինի իրիշկէն: Խարիք ձիկ բեղըրցըցիք, ասիյք ու ասիյք:

Կըմնայ յըրկուն (երեկոյ), էլ աւուր գալու ժամանակ էանու իրիկ տուն չէկաւ: Մնաց քնելու կեախ՝ չէկաւ: Մէկէլ ոքն էլ չէկաւ, տաս օր էլ աշկից, էլմէլ չէկաւ, սաց. էյ վախ, եմ էրիկ. սաց, որ մարդու չըսիս իմ իրիկ մարդ ի. ես սեցի, իմ իրիկ իմ ձեռնէն էլաւ, հէյ վախ:

Առաւտուն Թագեաւորի աղջիկ էլաւ գյնաց շուկէն, պօղպտէ սօլմ էտու շինել, պօղպտէ փէարմ պոնից ուր ձեռ, էլաւ ընգեաւ երկիր պտըտից ուր իրկան սօրօղ (տեղեկութիւն) չառից:

Դարձաւ էկաւ մատ ուր խէր, սաց. Ես քեյնէ կուզիմ, որ տիւ իրեք ճամխին մէկ մէկ խանմ (պանդոկ) շինես. ես նստիմ էան տեղ, էանու մէջ, էրթըցող գեացողից խարցում անիմ, խենք եմ իրկան սալը չը՞մ առնի:

Խէրն էլաւ խանմ շինից իրեյք ճամխու մէջ: Աստվորի մալ-մուլք հիլից հան տեղ: Աղջիկ նստաւ մէջ, հացող գեացող, երկիր և երկիր իկին գեացին, գէատ խարարւմ չառից ուր իրկան մօտէն:

Սաց. Նա չէլաւ: Դալալ իտու կանչել սաց. Վալ հաքայէթ կիտի, գեա ձիկ սի: Քեանի խատ որ հաքայէթ սի, ասկում (այնքան) չարխի (ծ դրուշ) տամ էանու:

Մէկ կորւմ (կոյր) գեղւմ կէր, էանու քուրոջ լաճւմ կէր, պզտիկ էր, սաց. իլի խա ձիկ էրթանք Թագեաւորի աղջկան խան, ես խարիբ կըսայ (հէքիթթ) կիտիմ, խարիբն էլ կըսեմ, խարիբ չարխի կառնեմ, անէլ ապրըլիս մէ միկ:

էանու խարզէն էլ (քեռորդին) կըսի. Քեռի, ոլլա էրկու իրիքմ էլ ես կիդիմ, էհանք:

Կէլնին էրկուս կըտան ճամբախ, կըգեան դաշտիմ մէջ, չընարի ծառի տակ: Էան տիղ յաղպիւրմ կայ, կընեղանան, կընստին վտի ան յաղպրին, խացւմ կուտին կէլնին կըքային հանտեղ:

Կորն (կոյր) կըքայնի, խորզէն (քոռ յաղէն) յըշար (արթուն) կը դատրի: Խորզէն խատ յաղպրին կըխաղայ, կիրըշկի, կըտիսնայ որ հան դըտումւմ կայ մաջ յաղպրին, կանի չանե, չիգեայ ուր ձեռ:

Տղէն կըսի դըտմին. Որ տիւ չորնաս, խառնիս, մկայ չուր քէնով աը խմիմ:

Տղէն մէկէլ տիսաւ որ, դըտում էլաւ եղվընիկըմ (եղջիւրու) կըթոնի, կէհա տըմաց մա պանցր քեարիմ վըրէն կընստի: Տղէն զուր քեռին էթող մաջ քնին. եւդնկան յիտե կնաց, կնաց չիւմ հան քեար ինչ եղվընիկ մէջ:

Տղէն կաշկի կըտիմնայ, որ իրեյք գեղեցիկ մարդ կէր յանտեղ: Էանոնց տակ պզտիկ տեղմ սօլերու տեղ կըտըմնայ. յինք կըմտնայ յանտեղ, վէրէն կըմթնի, կըտըմնայ պառաւըմ անդեխէն կըգեայ, էրկու ջաղցըքեար խակկյո ոտքեյր, աջ ծիծըն թալեր վար ճապ թիւին, ճապ ծիծ թալեր վար աջ թիւին: Էանու ա-տամքեր մէ մէկ չարէյքմ յերկէն ի, իրէյք աման կերակուլ գեօ էանու խետ, մէկը մէկ ձեռ, մէկը մէկ ձեռ, մէկն էլ վար գլըլ-խուն:

Տղէն որ ըզպառաւ տիսաւ, զարզընդաւ (զարհուրեց), զինքը կծկից ետ:

Պառաւ զէն չըտիսաւ, կերակուլկեյր էտու մէկը Պըզուսուն, մէկը Պըտըրսուն, մէկն էլ Յուսէփի յըրջի:

Պուզուսն ու Պիտըրոս ուրենց եմակ (կեր) կիրան, Յուսէփ զուր իտիւր սօլերու տեղ: Պառաւ կնաց:

Տղէն զան կերակուր քէյըց ուր յըջի ու կուշտ կէրաւ մնաց հանտեղ չուր ի խը լըսուն:

Խը լըսուն պառաւ իրի. էլմ էլ իրեյք աման կերակուլ իպե, մէկը իտի յըրջի Պըզուսուն, մէկը յըրջի Պըտըրսուն, մէկը յըրջի Յուսէփին: Պուզուս ու Պըտըրոս ուրենց կերակուլ կիրան, Յուսէփ ուր աման կերակուլն իտեր ան սօլերու տեղ:

Պառաւ սաց Յուսէփին. Յուսէփ, էն ինչ տիւ ասնէմ (այս-քան) մառախ կէնիս, (կըմտածես) խողէ (երանի էր) ես գիտնէ քեռ գէլ (քած) կնիկ դժր էր, ես զէն ճըղճըղէ. իմ ատմքերով զէն կտրտէ, փշուրմ եմ շունչ էլնէր, տիւ ըսնէմ մառախից քիյկ փըճըցըցիւր:

Պառաւ անտեղից էլաւ կնաց. լաճ պառվու ըսածներ զըմէն լսաւ, Յուսէփի, Պիտըրոսի ու Պուզուսի էղէլութին էլ լսաւ, անոնք քյնան, յինքն էլ ուր եմակը (կեր) կէրաւ, գեախտիկ իշաւ կնաց մա ուր կոր քեռին, նէա որ ինչ քյնէր էր ան չինարի ծառի տակ:

Քեռին էխան վեր, սաց. Քեռի, իլիւր վեր, յանակեան ի, (ուշ է) իլի հանք:

Քեռին իլաւ վեր սաց. Չըս թողնի որ ես կուշտմ քյնեմ, չնարի խով գեօ վար ձիկ:

Տղէն կըսի. Քեռի, նէա էրկու օր էլաւ, դալ տիւ մաջ քնուն իս, իլե հանք:

Քեռին ու խորզէն իւան վեր, կաստ թագեաւորի աղջկայ խանին էրին ու կեացին:

Էկան էանու խան նստան, ուրենց խաց կէրան. գեացին մա թագեաւորի աղջիկ:

Թագեաւորի աղջիկ սաց. Դէ, սա կոր թնչ կիտես, ինչ լսար, թնչ չըլտար:

Կոր ուր խարիր կսէն (հէքիաթ) սաց, ուր խարիր չարիին (հինգնոց) առից:

Թագեաւորի աղջիկ սաց. Հայ աղիկ, դօրիս տիւ սա:

Կոր կըսի. Հայ խանըմ, աղէն պանըմ չկիտի, հալա աղա ի: Տղէն յըրջե էկաւ սաց. Ձէ, ոլլա, ես կիտեմ, տըսիմ եմ հէքաթ:

Աղջիկ սաց. Դէ սա տիւ էլ:

Սաց. Թագեաւորին աղջիկմ կէր, էանու իրիկ կուրսիւր էր. վար ճամխընկերուն խանըմ շինէր էր. Էկող գեացող կըպիրէր հան տեղ խաց կըկըրցընէր կըխմըցընէր, փարայ կտէր, որ ուր ըրկընից պանմ խասկընէր: Դեղըմ կորըմ կէր, սաց ուր քուրոջ լաճուն. իլի հանք, Թագեաւորի աղջիկ խանըմ ի շինէր, ես խարիր խէքաթ կիտիմ, տըսեմ, խարիր չարիի տը տա միկ: Էան էլ ա պըրլիսմի: Տղիկ կըսի քեռուն. խարիր տիւ կիտես, մէկ էրկու իրեքն էլ ես կիտեմ, իհանք: Էլան ինգեան ճամբախ, Էկան մաջ շոջ դաշտիմ չինարի ծառըմ տիսան, կըհան էան ծառի տակ խով կէնին կընստին: Էան ծառի տակ յաղպիւրմ էլ կայ, կընստին վար յաղպրին, ուրենց խաց կէրան, կուրու քունը տարաւ: Տղէն վար յաղպրին խատ ջրուն կըխաղայ. կըխի (տեսնուլ է) գեօ դըդըտուլմ մա ջրուն: Ինչխ որ կէնի, դըտուլ չիկեայ ուր ձեռ: Կըսի գզմին. Տիւ մեռնիս չորնաս, քէնով ջուր տըխմիմ: Տղէն տիսաւ որ դզուլմ էլաւ եւղընըկմ, թաւ կնաց քեարիմ մէջ մտաւ: Տղէն ընգեաւ յտե էանու, կնաց գեաղտիկ կաշկի կըտիսնա էանտեղ, իրեյք սարսուփ (մաքուր) սպահի ջնէլմ գեօ հան տեղ: Տղէն գէանոնք տիսաւ, էանոնք ըլտղին չըտիսան, աղէն մտաւ էանոնց ոտքիյրու տակ քեարիմ ծակ պախկուաւ, էանոնց սօլիբու մէջ տեղ: Եըրըկուն էր. մթնաւ, աղէն ֆաց յանտեղ: Տղէն տիսաւ դարմալի պանմ գեօ դաշտից կգեա էանտեղ: Իրի, կըտիսնայ կիւրիշկի պառաւմ գեօ էրկու շաղցի քեար խակէյր, թօզ դուման կիւնի էրկինք. աջ ծիծ թալիւր ձախ թևի վրէն, ձախ ծիծ թալիւր աջ թիւի վրէն, էանու ատըմքեր չարէքմ յերկընցիւր տիւս:

Կորը կըսի քուրոջ լաճուն. հայվան, էտտ Բնչ կըսայ ի կըսիս:

Թեագաւորու աղջիկ կըսի. Դէ, կ'որ, տիւ Թնջի (լո՛ւ). էան քեանձ քեյկ խօրօտ կըսի. Տղօ, սա, սա քիւ կըսէն:

Տղէն կըսի. Պառաւ էկաւ, իրեք աման կերակուլ խետ ուր. մէկ վար մէկ ձեռաց, մէկ վար մէկ ձեռաց, մէկ աման էլ վար ուր մէկ գլխուն դրած: Մէկ աման կերակուլ իտի յըրջն Պուղուսուն, մէկը յըրջն Պըտըսուն, մէկն էլ յըրջն Յուսէփին: Պուղոս, Պիտըս իրանց կերակուլքեյր կերան. ամա Յուսէփ ուր կերակուլ չըկէրաւ, իտի ուրենց տակ քեարի ճեղք: Տղէն գեաղտիկ քէշից յըրջն ուր, կուշտ կուշտ կիրաւ էան կերակուլ: Գիշեր էր. Տղէն ֆնաց յանտեղ չիւմ խըլըսուն. տիսաւ որ պառաւ էլըմ էկաւ, էլմ իրեյք աման հմակ խըտ մէկ տեղ, իտի յըրջն Պըղուսուն, մէկ յըրջն Պըտըսուն, մէկ յըրջն Յուսէփին: Պուղոս ու Պիտըս ուրենցը կէրան, Յուսէփ էլմ էլ ուր աման իգիւր ցածր, քեարի ծակ. յուր կուրի քոռ լաճ պախկվեր էր: Ոչ պառաւ, ոչ Պուղոս, ոչ Պիտըս էրկու օր էր, որ տղից խապար չէն, որ նէա յանտեղ քեարի տակ յանտեղ պախկվեր էր: Պառաւ սաց. Յուսէփ, խոզէ (երանի էր) ես գիտնէ քը էան դէլ (քաձ) կնիկ, ես էանու ճըղճըղէ, իմ աղըմքերով էանի կարտէ, որ տիւ էասնէմ (այսքան) մառախ չանէր (չմտածէիր), որ դայիմ (միշտ) զքեյ խաջից կիւրից, ջրից չզրկէր: Սաց պառաւ ու գնաց: Տղէն գեաղտիկ ուր կերը քէշից ուր յըրջն կերաւ. էանոնք քնան, տղէն էլաւ կնաց մօտ ուր կոր քեռին, ձէն տվից էանու էիան վեր: Կոր կըսի, հայ տղիկ, ինչի՞ ձիկ կը խանիս վեր. ես հալա կուշտ չիմ քնեք: Տղէն կըսի. Բեռի, նէա էրկու օր ի, որ տիւ քնեք ես, դալ (գեռ) կուշտ չի՞ս քնեք:

Կոր պան չտիսնայ, ձեռ կտայ արեկան (արեգական) խով կըսի, ի՞նչ ես քնայ դալ նէա ծառի խով վճր ձիկ էր, մկայ էլ էն ի:

Տղէն կըսի. Բեռի, էլի հանք ըստուց, հանաքեան ի (ուշ է) չընք խանի տուն:

Կէլնին կըգեան Թագեաւորու աղջկայ խան կըխանին. կը նստին դան. կորը էլմ էլ ուր խարիւր կըսէք սաց. դօր (կարգ) էկաւ տղին:

Տղէն գեռ ուր կասէն կըսի:

Թագեաւորի աղջիկ կըսի. Հայ տղիկ, նէա կըսէն վար ձիկ կըգեայ, Կըսի. Թագեաւորի աղջիկ ես իմ, Հայ տղօ, նէա խան իմն ի, անու մաջ էլած չէլած, ոսկով արծըթով զըմէն քեյկ կտամ, յանտեղ ձիկ շանք տու:

Տղիկ յերջև Թագեաւորի աղջկան կընկնի, կաստ էան քեարին կէնի, կըտանի էան մարդերն էանու շանք կըտայ, որ իրեքն էլ դհան քնած:

Թագեաւորի աղջիկ ուր զէրիկն կըճանչնայ, կըսի. Տղիկ, տիւ գնա վար քը խանին:

Տղէն կէնայ ուր խանին կըտիրանայ:

Պուղուս, Պիտրոսն, Յուսէփ քնուկ կենին:

Թագեաւորի աղջիկ ուր ոտ կըտայ Յուսէփի ոտ, էակախըցնի: Յուսէփ կըտիրանայ զիւր կնիկ, կըլնի վեր, կնկան կըսի. Կնիկ, տիւ էկար իշ, մկայ իմ մէր կըգեայ ըղթիկ կը բրաթի, դայ կէնի (կոչնչացնի):

Յուսէփ չար նաչար, կիւնի առնի զուր կընիկ, կէնա:

Պառաւ մէր կըգեայ, կըբըշկէ, կը տիրանայ որ Յուսէփ յան տեղ չի: Ուր ջաղցի քեարերն քէշից ոտ, ընգեաւ յիտե Յուսէփին կան դալ:

Էանուռք շատ կէնան, քիչ կէնան, Յուսէփի կնիկ կիրիշկի յէտեանց դումանըմ: Կը կայնի կըսի. Յուսէփ, նէա թշ դուման ի: Յուսէփ կըսի. Իմ մէրն ի, խասաւ միկ:

Յէգիյմ (այգի) յանտեղ ոսսո կըգեայ: Յիգեպան (այգեպան) կայնի տուռ. կըսի. Յիգեպան, Աստված սիրես, նէա պառաւ իրի դիխ մե. ձի պախի էանու մօտէն, փրկի մի, առ քեյ ոսկիմ: Յիգեպան էանուռք կըտանի մտուցի խաղողի թփան տակ, Թափեր կըքէշի վիրինքտիւր կըծածկի, կըգեայ յէգու տուռ կայնի:

Պառաւ կըգեա, էանու կըխարցնի, կըսի. Յիգեպան, տիւ ըստեղ մարդ չըս տիսի ընցեր:

Յիգեպան կըսի. Ի՞ն, ըի՞ն, ըի՞ն, եմ խաղող հալա (տակալին) կանաչ ի, չըխասեր, ճութ չըկայ:

Պառաւ կըսի. Են մարդ կը խարցնիմ, էան ձիկ խաղող շանք կըտայ, նէա յիգեպան խուլ ի, գիժ ի: Պառաւ էան տեղից կընցնի, կէնա:

Յուսէփ ուր կնիկ կըբըշկեն որ պառաւ ուր դուման կուրսաւ, կէնին ճամխով մէ կէնան:

Տիւրմ էլ շատ քիչ կէնան, էլմ էլ կըտիրանան ուրենց յէտէվից դուման կըգեայ, էան տեղ էլ ջաղացմ ոսսո կըգեայ:

Կըսին. Զաղացպան, պառաւմ յիտե միկ կըգեայ, միք ազատի, քիյկ ոսկիմ տայնք:

Զաղացպան էանուռք կըմտուցի ջաղաց, դուռ կըշինի էանուռք վրէն, կընստի դուռ:

Պառաւ կըգեայ կըսի. Զաղացպան, մարդ չըս տիսի ըստուց ընցեր:

Ջաղացպան կըսի. Ըրն, ըրն, ըրն, ադուն չկայ, ջաղաց կան չիգեայ, պեռ չկայ:

Պառաւ կըսի. Ես ի՞նչ անխելք պառաւ իմ. յիգիպանին կը խարցնիմ. ասկոն ջրղապ կտայ: Նէա ջաղացպընին կըխարցնիմ, էասնայ ջրղապ կըտայ, պառաւ կըթողնի յանտի էլ կէհա:

Դուման կըզատանայ:

Յուսէփ ուր կնիկ ջաղցից կենին տիւս, յուրուշ ճամխով կէհան: Շատ կէհան քիչ կէհան, էլըմ էան դուման կըզեայ:

Չարէն կտրաւ, Յուսէփ սէհրի էթալ վար կնկան, արաւ բարդի ծառ, յինքն էլ էլաւ բառեղ խոտ փաթըթվաւ յինի չում ծառի գլխի:

Պառաւ էկաւ դէմ ծառին դադրաւ:

Կըբըշկի ըզծառ, կըսի. Մկայ ասկիմ (աքացի) զարկեմ իւնիս խարիւր կըտոր:

Յուսէփ ըզտէհրին կըթողնի կըզեայ տակ, սէհրին կընկնի կը վըցի:

Պառաւ որ խարս տիսաւ, էանպէս գեղեցիկ, էանպէս սէր-սուփ, ըղխարս գլըկեց, վար ուր սրտին պաքնեց, ընցաւ յըրչըվ-քեր տարաւ կնաց ուր տուն:

Եփ առաւ զանոնք տարաւ ուր տուն, խաղ խարսնիս շատ ուրախութիւն էրաւ, պսակեց ու օրչնեց:

Էանոնք խասան ուրենց սրտի մուրազին, տիւք էլ խասնէյք ձեր մըազին:

Պատմեց 1911 թուի յուլիսի 26-ին Շատախի Թաղ գիւղում Շեղչանեցի Քամալի Պիտօն, անգրագէտ երկրագործը, որ յիսուն տարի առաջ Տիարպէթիրում (Տիգրանակերտ) Սիմոն անուն մի հայ հացագործից էր սովորել: Պիտօն այժմ 85 տարեկան է:

ՍՄԲԱՑ ՈՒ ՍԵՆԵԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ

Թագաւորմ կէր:

Օրմ նէա Թագաւոր էրազըմ տիսաւ, որ մարդըմ կայներ էր ուր դիմաց, իրեք Չէավահըր (աղամանդ) էանու ճակտի մէջ:

Թագաւոր վի Թաւ էրազուց, դի մէլ (մի անգամ էլ) փնաւ: Մէջ երազին տիսաւ էլըմ էան մարդ, գեօ էանու գլխու վերէն իր Դիմ էլ էակխաւ, սաց. Սա էրազ ի, զէն չի. դիմ էլ քիւն տարաւ: էլըմ տիսաւ էան մարդ կայնիր էր էանու գլխուս:

Թագաւոր սաց. Տիւ Բէ մարդ իս:

Թագաւոր կըսի. Ես Սենեակ Թագաւորն իմ:

Թագաւոր խըլսուն էլաւ վիւր, միգից, միգից (մտածեց) սաց. նէա իշ էրազ էր. ես Թագաւոր, էն էլ Թագաւոր, էանու անուն Սենեակ, իմ անուն Սմբատ Թագաւոր: Կըտայ հաշիւ ուր ջըջոթէն էանու. կըտիսնայ որ ուր էրկիր եռսուն մէկ մետրոն հաւըլի ի քեանձ Սենեակին:

Վոգիրքեր էկան, նստան դիւան: Թագաւոր իրեն արաւ ճապ (ձախ) Թեւի վոգերին: Վոգիր գլխի կօնեց: Եանի (այսինքն) խատ ձիկ մը գրուցի, պանմ ձէնէ չիկայ:

Թագաւոր էան վոգիր տարաւ, էանու վիզ կտրից, նստաւ դիւան, ըրըշկեց դիւ աջ Թեւի վոգիր: Աջ Թեւի վոգիր էլաւ կայնաւ Թամըլդա (թէմէննա, բարեի կանգնեց) էլաւ. սօրա սաց. Թագաւոր ապրած կէնայ. քեօ դարդ իշկ ի ձի սմ:

Թագաւոր սաց. Եմ դէարդ Սենեակ Թագաւորն ի. տը հաս (պիտի երթաս) ձը խամար պիրես, Թի վար չէկաւ, իմ մէտրոն էանու խսանց տվէք, ան տըրըշի (պիտի նայի) եմ քեանձ էանու ջոջ ի տը կայ (պիտի գայ):

Վոգիր բարե խու գնաց ուր տուն, ուր ձիանց միջից մէկ ընտրից, էայէար (Թամբ) էթալ վար ձիու քեամկին, լիքըմ խուրջի ոսկի առաւ էթալ ուր Թէարք (գաւակ), ինք ուր քօլէն (ծառան) իրեն արին ճամբախ, քեամակ տվին Թէադ մամլաքաթ (երկիր) գացին:

Շատ գեացին, քիչ գեացին Սենեակ Թագաւորի քեաղաք ընդեան տիւս:

Գեացիին վողիբիմ տուն էլան մէջվան (հիւր). վողիբ էանոնց շատ ու շատ կատր պոնեց (պատուեց). ալա (դեռ) իրեյք օր էանոնց խեռ չըզրցուց. քեանի որ էանոնց կանոն կէր, չիւմ իրեյք օր մէկ մէկֆից խարցում չին էնի: Իրեյք օր որ լըմնցաւ, էան վողիբ խարցում էտու, սաց. Հայ վողիբ, տիւ պարով իկիր իս, խաղար պարով, Բնչ իկիրես դեմը տըհաս:

Սաց. Ես իկիրիմ տ'ասիմ որ եմ Թագաւոր ըզը Թագաւոր ուզիր ի:

Սենեակի վողիբ կըսի. Թագաւորմ եմ ի, մէկ քեոն, էանուր տիզ էան ուր տիզ, ըշկի (ինչու) քեռ Թագաւոր եմ Թագաւորին տը ուզայ կըսի: Մենյք մետրոն (չափս) տը տանյք խըտ մէկ մէկու. վիր որ շատ էղաւ, մէկէլն էանու պատիկ թըղ ինի:

Չափըցին. եռսուն վեց մետրոն էանու աւել էլաւ:

Էանոնք էլան գնացին մօտ Սենեակ Թագաւոր: Սենեակ սաց. Վար եմ ալիչ, վար եմ գլխուն, էան քեանձ ձի ջոջ ի. ես իս պէտք ի էանու ծառայական ըլնեմ:

Վողիբն սաց. Ել կըսի. քիյկ ուզեր ի:

Վողիբ սաց. ձիկ ասքյրով, էլաթով ի (ժողովրդով) ուզեր ի: Մեքայի ի ուզեր, Բնչի ի ուզեր:

Սաց. Քիյկ մէքայ (մենակ) ի ուզեր:

Սենեակ կանչից ուր մէկէլ վողիբքերուն, ոըճար քիյար-նեքուն (ազնւականներ, պալատականներ), սաց էանուն. Սմբատ Թագաւոր ձիկ ուզեր ի, մենք Բնչի անենյք. ես տնով տնդով իհամ (գնամ), ոըճարքեյրով, իմ ամեն ասքյրով իհանք, խեթըմ, Թատպիրմ տվէյք:

Կերիյէթ (ժողովականք) սըցին, որ տիւ տնով տիզով իհաս. մենյք կըպլաւինյք (կըցրվենք) մէկ մէկուց կըցրվըվենք: Լե վար (եթէ որ) տիւ մէքեա (մենակ) էհաս. ախըր քեռ կնիկ, քեռ տղէ-տիր կըմնան դէաս: Մենյք էլ երդում կէնենյք, էանունց կըտանենյք տըպախինյք, շախինյք մըր երկիր տըկառավարենյք:

Սենեակ Թագաւոր էլաւ մէքեա (մենակ) խեռ Սմբատ Թագաւորի վողիբին. խէծաւ ուր ձին, էկաւ: Դէօր էկան խասան տուն:

Սմբատ Թագաւոր ըրըշից, տիսաւ ինչիս որ էրազ տիսեր էր, էասկոն (սյնպէս) իրեյք ջաղահըր գեօ էանու ճակտի մէջ: Ինք շատ մի ազիզ մարդմ ի: Նէա որ տիսաւ՝ էլ դաստուր (հրաման) չէտու էանու: Տարիմ էրկու մնաց. Սմբատ Թագաւոր ասկում սիրվաւ վէ էանու. էլաւ յօդէմ էանու խամար էտու շինել. ուր յօդի դիմաց, որ հար (միշտ) ըրըշի մաջ էանու աշկիրուն:

Օրըմ գիշեր Սենեակ մտաւ տեղ (անկողին), տիսաւ խաւքըմ էկաւ մտաւ ուր յօդէն. ուր փանջարէն դատրաւ. ուր մորթ

ուր մենէն արձկից. էլաւ էաժատ (կոյս) աղջիկըմ գեօ որ ասկուն չկայ վար երկրին:

էան աղջիկ զնաց վար Սենեակի տեղաց, սաց. Սենեակ, տիւ քը ճայտի (ճակատի) ջաժահիրքեյրաց մէկ չըս թտա ձիկ:

Սենեակ սաց. Բալէ (այո) թէ որ տիւ կըլնես ձիկ, ես տը տամ, թէ որ չըս ընի՝ չըմ իտա:

Աղջիկ սաց. Ես քոն եմ:

Սենեակ ճաժահիրըմ էխան, էտու անու. Ուր խաւք, ուր մորթ փաթըթեց գինք, փախաւ կնաց: Խըլսուն ակախաւ (արթնացաւ) կըխի (կընայի) որ էրազ ի:

Թազաւոր կիրիշկի մաջ անու ճայտին, կըտիսնայ որ ջաժահիրըմ պակաս ի. շատ մտքի, մտմտանքի մէջ ընգեսաւ, գօր չըլթ, կըսի. իմ տան քըֆաթ (ընտանիք) կնիկըմ, աղջիկըմ խաներ նէա ջաժահիր մենէն առեր ի, նէա ձի խամար ամօթ ի:

Թազաւոր էլմ ձէն չըխան: Մնաց մակալ օր, գիշեր էլըմ էան խաւք էկաւ, ուր փօսթ ուր մընէն արձըկից. էլաւ աղջիկ, էկաւ վար Սենեակի տեղաց: Սաց. Սենեակ, ջաժահիրմ էլ չըս իտա ձիկ: Սաց. Թէ կըլնիս իմ, կտամ. չէ, չըմ իտա:

Սաց. Ես քոն իմ:

էլաւ ջաժահիրըմ էտու էանու. խաւք իլմ ուր փօսթ էթալ վար ուր. Թռաւ կնաց:

Սմբատ Թազաւոր խըլսուն իրիշկեց Սենեակի ճակատ. տէսաւ որ էրկու ջաժահիր գեսցին. մէկ քնաց: Շատ, անչափ տըրտմաւ:

Մնաց մակալ օր, գիշեր էլըմ էան խաւք իրի. փօսթ իտի վար տեղաց. էլաւ խօրօտ ազապ աղջիկմ, սաց. Սենեակ, ջաժահիրմ չըս թտա ձիկ:

Սաց. Վար տիւ իմ խաս կըլնիս, իմ մալ տըտամ քիյկ:

Սաց. Ես խաս քոն իմ:

Սաց. Տիւ վթր աղջիկն իս:

Սաց. Ես Շահվաբի Թազեաւորի աղջիկն իմ:

Խըլսուն Սմբատ Թազեաւոր ըրըշկաց ջաժահիրքեյր զըմէն խըլսած ին:

Սաց. Սենեակ, ջաժահիրքեր լիշխ արիւր:

Սաց. Թազեաւոր ապրած կէնայ. ես տը ըսէ. բալէ (բայց) կամչընէ քը մօրէն. որ ըսէ: Եմ կըսէն, ջաժահիրքեյրերուն նէա ի. որ խաւքըմ իրեյք գիշեր էկաւ էլէաւ աղջիկ, ձիկ խաբեց, իմ գլխից ջաժահիրքըր տարաւ:

Թազեաւոր սաց. Անխարցում, անփորձել տիւ լիշխ քեռ ջաժահիրքեր կտաս էանու կըտանի:

Սաց. Ես խաբցում ըրերիմ:

Սաց. Ի՞նչիս, խաբցում ըրերես:

Սաց. Ձիկ սիրի (ասել է) ես Շահվարի Թագաւորի աղջիկն եմ:

Դօր Սմբատ Թագաւոր նստաւ դիւան, ուր վոզիրքեյրուն սաց. Ձիկ ձենէ կըլտի, որ տիւք Շահվարի Թագաւորի աղջիկ պիտէյք:

Էլում աջ Թիւի վոզիր կէյնի կըխէձնի ուր ձին կըհա կըխասնի Շահվարի քեաղայք: Թագաւորի քեօլկին կըմօտենայ. կըտիսնայ որ զնջիլ կախուկ ի տակ. զնջիլ կըշաժի. կըգեան դուռ կը պանան:

Կըհա մօ փանջարէն, կընի բարձր, աստթ իշկ ի, վազ որ Թագաւորի զնջիլ շաժի, կըգոնա վար աթոռին կընստի, էանու բարեկըմբքնի դավին կանի:

Վոզիր նստաւ վար Թագաւորի աթոռին, Թագաւոր խաբցում էրաւ. խաբցում էտու, սաց. Տիւ տօրէն ես (որոնցից):

Սաց. Ես Սմբատ Թագաւորի վոզիրն իմ:

Սաց. Ի՞նչ պանի խմար իս իկե:

Սաց. Եմ Թագաւոր քեո աղջիկ կուղի:

Սաց. Վար իմ աչիչ. Սմբատ Թագաւոր քեան ձի ջոջի. աղջիկըմ Բշկ ի (Բնչ է) որ ես խնայիմ էանու:

Սաց. Իրիյք օր նստի. ես իմ աղջիկ հաղըրիմ (պատրաստեմ) առ տար:

Իրիյք օր վոզիր նստաւ անտեղ, աղջիկ հաղըրիցին, վար իրիյք օրվայ էլաւ ուր աղջիկ իտի մաջ մհաֆին (սնդուկ) իտի վար ջուրիներուն, իրի իրջն վոզիրներաց:

Վոզիր ոաց. Բշկ ի, Թագաւոր ապրած կէնայ:

Սաց. Վոզիր, ես ըրջեմ (խնդիր) կէնըմ քենէ. տիւ իմ աղջկան ցերէկ չը քէլըցուցէք. գիշերով տանիս. իմ աղջկան խասմիր (Թշնամիք) շատ ին:

Վոզիր աղջիկ առից ընդեաւ ճամբախ: Դիշեր կըքէյլին, ցերէկ կընստին, չիւմ որ կը մօտենան իրանց քեաղքիյն:

Կէհան կըխասնին էան քեաղքիյ յըգստարու (այգեստանեայց) գլխի: Վոզիր մարդմ տիսաւ, սաց. Կնա Թագաւորին սա, որ ուրախութենով կեան մեր պէարուհին (ընդ առաջ) նէա խարս տանինք:

Վոզիր կըդառնայ ուր քեօլին (ծառային) կըսի. Ախըր նէա մեր երկիրն ի. դէօր քէֆով էանք, ցերէկով էանոջ ի Դօր (այս անգամ) կէս սըհաթ ճամբախ քէլըցին, չքելեցին. ապա ցերէկ ի Վոզիր տիսաւ դահրըմ (Թոշուն) խասաւ, վար Թաւ խարսի:

սնդդկին, իրեք տիր կտուց էզար էանու վրէն, Թաւ կնաց, Թազաւոր էլաւ սազով, գունդով, նէաֆիրով (նուագարան), մարդեր յօղորկեց որ խարս պիւրեն տուն:

Մարդեր գեացին էանոնց դիմաց. խարս պերին տարան տուն:

Մնդկի պերան կըպանան կըտիսնան որ խարս չկայ մէջ, կը կանչին վողիւրն, կըսին. հիւր ի քը խարս:

Կըսի. Գեօ մաչ սնդկին:

Կըսին. Ուր ի. դը էրի (արի) խան տիւս:

Վողիւր կըհա կերիշկայ, որ չ'տիսնայ, կըսի, իմ խարս վար ձիկ պախերիյթ. խըլիսուս (այս առաւօտ) էր, ես իմ խարս խէ-ծըցիւրիմ պիւրիւրիմ չուս նէա յէզատերաց գլխի:

Կըսին. Մարդ խապար չի. քը սնդուկ դատարկ ի չ'իօ (ար-դէն):

Վողիւր կըմէզի (կըմտածի) կըսի. Ճամբախ դահրիմ (թռչուն) իրի, իրիք տիր կտուց էզար վար էանու սնդկին Թաւ գնաց. Կայ չկայ նէա պէանմ էաւտուց ի խասիւր իմ խարսին:

Թազաւոր նէա պան որ կը տիսնայ հոճըմ (յարձակում) կանի վար վաղիրքերուն կըսի. Զի կպի հա հա էան խարս պի-րէյթ:

Իրեյթ վողիրքիյր ընկեան տիւս. գեացին ետե խարսին:

Սենեակ կնաց սաց. Թազաւոր ապրած կենայ. իմ իգին (հրա-ման) տու, ես հատ խասնիմ վաղիրքիյրուն, Թէ չի էան կնիկ չի գեայ: Սմբատ էանու իգին իտու, կնաց խասաւ վողիրքիյրուն:

Էան կնկա Զօպ ընկլիզ (անգլիական) միւրատըմ կայ, իշ տահր զէն կըտաւի, էն հէար ուր անթարու (հագուստի) փէշ հա կըկտրի, կըթալի տակ, որ իլնի նշանակ, տիսնան ետե էանու հան (գնան):

Վողիրքիյր Սենեակի հետ ճամբախ որ ընկան կէհան, էան անթարու կտորքիյր կըտիսնան, իտե կըհան չիւմ կէլնին սարի գլխի:

Էանտի մաղարէմ կըտիսնան, Զաղցի քեարմ գեօ դըուկ վար էանու պէնին:

Դօր Սենեակ կըսի. Հայ վողիրքիյր. մենք չընք կէնայ էան քեար շուս տայ, գեօ նէարէա ծակ լէն ի. ախտ (առաջ) ձիկ մտուցէյթ էան ծակվէր, ես ինամ, բալքի ես իմ ուզած տիսնամ հան տեղ, չարէմ էնեմ էանու խեւ: Վողիրքիյր Զըրիտ (պարան) կը կապին էանու մէջք, կըկախին տակ:

Սենեակ մոմըմ կըվառի, կըհայ կըտիսնայ ուր դիմաց դու-ռըմ կայ. կըհա էան դուռ կըպանայ. կիրիշի կնիկ գեօ հան տեղ

խայոց խաթուն. ասկուն (այնպէս) թամիզ, ասկուն գօզալ (գեղեցիկ) չկայ վար Աստու աստվորին:

Կնիկ կսի. Սենեակ թագաւոր, թագաւորքեյրու պէնի պէաւնիս, երկրորդ Չէլ, իգաստարու արուկ (նորակոյս ծառ) տիւ նէա տրդ:

Սենեակ սաց. Աստված դիմ կսմաթ իպի տէակ (այստեղ):

Սաց. Ան ինչ տիւ իտե կան կըգեաս. գըյհան, նէա վըէն հօղէն. աս դուռ պաց, կնա մօտ:

Սենեակ դուռ էպաց տէսաւ ասկուն մէկըմ կէր հան տեղ, որ աշկիր թէալ իլան (չոեցին) փացին:

Աղջիկ սաց. Թագաւորքեյրու պէնի պաւնիս. երկրորդ Չէլ իգաստարու արուկ (այգեստանեայց նորահաս) տիւ նէա տար բար (այս տեղեր):

Սաց. Աստված խսմաթ իրի:

Սաց. Էն ինչ տիւ իտե կան կըգեաս, գեօնան, քեանձ ձիկ ա'ախվի (վերև):

Սենեակ կնաց դուռ մէկից էպաց, անտեղ կըտիսնայ էանու ուղած, ուր նշանուն գեօ դէվ դրիր մաջ հօղին, ուր գյլօի դրիր վար էանու ծնկան, թահնայ քնիր ի:

Կնիկ կըլայ, արտասունք էրուն կըթափի էանու աջեյրուց:

Կնկեայ աջք ընկեաւ ըզՍենեակ. սաց. Քըյ տուն աւրի, էկար ըստա իշ: Մկայ դէֆի ի որ վի էլաւ, ձիկ էլ կսպանի քիյկ էլ խեւո էանու լէշ նէա կրակով կըբըցի նէա սրով կըկտրվի:

Սենեակ սաց. Ապա ինչիւ տը ըլնի:

Սաց. Կնա մա իրջին կնիկ, ինչ տիւ տիսար. դէն (այն) թիար պանմ սիր. էանու իսիր թի որ չի, չիու (այլևս) դա չի ուղի:

Էն էլ էլաւ կնաց մօտ:

Կնիկ սաց. Ի՞շկի (ի՞նչ է), Սենեակ:

Սաց. Ախրը ես քը բեախտ, քը Աստծուն. ախրը էան դէվի. մենյք մարդ ինք, տիւ սա խինք իշ կըպանի մա էանու ջանին: Քիկ կպի, իս քիկ տանիմ ձիկ խամար. քիկ կըպի, քիկ տանիմ քը մամլեաքեաթ (հայրենիք): Ուխտ ըլնի վար իմ ջանին. ես սվթա (նախ ե առաջ) քիկ խանիմ տիւս: Ատ տեղ եէմին (երգում) կանի էանու խամար դօր կըսի. Սենեակ, կնա էանու դէմ, էանու թուր գեօ պատից կախ ի. թէ որ տիւ կէրցար, էանու թուր քէշըցիր տիւս. մէկ դարբով (հարուածով) դարկըցիր էանու վիզ կտրիցիր. չիու քիւ դէաւլեաթն ի. թէ որ չ'կըցիր. չիո տեւի ձիկ էլ, քիյկ էլ, մէկէլոնքն էլ զըմէն տըսպանի ուտի, էանու վզի մէջ մէնակ թուր կըպանի. Էն էլ ուր թուր:

Սենեակ կնաց, ձեռ էթալ թուր, առեց տակ, կալան (պատեան) իտու ուր կնկէան ձեռ. բուռ ինքն պոռնեց. քէյշեց, դէ՛ դէ՛ թուրն կալանից էկաւ տիւս, վիրցուց, ուր կնկան սաց. Բիյկ տար դէն. անու (դէվու) գլլօխ դիւր գեյտին:

Կնիկ գլլօխ իտի գեյտին, դատացաւ:

Սենեակ թուրըմ էգար դէվու վիզ կտրից. մէնակ կաշին մնաց, Դէվ ուր ձեռ թափ իտու, դիպէաւ Սենեակի ատամքեր փըշ-րից, ուր պէրան կապից, առից դէան (այն) իրէյք կնդեր (կանայք) էկաւ. խասաւ դռան վիւրէն. կանչեց վոզիրքեյր, շըրիտ կախըցին. առաջ իրջին (առաջին) տէսած կնիկ էխան տիւս. իտե, քեանձ էան պէանցըրուն (վերեւին), մնացին ինյք, ուր նշանլուն մէնակ:

Նշանլուն սաց. Սենեակ:

Սաց. Խշկ ի. թազաւորի աղջիկ:

Սաց. Տիւ ձիկ լսնես, յառէջ տիւ իլի տիւս. ես չիտու քոնն իմ. ձի էլ տըքէշես: Թէ որ մենյք իննես տիւս. տէսար որ վոզիրքերու աշկ (աշք) ընկեաւ ձիկ: Իրենյք կնկտիք տարան. մէկ ցիյկ թըղին. նէա տեղէր (այս տեղեր) տի մնաս, մեռնես, ընձիկ էլ չ'տիսնաս:

Սենեակ սաց. Ես ուխտ իմ ըրեր որ քիյկ տըխանեմ տիւս, նոր ես էնիմ:

Սաց. Ձէ. առէջ տիւ իլի. տիւ ձիկ կխանես:

Սենեակ շատ զօռեց. կնիկ շրիտ էթալ ուր մէշկ (մէջք) սաց. Սենեակ, ես գեօ գեացի. դիւնիա ի, որ զմիկ տարան. քիյկ չ'խանեցին տիւս՝ հաս ան հօղէն իշխս ինե, էանու զօշէն (անկիւն) դուռմ կայ. էան դուռ կըպանաս. կըհաս իգիյմ (այգի) կայ էան տեղ: էան իգիյն իւշխի (հիւանալի է) անմախթնի խոտ (հոտ) մէնէն կը թափի. բլրուլ յինե կըկարդա, ձէն կըհա չիւմ էրկինք. էան տեղ տխալըւրմ էլ կայ. հաղարի հալուզի, էանու չորս պիւլոր մէալ-մէար քեար ի. կնկտիւր վար սալերուն կըհան. տիւ կըսիս. Տէր Աստված, զըմէն մարգարիտ ին: Հաս էան իպուց կլօրըմ (սեխ) պիրիս. նստիս հալուզի սալի վրէն. քեամակ տաս չինարի ծառին. քը կլօր կըկիսիս, արե տաքնայ, էրկու խոյ կըգեան վար ան հալուզին, մէկ սե ի, մէկ սըվտակ, ջուր կըխմին. զօրիս տիւնին քնին. ուրենց պիհն (ուղեղն) կըսիրին ուրհաթին (հանգըստանան). մէկ տիւնին կուտրտվին, դատանան մէկզմէկուց. զարկին մէկզմէկու գէյտին, տը զարնին, տը կոպին: Սե խոյ մաջ սըվտակի քրտնքեյն տը սըվտակի. էնի ձուն, սվտակն սե խոյի քրտնքեյ մէջ տը սենայ իննե կուզր: Եալնիշ չիւնիս, քեյկ կըթեալիս վար սիվի քեամակին, որ սվտու, ան քիյկ կըթալի աստուոր: Սենեակ կանչեց

վազիվքեյրուն. սաց. Քէշէք. քէշըցին պանցր: Վազիյրքերու աշն ինկան ըզկնկտիր. սեցին. Հէա թագաւոր օրմ զմեկ (մեզի) վար Սենեակին տը սպանի. թող մկայ սպանի. վոլլա մինք զՍենեակ տը թողնենք նէա տէզվեր. զկնկտիր տանենք հանք:

Դոր առին զկնկտիր գեացին. Սենեակ ֆաաց դէն վեր, էան էլ էլաւ աղջկայ սածի պէս. կնաց մաջ իգուն, կլօրմ կտրից. իպի, էկաւ չինարի ծառի տակ գուր կլօր կտրից կուտի:

Տիսաւ անտուց էրկու խոյ էկան: Պոյեր ջուր խման. ուրհաթան, էլան մէկ մէկից դատացան, զարկին մէկ մէկի, սե խոյու մազ սիվտկի քրտնքի մաջ սվտկաւ. սետկու մազ սիվի քրտնքի մէջ սեցաւ:

Սենեակ հալնիշ (սխալ) ընկէաւ զինք էթալ վար սվտկի քեամկին, որ սեցաւ. առեց եօթ դապաղա տարաւ գեյտնի տակ: Նեղ տեղմ ձեռքեր հանց ծոց. դռան ճէակտանոցըմ ընկաւ ձեռաց տակ: Դուռ էպաց, կէհա կիրիշկի օձերու թագաւոր դեօ նստիր վար թախտին, օձեր անկող էլած օղ. թամաննա էլաւ Օձերու թագաւոր սաց. Հայ Սենեակ թագաւոր. թագաւորքեյրու պէնի պալնիս. աղէկ իդու ալուկ (նորահաս ծառ). իրկրոտ սիվի գեղեցիկ ջնէլ. զըժըխոց վոր կշսին նէա տեղն ի. տիւ ըշկի էկար ըստեղ զժոխոց. արքայութեն երկրի վրէն ի. դէս մութն ի:

Սենեակ սաց. Աստված իմ կսմաթ իսկից դէս, ես ի՞նչիս էնըմ:

Օձ թագաւոր սաց. ձիկ խաբարմ կայ քիյկ պիտ ըսեմ. Թէ որ տիւ իմ հատ պիբիր (խոստում կատարեցիր) տեղ՝ ուխտ ընի որ ես քիյկ (քեզ) տանեմ աստուր տիւս խանեմ: Սենեակ եմին (երգում) արաւ սաց. Տիւ իշ (ինչ) ամր (հրաման) ընիս, ես քիյ ամրի տակ իշնիմ:

Սաց. Սենեակ թագաւոր, Բաղդատու թագաւորի լաճ, նէա եօթ տարի կայ, ընգեյր վար իր քիթ պէնին, քեամոտ ի. չըկէնայ իրար առնի: Ռամդարքեյր (կախարդներ) ռամ թալած ին, սած ին օձու թագաւորու գլլօխ մինակ էանու դեղն ի. չիս զնտ դեղ չկայ, տը մեռնի. դանէ դան (ժամանակ ժամանակ) կասապ, նէա եօթ տարի կայ, որ դանակ արեր դատրեր վար իմ դուռ. խէատ իս գլլօխ խանիմ տիւս, իմ գլլօխ տը կտրի. ձիկ աստուրից տը խանի: Տու Աստծով սրբերով եմին կանիս որ իմ գլլօխ չըտաւ էանու ձեռ: Ծա դեղմ կըտամ քիյկ, տիւ բիս (դու ինքզ), դանակ թալես քըլ ձեռնով իմ գլլօխ կտրես, տանիս քսիս վէրէն խոջնայ, ժրի. դօրիս էլըմ իմ գլլօխ դնիս տեղ. դեղ քսիս վէրէն, ես տը ժրիմ, հաս (գնաս) խէա (հետ) քը պանին:

Սենեակ եմին արաւ, օձ էլաւ փաթըթվաւ զէն. էտու մազ

ուր գեասիրուն (մազեր) կախեցըցուց. եօթ տարին էլան տիւս. եօթ դիր իտու հէրդում (երգմցրին), սաց. Զըմոռանաս, պիրես իմ գլխի գնես վար եմ լէշին:

Էլան ծակից տիւս. դանօ (նրա) տան կասապ խասաւ դանակ առից թախ գլխի ինչ կէրէվայ: Տիսաւ որ գլխիմ էր իկաւ տիւս. Սենեակի գլխին էր:

Սենեակ շոտմ դանակ առից, էթալ թնդ էանու վիզ: Կասապ սաց. Մը կտրի, գլխի իմի ի: Նէա եօթ տարի կայ որ ես ըստա իմ:

Սաց. Նէա ութ տարի կայ որ ես մութ լուս կըխանիմ. ինչիս գլխի կտամ քիյկ, Կասապ միտք էրաց. սաց. Էլ ձենէ պանմ չիգեայ, էհամ ականջկալիմ (աւետիս) տանիմ, բալքի (իցէ թէ) անտի ձիկ պանմ խասնի: Խասաւ ականջկալէն իտու. տաս ոսկի տվին, էան գլխաց ուր տուն: Սենեակ նոր իտե կնաց. կըրըշ որ թագաւորի լաճ իլեր չոր փետ, համան խողին ի որ Կասապ մաջ ոսքընեբուն: Տղին կըխանի վէ. խօրօտըմ կըլվայ, օձու գլխի կըքսի վրէն, կըհա կընստի ուր տեղ, կըտիսնայ որ տղէն, հէտիկ հէտիկ (կամաց կամաց) զինք յիրար կըտայ. կէշի կըկայնի կըսադանայ ասկուն ինչ մօրէն մէկն ի:

Թագաւոր խըլսուն զՍենեակ կանչից, սաց. Իմ թագաւորութեն քիյկ (քեզ), տիւ իմ տղէն ժըրըցըցիր (առողջացրիր):

Սենեակ սաց. Պնպարայք (շնորհաւոր) ընի քիյկ քիւ թագաւորութեն:

Սաց. Իմ մամլեաքեաթ քիյկ:

Սաց. Զըմ ուզի:

Սաց. Ապա քիյկ իշ կըվտի (պէտք է):

Սաց. Մէկ օլախ (ձի) կըվտի ես խէճնիմ էհամ իմ տուն:

Էլան օլախմ պիրին, աեար դրին վրէն. Սենեակ խէճաւ: Կնաց տուն. զօձ մոռցաւ. Թագաւոր շատ ուրախացաւ, էլաւ եօթ օր եօթ գիշեր, եօթ ցերեկ խարսնիս արաւ, զայն իրեյք կինկտիր էլ պսակից վէր էանու: Էան հրկու (հրեկոյ) ինչ տը տանին կընկտիր հօղէն, ուր մէշկապ արձկից. օձու գլխի ընկէաւ տակ: Սաց. Օյ լէ. Աստված, քըլ տուն աւրի ադամ որդի, տիւ իշ բէբախտ իա: Նէա հայվանմ էր ձիկ իկնից վար աշխրին էան գիշ զնդանից իս մոռցայ, անու գլխի չ'տարայ դնէ ուր տեղ:

Սենեակ իլաւ ուր մէշկապ կապից, շուշէմ իպի օձու գլխի իտի հինի. Չուր ամաց վէրէն, խէճաւ օլախ, քընց կնաց վար օձու դան, կըրըշ կըտիսնա որ օձ չորցիր, թօռօմիր, մըչմքի տուած վէրէն, պրծիր պանից: Լէաց իտու, էգար մաջ ուր կօտին (զըլխին) էլաւ գլխի իտի վար ջանգկին, շուշի Չուր իլից վէրէն, օրմ

էրկու մնաց, ըրընց, տիսաւ որ պոչ իրար առից. չէ, չէ, դէ, հա ընկաւ խիտ, հա սաղացաւ, չում ժրաւ:

Սաց. Սենեակ թագաւոր, չիւր տիւ խասար, լէշս խալեր, մարմինս մաշեր, մնացեր չոր ոսկոր. տիւ պարոզ իկար, խաղար պարոզ, վար իմ աչիչ. չէ ես ժրա կասապի ձեռնից պրծայ: Թըխ իմ միս խալի, ոսկոր մնացի, բէաս ի (բաւական է) ես չորս տիղ ուրհամ, չորս եզ կընիմ, չորս խոյ ուտիմ. էլըմ (կրկին) տիւնիմ գաջըվան (առաջվան պէս) վիշապ:

Դօր Սենեակ կաց պարոզ արից, իրի ուր տուն, խասաւ ուր մուրաղին:

Պատմեց 1911 թ. յուլիսի 26-ին Թաղ գիւղում Շատախու Շիխանց գիւղացի Պիասո Դամալեանը, որ 20 տարի առաջ գնացել էր Զդիր և այնտեղ հալվածի Մխիթարից սովորել:

ՕՁՈՒ ԵՒ ԾԻԽԱՐ ՄԱՐԴՈՒ ԿՍԵՆ

Ժամանակից թագաւորըմ կէր, էրազ տիսաւ որ, էրկնուց աղվէս կըթափէր երկրին վըրէն:

Թագաւոր ժողվից ուր զըմէն թուղթ ըրընկող, կարգացող-քիյր, չորս կողմին, ուր զըմէն գեյտունքտիր, ժողվից էանոնց սաց. Տիւ տը զընտնէյթ թէ իմ տիսած էրազ լինչ ի, ինչ մահնայ (մեկնութիւն) ի, ձիկ սէյթ թէ չէ ձիւ ամենու գլխի տի կտրեմ:

Թագաւոր քառասուն օր էանոնց մօշլաթ (ժամանակ) ի-տուր: Էն էրկրի մէջ թագաւորի քեաղքիյց տիւս գեղըմ շատ աղքատ իրիկ կնիկըմ կէր: Էանոնք սկոմ (այնքան) աղքատ ըն, որ օրվան խաց ուրենց ձեռ չէր ընկնի:

Նէա կնիկըն ուր էրկան վըզի վէրէն իտիր, որ Էնա թագաւորու էրազ խանի: Պալկօմ (կամ թէ) հանտեղ թագեաւոր զէան (այն) ըսպանի յինք մօտէն պրծնի:

Իրիկ ինչ մահնայ (պատճառ) որ ճարից, չըկէրցաւ ուր կնկան մօտէն պէյծընէր: Էլաւ տընէն տիւս ընկաւ կնաց: Ծամբախ ջոջ քեարիմ մօտ խասաւ, ջոջ օձըմ քեարի տակէն տիւս էլաւ, սաց. Հայ Շիւար, տիւ գեթր կէհաս (ճւր կերթաս):

Էան շիւար մարթ սաց. Ոլլա, ես էլ չըմ գիտի գիօր կէհամ:

Օձ սաց. Հայ Շիւար, տիւ մի վախէնայ, կնայ մա թագաւոր, թագաւորին սա, տիւ էրէզ մի տէսիր իս էրկընուց աղվէս թափէր

վար քիւ երկրին: Մարդեր մէկ մէկէլ տը խապին, հիւաֆիւա տը անին մէկ մէկու, տիւն էլ էանու դեօրա երկրին, քիւ թախթին մուղաթ (զգոյշ) կաց, չըզարարվես (ֆրասուես): Հալա (բայց) թագաւոր ինչ կըտայ քիյկ, պիւրես կէս ձիկ տաս, կէս քիյկ, օձը սաց Շիւարին:

Շիւար էլաւ դօղրու (ուղիղ) կնաց մա թագաւոր, սաց. Թագաւոր, ապրած կէնաս, տիւ երազըմ տիսերիս, էրկնուց ազվէս թափեր երկրի վերէն: Էան էլ նշանակի որ երկիր հիւա ֆիւի մէջ ընկաւ, մէկ մէկէլ տը խաբեն. տիւ էլ արդար թագաւորըմ ես, քոյ երկրին, թաղթին (գահին) մուղեաթ կաց, չըզարարվիս, եան դու, եան քու երկիր:

Թագաւոր սաց. Աֆարըմ. դօղրու ի (ուղիղ). ամբ ըրաց սաց. Տարէյք իմ խըզինէն (գանձարան) չորս դաւա (ուղտ) պիւս փարա բարձէյք, թող Շիւար տանի ուր:

Թագաւոր սաց. Մէկէլ թուղթ ըրըշկող կարդացվորքիյր թողէյք թըզ էհան ուրենց տուն. նարով դէն (այսուհետեւ) իմ բամըլդար նէա մարդն ի, էանու կանչիցէյք:

Շիւար առից ուր չորս պիւս ոսկին, յուրիշ ճամփեով կնաց ուր տուն: Էն առջի էկած ճամփեով չիկնաց, որ օձ վար ճամփաին ուր տիսներ, ուր բաժնի դաւի ըներ:

Շիւարի կնկայ քէյֆ շատ էկաւ, որ էրկա պիրած ոսկու պիւսներ տիսաւ:

Բեանիմ տարիմ ընցաւ վերէն. մէկէլ թագեաւոր էրազմ տիսաւ, որ էրկնուց էրուն կըթափէր: Էն երկրի մէջ ինչ կանդար կարդացվոր, թուղթ ըրըշկող կէն զըմէն ժողվից, մարդ չըկըցաւ թագեաւոր ինչ էրազ տիսիւր էր, էանու մահնէն թնչ էր ըսեր:

Թագեաւորի միտ ընգեաւ ուր յիրջին էրազ խանող Շիւար. ամըր էրաւ (հրամայեց) տը պիրէյք ձիկ խամար:

Թագեաւորի խոլամ (ծառան) էլաւ կնաց էն էրազ խանողի տուն, մարդուն սաց. Թագեաւոր քիյկ կուղի, որ էանու էրազ խանիս:

Մարդ ֆնաց շիւար, կըսի. Էլ ես ինչիս էնեմ. մէկէլ տրուն (անգամ) օձ խապիրիմ, էանու բաժին չըմ տուիր. Էլ մկայ ես իշ ճար անիմ իմ գլխուն, վոլլա թագեաւոր զըմ գլխի տը զարկի:

Ալ (այլ ես) յուրուշ ճար չըկայ, էլմ էլ տըհամ մա իմ օձ ախպէր, ան թըզ ձիկ ըսպանի, ան ձիկ ճարմ կանի:

Էլաւ կնաց էլմ էլ օձու քեարի մօտ խասաւ:

Օձ քեարի տակէն տիւս էլաւ սաց. Այ տիւ պարով էկիր, Շիւար ախպէր. քը քէյֆ, քը հալ թնչիս ի, տիւ մէկէլ տրուն ձիկ խափեցիր, թագեաւորու տուած մալից ձիկ պաժին չըխանցիր,

ալա բան չը կայ նէա քէարատին (անգամին) թեազաւոր էրազ տեսեր որ էրկնուց արուն իկեր, մահնէն էն ի որ նէա ժէամե-նեակ կոպու, արուն թափելու ժէամանեակ ի, էն աղէկ թէազաւորմ ի, թրխ էասքար լաջքէար ժողվի, ուր երկրին, թախթին մօղեաթ մնայ, ֆեսսըմ չը խէասնի էանու:

Բալէ նէա քէարատին թեազաւոր ինչ տա քիկ՝ բիրես, յիւ-չին թըխ մնայ քիկ, նէա դըրու բերածըն բերես կէս քիկ, կէս զիկ:

Շիւարն սաց. Վար եմ աչիչ, թամըլտեմ (բարեկեց), էլաւ զըննաց մատ թեազաւոր:

Թեազաւորի յիրես խատ ինիլուն՝ սաց. Թեազաւոր ապրած կէնաս. դու էրազ տիսիբ ես՝ էրկնուց արուն թեափեր: Նըշանակ ի որ տարին կըսու, արուն թափելու տարի ի. էասքար լաջքէար ժողվի, քու երկրին, քու թախթին մօղեաթ կաց, չը զարարվես, քը տուչման քիկ զարար չըտայ:

Թեազաւոր աֆարմ իտուր էրազխանին, մէկէլ թուղթ ըրըշ-կող կարգացողքերուն ճամբախ իտուր, էնան ուրենց տըներ. Է-րազխան Շիւրին քանձ յիւրչին դրին էէրկու դիր յաւել տըվէց, էրարձ ուր խըզինից փարայ, ջաւահըր բառնալ իտու, յօրօղկեց ուր տուն:

Էրազխանող Շիւարն նէա քէարատին որ նէա ախագին մալ տէսաւ՝ աշկեր մըթնաւ, օձու նէա դըրու աղէկըթըն մողաւ, մէզեց (մտածեց) որ տէնամ օձու մօտ, օձ որ տիւս էլաւ՝ քարըմ զանեմ օձ ըսպանեմ, նէա մալ զըմէն տանեմ ձիկ, Չուր եմ թո-ռան թուռոչ խէրթե ի, օձ թշ տանի աստըվորի մալ. խօ համէն օր էլ թեազաւոր էրազ չը տիսնայ, գէօ նէա էր:

Ուր բարցուկ բեռներ կ'առնի, զընկ զընկ կը գեայ օձու քա-րի մօտ, օձ տիւս գալուն խիտ՝ մարդ կը կըզուի, գէտնից քարըմ կ'առնի՝ օձուն կըզարկի, օձ կըփախի. քար կըզարկի, օձու պոչին կը տիպնայ, կը կտրի. օձու էրուն կը թափի, օձ անպոչ կը մտնի քարը տակ, մարդ իր բեռներով կը գեայ ուր տուն:

Շատ չէ քանիմ տարի էլ վէրէն ընցաւ թի չէ, էն թեազա-ւոր էլըմ էրազմ տէսաւ. տէսաւ որ էրկնուց ցորեն կը թափէր վար երկրին:

Թեազաւոր էլ կարգացվոր, թուղթ ըրըշկող, բամըլտար մարդ չը կանչեց, տօղրու յօրօղկեց ուր էրազախան Շիւարն բիրեն:

Թեազաւորու մշակ զընաց էանու տուն սաց. Շուր թեա-զաւոր քիկ կը կանչի. էրազըմ տիսեր՝ որ սես Բնչ ի տիսեր և մահնէն Բնչ ի:

Էրազախան Շիւարն յախու կըտրաւ յինի. կընկան սաց.

Կընդիկ, էլ տօրիս թնչըս անեմ, որ անեմ, օձն էլ արի ձիկ տուշման, օձու մօտ էհամ՝ օձ ձի տը կըծի ըսպանի, օձու մօտ չէհամ՝ էրազ չըմ գիտի, թեազաւոր իմ գըլօխ տը զարկի: Մարթ թըրի վէրէն կըհէր, չէր գիտի ինչ անէր:

Ախրը իտու առեց մէզեց (մտածեց)՝ էն օր թեազաւոր իմ գըլօխ տը զարկի՝ օձու աղէկըթն շատ ի ձիկ, ես օձուն աւըրթեն էմ արեր, տ'եհամ, թըզ օձ ձիկ ըսպանի, ես պըծնեմ, կըսի ուր կընկան:

Կիւնի տօղըի կէհա օձու քարի մօտ թի չէ՝ օձ տիւս կը գեայ, Օ՝ բարով, խազար, խազար բարով, Շիւար, անխելք ախբէր, դու չը մէզըցի՝ որ թեազաւոր մէկէլ էրազ կը տիսնայ, դու մէկէլ մըթթաջ կէնէր ձիկ:

Մարդըն սաց. Օձ ախբէր, ես եմ արած գէշըթնն խե քիկ գիտեմ, իկիրեմ յիւջն եմ կապին. ինչըի կուզես էասկոն արա, կուզես ձիկ ըսպանի, կուզես ազատ արա:

Օձ սաց. Ախբէր, դու գէշըթնն արի, ալա բան չը կայ, ես աղեկըթնն տ'անեմ: Դընա մա թեազաւոր, սա (ասա) թեազաւորին. Տիւ էրազ տիսիրես որ էրկնուց ցորենն թափեր. մահնէն էն ի, որ խէր պէարաքէաթ իջեր երկիր, թըզ ուրախ ապրի, ուրախըթնն, քէֆ անի. ալէանու զատ զաւալ (ֆլաս) չը կայ չուր մախուն: Թեազաւոր շատ աստըվորի մալ տը տայ քիկ, անչափ բեռներով. ինչ որ կը տայ քիկ՝ բիրես իմ բաժին տաս, նոր ընցնես:

Մարդն սաց. Վար իմ աչիչ, Աստուած ամօթալից չանի:

Դնաց թեազաւորի մօտ. Թեազաւորի յիրես էլաւ չէլաւ, սաց. Թեազաւոր ապրած կէնայ, տիւ էրազ տիսիրես երկնուց ցորենն թափեր երկրի վէրէն. մահնէն էն ի՝ որ խէր պէարաքէաթ թափեր վար քը երկրին, չուր ուր օրն մախուն ալ քիկ զաւալ չը կայ, կիր ու խմի, քը քէֆն արա:

Թեազաւոր աֆարըմ իտուր մարդուն, շարբաթ, կահվա իտուր էանու. ամբը արաւ մէկէլ էրկու դըրուն քանիմ մալ փարա տըված էանու նա քարէատին էրկու ասկոմ բառնան տանի ուր խամար:

Թեազաւորի ամբի կեօրայ բարձին խըզինից գէաւէք անչափ մալ, ոսկի, թասլիմ արին էանու, էհա ուր տուն:

Մարդըն ճամբախ էլաւ թախ ուր տուն, մէզեց ինչ մալ կայ տօղրու տը տանիմ օձուն, տիրմ գէն խարիրեմ, տիրմէլ ըսպանըցի՝ Աստուած գէն ազատեց, նէա կանտար աղէկըթնն արաւ խա ձիկ, աստըվորի մալ ինչ իլե ձիկ, ձի բաս ի, նէա քարէատին ինչ կայ՝ տը տանեմ էանու:

Տօղրու ուր բեռներ տարաւ իջըցուց օձու քարի յիրջն. կան-
չեց. Օձ ախրէր, էրի քու բաժին, մալ, փարէն ի, նէա տար քը
տուն:

Օձ դուս էկաւ, սաց. Ախրէր մարդ, ես աստըվորի մալ թշ
տ'անեմ. ֆարաղա ես քիկ կըսէ իմ բաժին բիր. էն յիրջին դիր
որ դու մալեր առիր, յուրիշ ճամխով գեացիր, աղվէս էջերէր
յերկնուց, հան օր աղվըսու տարի էր, խաբելու ժեամանէակ էր,
դուն էլ խարըցիր ձիկ, յուրիշ ճամխով գացիր: Էն մէկ դըրուն
(անգամին) որ էկար դարկիր ձիկ, պոչս կըտըրցիր, հան օր է-
րուն թափէրէր էրկնուց, էրընի տարի էր, դու էլ չարըչկըցիր իմ
աղէկըթեն քիկ. եմ էրուն թափըցիր: Մըկայ էլ ցորեն իկեր
յերկնուց, խէր պէարաքէաթ իջեր երկիր, ժեամանէակն ի քիկ բիրեր
դէա, խա քը մալիրուն ուզէր չուզէր տիւ տը կէր, Բարձ քը
մալեր, առ դընն քը տուն, տար քը խամար. ես թշ տ'անեմ
աստըվորի մալ. ես էրկնուց խրիշտակըմ եմ, էկայ քիկ յիմցըցիլու:

Օձը սաց ու փոխվաւ, էլաւ խըրեշտակըմ. թըռաւ դընաց
էրկինք, մարդն ուր բեռներ էբարձ, իբեր ուր տուն, կէրաւ, խը-
մաւ, քէֆ արաւ չուր մեռաւ: Ձիկ քիկ դատ չը խասաւ:*)

*) Պատմեց 1911 թուի յուլիսի 24-ին Շատախի Թաղ գիւղում
նոյն գիւղացի Շահէն Ափրիկեանը:

Թ Ա Գ Ա Ւ Ո Ր*)

Թագաւորըմ կէր, էանու էրկու լաճ կէր. ջոչն Պուղոս կըսէն, պատիկ Պիտրոս: Թագաւոր սաց ողբըքերուն (վաղիրներին). Ուսկին (ժողովրդին) ահախ արէք (իմացրէք) մենք հէտսօր տ'էհանք (պիտի գնանք) սար կանկալ (ման դալ) նէճիր (որսի): Դէալալքիր կանչըցին քաղքի մէջ իշ մարդ կայ՝ ճակէր (ղէնքեր) առնեն, մենք տ'ենէանք Թագաւորի խեղ նէճիր էաս առտուն: Թագաւոր՝ կը խէծնի, էանու էրկու լաճերն էլ խեղ կիննն տիւս (կը ճանապարհուեն), կեննն սարի մէջ, Թագաւոր ձեռ կը տայ ուր ծոց կըսի. Հայ, ես եմ դէանակ չըմ բիւրեր, իրես կը դարձըցի թէաղ Պուղոս կըսի. Հայ դաւակա, վաղի տուն, եմ գլխու վիրկ կանաչ սընտուկըմ կայ, եմ դէանակ մնաց էանու վերէն, առ բի. մկայ կաքաւըմ, լրպստրակըմ (նապաստակ) վէար մի վէր (մեր վրայ) կէայ նէա միւլաթ (ժողովուրդ) տըսեն, միթ Թագաւոր ոչինչ ի, ուր խեղ դէանակմ էլ չունի: Պուղոս խէծաւ օլախ (ձի), իկաւ իրջի տան, տիւս տփից: Էանու մէր խորթ էր, Պուղոս եփ տիւս տփից՝ էան էկաւ տիւս էքաց, սաց. Դէ բի (եկ) պէայեա իլի (իջիր): Կըսի. Ձէ, կանաչ սնտկի վերէն եմ խօք դէանակ մնացեր ի, շոտ արա խէասցըցու եմ ձեռ, ես տանեմ, մկայ նէճիրըմ (որս) վէրէն չը կեայ մնայ հայիր (շիւար): Մէր կը հէայ, կըրըշկի (կը նայէ) դէանակ կառնի, էալէա (բայց) չի տայ տղի ձեռ, տղէն կըսի. Հայ մարէ, շոտ արա: Մէր կըսի. Նէա տեղ դէանակ չկայ, տիւ էրի (եկ) ըրըշկի: Տղէն ճար վէրէն կը կտրի, կիչնի տակ կը հէայ թաղ դէանակ, եփ ինչ՝ կը մտնի տուն՝ մէր կը վաղի տիւս վէրէն կը շինի: Կըսի. Հայ տղիկ, նէա եօթ տարի կայ, ես քեկ կուզեմ, տիւ տըկէաս խէատ իմ ձեռաց: Տղէն կըսի. Հայ մարէ, տիւ էաղ իշ (ինչ) կըսիս. ախր դու իմ մէրն իս, Խնչիս էասկտտ բէան կըսիս, միթ օրէնք չընդունի էատ բէան, վաղ կաց ձէնէ, ես շոտ հէյամ խասնեմ: Բէալէ ինչիս որ կանի մէր վաղ չի կեայ մօտէն: Տղի ճար

*) Պատմեց 1911 թ. Յուլիսի 25-ին Թաղ դիւղում Շեղանցի Պեաս ութսունամեայ, անգրագէտ ծերունին:

կը կտրի՝ ասկիմ (աքացի) կը զէարկի, մէր կիսկի (կը ձգէ) մէաշ տան, կառնի զուր դէանակ կը հէայ:

Դէանակ կը տանի կը խասցըցի, կըտա խօր ձեռ. կը մտածի կըսի՝ նէա բան գէշ էլաւ. կը դէառնայ ըզվոզիր կըխի (կը տեսնի) կըսի. Ոզիր, եմ արած եմ մօր նէա իւ Ոզիր կըսի. Աւտոված քի բես (բո երես) սևի, բը խօր սևի, բը մօր սևի, ոլէա մինք զըմէն մէջ կէացիք:

Էվարին (երեկոյեան) կը դէառնան, կը կէան, Թագաւոր կը հէայ (կերթայ) ուր տան տիւռ՝ կը տիսնայ, որ դէարկէն (մեծ դուռ) զըմէն կապոտացըցած ին, կը մտածի կըսի. Տէր Աւտոված, ես խլխուռն (տառաւոտ) կէացի բէամ չըկէր մեր տան մէջ, նէա իշկ իլեր, մկայ որ էասնէա (այսպէս) եմ տիւռ կէապոտացըցած ին, նէա բէամ կայ եմ տան:

Տիւռ կը բանան, կը հէայ գօ Թագօն (Թագունին) տեղ դրեր մտէր ի մէաշ տեղաց, կը խէծայ, խիւանդ ի, տքոց ընկեր ինի, խես կը զրուցի, Թագօն էանու ջըհապ (պատասխան) չի տայ, Կըսի. Թագօ, նէա քիկ թշկ իլեր, ես կէացիքիմ, դու սաղ էր, մկայ քիկ թշկ էլաւ էասնէա: Էնկէախ որ Պուղոս տնէն էլեր էր տիւռ, Թագօն ուր հիրես լօպկէր էր (պատասխան), ուր խալըվքեր (հանգերձ) ճղճղեր էր, խէաղէար օյին խաներ էր ուր գլօխ, նոր էր կող իլեր մէաշ տեղաց, տաշտմ էլ նաղըք խաց Թխէր էր, Թալէր էր ուր տակ, մինդար Թէալէր էր վէրէն:

Թագաւոր եփ կը խէարցնի ախր նէա քիկ թշ իլեր, կըսի. Վազ կաց, ես կը մեռնեմ, զինք իրար կտայ, կոճկըռճոց կընկնի Թէաղ խացեր, կըսի. Եմ կողեր զըմէն կոտրտվեր իւ Կըսի. Աղէկ, դէ թշկ ես արեր:

Կըսի. Պանիծած լաճ որ իրի տուն, ձեռ էթէալ Թէաղ ձիկ, ես խէատ ձեռաց չը կէացի, էասնէա արաւ խէատ ձիկ: Եան էան քիկ լսճըթին տանի, եան ես քիկ կնկըթին, էասկոմ իլնի տիւռ էան սէատէանէայ լաճ օրօխկես խէատ ձիկ էասնէա բէաներ անի:

Թագաւոր կը բէարկէանայ կըսի ուր ոզիրքերուն՝ Զէալէատքեր բէրէք, եմ էրկու լաճերու վիզ կտրէք:

Ոզիրքեր ջէալէատքեր կը բիրեն որ տղէքերու գլօխ տը զէարկեն, կը դառնան ուղա (խնդիր) կտնեն կըսեն. Էասնէա մ'անի, Թագաւոր ապրած կենայ, քեկէն չըկէն՝ նէա էրկու լաճն են, վազ կաց:

Թագաւոր վազ չի գէայ, նաչար վէրնքտեր կը կտրի կըսեն. Աղէկ, տուր տաննք սարի գլօխ, վգքեր կտրենք, էրուն (արիւն) քե խէամար բիրենք:

Թագաւոր կըսի. Դէ տարէք, նէա զէարի քէամակ վգքեր

կտրէք, էանոնց խեղճութեան քննութեան տակ, որ ես էանոնց էրուն կուշտ խմեմ:

Ողիւր էն էր՝ որ տղէն ինչ որ եկէր էր գլխի՝ պատմեմ էր էանու, էլաւ գնաց տուն, խուրջին լիք ոսկի արաւ, էրկու դէաստ խէլաւ տարաւ, էրկու ձի տարաւ, էրկու տղէտեմ առեց, գէա-ցին սար, էանոնց խեղճութեան էլան, թէաժա խալըքեր խէա-զըցոց, ոսկին կապեց վէար ձիուն, սաց. Կէացէք ձիկ (ձեզ) խաց չկայ նէա էրկիւր, մինք թագաւորի ջրհապ տը տանք: Էրկու տղէտեմ դրին ճամբախ, դարձան էանոնց խին խեղճութեան տվին իրջն թրի բրդեցին, ոխալարմ զինըցին, թաթիւըցին մէաչ էանու էրնին, տարան դրին իրջն թագաւորին:

Տղէտեմ ուրենց օլըխքեր խէժան, խինգ օր, խինգ գիշեր, խինգ ցէրէկ չէջէան տակ, քըլըցին չուժ ուրենց խօր խողից էլան տիւա, քաղքիմ դէմաց ընկէան, ախրիւրմ տէսան, Պիտրոս սաց. Հայ ախրէր, նէա խինգ օր կայ որ մինք նէա կիւրեքենք, նէա խմերենք, մեր օլըխքեր էանթի ծարաւ են, իջնենք նէա ախրի վէրէն, փշուժ խաց ուտենք ուրհաթենք, ախր քէաղաք գէօ հէան միւր դէմ, նոր կընէանք, կը խասնենք: Պէայեա կելինին (իջնում են), գեամ օլըխքերու բէնից կը խանեն, խուրջի ոսկին կը գնեն էարջն ուրենց, խաց կը խանեն, կուտեն: Պարսու կիւք (քուն) տարաւ, քնաւ, Պուղոսի սրտին չէխան որ ախրէր խանէր վէր, ինք թիկնաւ վէար կողին, թէամէաչէա կանէր գ'ուր ախպէր ուր կուքն էլ տարաւ՝ քնաւ, քիչմ մնաց էակէախաւ, կըրըլի ախրօր ծոցից սև ջուժ օձըմ ընկէաւ տիւա, տէսաւ որ ախրէր ու-ռեր, իւեր քեանձ կօթիմ (կովի տիկ), կըտայ մէաչ ուր գլխուն, կը պօռայ, խուրջին կը գնի ախպօր գլխուն, կը խէժնի ձին՝ կէաստ (գէպի) քաղքին կանի որ հէքիմըմ բիրի վէար ուր ախ-բօր. կը խասնի քաղքի մէչ, դոր որ կը պըտըտի՝ խեղճութից չուժ եօթ տարէկան մարդ չը տիսնա մէաչ քաղքին. կըլէայ, կը մըռ-մռայ, եման հէքիմըմ կը կանչի,՝ փողտնըմ կը մտնի՝ խեղճութիմ ոաստ կը կէայ, կը խէարցնի կըսի. Հայ մարդ, կնա քաղքի քէամակ, մեր թագաւոր մեռեր ի, էանտեղ գէալլէաթ կուշի կը թէալեն, խենք վէաւ ելնի թէագաւոր, գնա էանտեղ՝ ինչ մարդ որ կուգես՝ տը տիսնաս:

Պուղոս կնաց խասաւ էանտեղ, տէսաւ որ միւլաթ զըմէն գէօ էանտեղն են, իտու մէաչ ուր գլխուն, սաց. Հայ հէալար հէքի-մըմ: Տէահր (թոշուն) թալըին, էանկէանդէար խողիաքէաթի (ժո-ղովուրդ) մէաչէն իրի թառաւ վէար Պուղոսի գլխուն, էն էլ եղէար գէահրին սաց. Մկայ իմ խէամ գէարդ տիւ ես, իկիւրես կը թէա-ռես վէար եմ գլխուն: Տէահր կը կախվի մօտէն, չը գէատէանայ:

Մարդեր խասան ըռնցին զ'էն, տարան արին թագաւոր, ախրէր մնաց վէար յախրբին, անտէր արտիրական: Պուղոս կը պօռայ, կը կանչի, հման հման կանի, կըսի. Եմ դէարդ կէսսաֆէաթ (վիշտ) թագաւորթին չի, եմ ախպէր մնաց անտէր անտիրական, թարպիրըմ (ճար) արէք:

Պիարոս մնաց ուրտեղ, օրըմ քարվանըմ էկաւ, յախրուր տէսաւ, մօտացաւ, տէսաւ որ տեղմ կայ վէար յախրբին, մարդըմ գէօ ինի, խուրջիմ ոսկի տրուկ ի գլխուն: Կը տիսնայ կըսի. էաջէպէա (արդեօք) նէա մարդ որ ակախ (արթուն) էլնէր մեր պօռպօռալուց, տալրիքերու ձէնից ախր տ'էակէախէր (կը զարթնէր). նէա մարդ ասնէմ (այսչափ) ուռեր ի, նէա օձ ի կծեր: Քարվանպաշին մօտացաւ տէսաւ որ շատ կեղեցիկ տղամ էր, խօրօտ էլ խագուն խփուն, ոսկին էլ գլխուն դրված, սաց. Ուէա նէա ոսկին դրած են նէարու գլխուն, որ վէաւ որ զէն ժըրըցըցի, (առողջացնի) ոսկին տանի ուր խէամար: Ուր խուրջու (բակեղաթ) բէրան կը ըանայ՝ ու դեղեր կը խանի կը դեղի, սընէաթ կը բռնի, կը տիսնայ որ քիչ քիչ ուռոց կիջնի. Թի սընաթըմ, Թի էրկու՝ կը տիսնայ որ աղէն ուր գլօխ կը վըցի, կը պօռայ. Հայ ախրէրս: Դօր քարվանպաշին կըսի. Հայ տղայ, քիկ զէատ ախրէր չկայ էստէա, օձ քի կծեր, տիւ մեռիր ես, գէօ ես քիկ դիղեցի ժըրար, մէայեան (ճիշդ) ք'ախրէր կէացեր քիկ խէամար հէքիմ բերելու: Պիարոս կըսի. Վէար էասկոն ի, նէա խուրջին ոսկին քիկ, ես տընէամ եմ ախրօր խասնեմ:

Հէքիմ կըսի. Տղիկ, ձի խէարամ ի կացեր քը ոսկիք, տէար խէատ քիկ, տիւ ջնէլ ես, վէար քիկ կը խըջիս:

Տղէն կը խէծնի ուր օլախ, դէաստուր (հրաման) հէքմուց կուզի, կը հէայ մէադրէապին (մթանը) կը խասնի քաղաք, մարդ չը ճէանչնայ, կը հէայ ջոչ տիւռըմ ռաստ կը գայ, տիւռ կը աւփի, ոգիւր կըսի ուր քօլին (ստրուկ). Մէախասի (հասիւր) նէա վաւ ի իկեր մեր տիւռ կը տփի:

Քօլէն կէլնի տիւս՝ կը տիսնայ որ կէղեցիկ տղէմ գէօ վէար ձիուն, նէա ուտէն, նէա խմէն՝ հինի ըրըշկէն: Քօլէն ինչ որ կը տիսնայ՝ քէամակ կըտայ պատին, կըրըշկի ուր մօտէն էլ բէան չի գէայ:

Ողիւր կըսի. Եմ քօլէն հէանէա կէանաւ, չիլնի աւեր մարդմ էր զ'եմ քօլէն ըսպանեց: Կէլնի տիւս, կը տիսնայ որ քօլէն գէօ քէամակ տվեր պատին թէամէաշէա կ'անի: Ջողէն իբի տակ ձիուց, էանու ձին տարաւ փէարկէախ, զ'էնէլ տարաւ ուր հօղէն, բէարձեր էթէալ, լըխէֆ, դօշակ էթէալ, խաց, բէան հէազրեց, կէրան, խօշ պէշ էլէան, ոգրի աշկ ընկեաւ ըղխուրջի ոսկին,

էլէան քնան, ուր քօլէն առեց, կնէաց վէար տղի տեղաց. տըս-
վէրկու խէանջէալ էզէար, տղին ըսպանեց: Դիշերնով զ'տղի
ջէանդէակ դըին մէջ մութաֆին (տուպրակ) տարան թալիցին
գետ. գետ զ'ջէանդէակ կը տանի կէսակէացքցի ջէադէացպանիմ
պօտ (նաւ). ջուր կը կտրի, ջէադէացպան կէլնի կը տիսնայ որ
մութաֆէմ կայ ջրու մէայ, կը խնդէանէայ կըսի. խնք նէա թշ
ապրանք ի: Կառկի կը տանի ջէադէաց. ճրագ կ'անի, մութաֆի
բէրան կը բէանայ, որ տիսնայ, որ նորէախաս (նորահաս) ջը-
հէլըմ դրած են մէայ էն մութաֆին, կըրըշկի կը տիսնայ, որ
տըսվէրկու խանջէալ տված ին կողեր. պալէ (քայց) էրակըմ
տէայ (գետ) կը թըրթփայ: Դէօր ջէադէացպան կէլնի կը վէադի,
ուր հէքիմըմ կայ՝ կը խասնի էանու տիւն կը՝պօռայ, կըտայ մէայ
հուր գլխուն կըսի. Հայ հէալար խասի: Հէքիմ կէակէախի կըսի.
Հայ մարդ, քիկ թշկ ի իւր:

Կըսի. Զիկ մէկ որդիմ կէր, նէա եօթ տարի կայ որ եմ մօ-
տէն կէացեր էր, մկայ իկեր ի, ճամբախ չըմ գիտի վոր զալըմ
խասեր, տըսվէրկու խէանջէալ տվեր հընթըտակ. եան խասնես,
եան չը խասնես, շոտ արա, իլի վէր:

Հէքիմ ճար կը կտրի, կէլնի կը կէայ կըրըշկի, կը տիսնայ
որ էրակըմ սադ ի, գեղմ կը տայ կըսի. Նստի մօտ չում խլխոռն,
թի որ խօսեց՝ չխու աը ժրի, թի որ չէ՝ ումուտ կտրի մօտէն:
Կը թողնի կիհէայ:

Ջէադէացպան էլ կը նստի իրիսվէր կը տիսնայ որ դօմ
(մէկ) ու իրար կ'առնի, դօմ ձեռ իրար կ'առնի, դօմ լիկլիկոց
կընկնի զէզուն, չում էառէաւտուն մէկ էլ կը հէայ գհէքիմ կը
բերի, կը գեղի՝ կը ժըրըցըցի: Կանի ուր խոզէադէալակ. ամիսըմ
էրկու կը մնայ. Պուղոս որ թագաւոր էր, ուր խէամ գէարդ զը-
մէն կէախ ուր ախբէրն էր, նէա թագաւորթընին կըրըշկէր, նէա
ուրիշ բէան կանէր, տէայիմ (միշտ) կը պօռար. Ախբէր, տիւ եմ
մէշկ կտորցիր, տիւ ձիկ մեռցուցիր:

Օրըմ կիլնի գէալալ կը տայ կանչիլ կըսի. Զըմէն մարդ
թըղ հազըրվի, կէան էհէանք կան կէալ, որ էրըշկի ուր ախբէր
խինք չը տիսնայ մէայ էանոնց: Դէալէալ կանչըցին, զըմէն
մարդ ժողվըման, թագաւոր հրաման արաւ ուր ողիթթի, հէյաթ
զըմէն ընկէան կէան գալ, որ ուր ախբէր կընտնեն: Էն օր խինգ
կուռուշ փարա կընկնի ջէադէացպանի ձեռ, կըսի տղին. Տղա,
տիւ եմ ցեղ (պէս) չըս ապրի, մո նէա փարէն, կընէայ հէամամ
լողկէացի, քը կլօխ տուր կետել, գէարձի մէա ձիկ:

Տղէն փարէն առեց, կնէաց տեղըմ, ողիթ էանու ռաստ
էկաւ (հանդիպեցաւ), գ'էն ճանչցաւ, նեղ փողնիմ մէայ էր, ձիով

առքէպեց վերէն, որ սպանէր, պատճառն իշկ էր. տիրում սպաներ էր, ոսկին առեր էր, մկայ էլ կռակի ըսպանի որ ուր խէամար բէալէայ չը ծնի։ Ձին խուռ վերէն ընցաւ, աղի զլօխ կոտորաւ։ Ողիբ մէկն էլ դէարձաւ, պալէ փողան նեղ էր, ձին չը զըղոաւ (չդարձաւ), տղէն փախաւ, գնաց ջէաղէացպնի մօտ։ Խէր կըրըշի կը տիսնայ որ տղէն էրնճապաղ իւեր ի, կըսի։ Տղիկ, նէա իշկ իւեր քեկ։

Կըսի. Ոլա ողիբ արաւ խէա ձիկ։ Սորա թագաւոր իշկէանդար կան իրի՝ չը տէսաւ ուր ախբէր, գնաց նստաւ ուր տեղ, ահախ չունի հքմըթից, ահախ չունի թագաւորթնից, իլէա ուր դէարդ կասէաֆէաթ ուր ախբէրն ի։

Օրում աըջալքոպարքեր (պալատականներ) կիւնն կըսեն. չորօխկենք Գորջըստան էրկիր, մեր թագաւորին կնիկըմ բիրենք, բալքի ուր ախբէր մոռնայ, մեր գործիրուն ըրըշկի, էասնէա չէլաւ։ Ոսք արին մէկ, ուրենց դէանկեր (բեռներ) կապըցին, բէառցին, կէացին ծովու պռուկ, որ նստին գեամին, հէան Գորջըստան, ուրենց մթէն (ապրանք) ծախեն, գորջիմ (վրացուհի) գնեն, բիրեն ուրենց թագաւորի խմար։

Ողիբ ուր քօլին սաց. Իհաս ֆլան ջէաղէացպնի լաճ տանիս խետ, եփ ինչ կը խասնէք վէար ծովուն, ձեռ բռնիս թէալես ծով, բէալքի պոծնենք մօտէն։ Քօլէն գնէաց ջէաղէացպանի տիւռ տիկեց, ջէաղէացպան էլաւ տիւս սաց. Ի՞չ կըսես։

Սաց. Իկիրեմ քը լաճ տը տանեմ Գորջստանի էրկիր։

Կըսի. Հէայ հէաւար, հայ մէատէաթ, ես ծիրացեր եմ, ձիկ մարդ չկայ՝ էասկընէա մէք անի խէա ձիկ։

Կըսի. Ձընի, թագաւոր հրաման արեր ի, կը տանենք։

Ջէաղէացպանի ճար կը կտրի, զլաճ կըտայ, կառնի կըտանի։

Քօլէն զտղէն առեց, գէացին ծովու պռուկ, մալեր Եըցին մէալ գէամուն, իրես արին թէաղ Գորջստան էրկիր, կէացին կէս ծովուն, քօլէն ընկըքիրուն սաց. Ողիբի էամըն ի որ նէա տղէն թէալինք ծով, տղէն հէաքի (ինչպէս) մոմ էանոնց յիրջի կը վէառվէր, էանոնց կըրալը կը վառէր, կեր կէփէր, կալուն կը կրակէր, ջուր կտէր, որ հասլի զըմէն բէսն կանէր։ Մարդեր սեցին. նէա մարդ ափսոս ի, թըղ կէնայ, էան տիղէն դէառնանք խասնինք ըստէակ (այստեղ), նոր կը թէալենք ծով։

Քօլէն սաց. Էան էլ աղէկ ի։

Կը գէարկեն կը հէան Գորջստան էրկիր, կը թէալին դա, խանըմ ուրենց խէամար տը գնեն, զ'ուրենց փառօք փէարթալ կը ծախեն, գորջստանին կը գնեն, էֆէնդըմ, զօրիս իտե թագոյիմ կան իկին, որ ուրենց թագաւորի խէամար գնեն, շատ կան

ի կիկն՝ Թագոս կնտէան, ուրեմն թագաւորի խեամար գընըցին։ Ամէն օր տղէն կը թղնէին մէաչ խանին, կէրթէն ուրեմն խեամար կան կիալ։ Օրըմ տղէն կիւնի խանի տիւռ, կը զարկի կը հէայ խանի բէամակ, կը տիսնայ որ պատիկ սարէմ կայ էան տեղ, մէաչ էանու ախչիկմ գէօ նստեք փէանջէարէն, աղջկան աշկ կընգնի զ'տղէն, սրտով հէաւասով կուզի զ'էն։ Դօր կը կանչի վէար տղին կըսի. Տղէկ, էրի ըստա։ Տղէն կը վէախէանան, կը փախի։ Աղջիկ ձեռ կը գէարկի ուր մէջք, քիսիկըմ ոսկի կը թէալի իրջև տղին, տղէն կըրըշի կը տիսնայ քիսիկ՝ կ'առնի, կը հէայ ուր տեղ, ուր խեամար ջուխտըմ սօլ կ'առնի, սալթէմ կը գնի, կը խակնի. հրկուս ընկըրքեր կը կէան, կըսեն. Հօ, ջէաղէացանի լաճ քըպար չի, հիշունց կըտան, կըսի. Դօ ջանըմ, ես ջանըմ, ես ձեր քսուց զատ չըմ կիրեր, չըմ խէակեր, Թագաւորի սայից եմ խօր ձեռ յիսուն քառսուն կուռուշըմ ընկէր էր, իտուր ձիկ, մկայ ես վէար ձիկ կը խրջեմ, ըշկիւ էասնա կանէք խէատ ձիկ։

Խլիսուն ընկըրքեր տիրմ էլ կը հէան տիւռ, էն կեւնի տիւռ կը շինի, կըհէայ սարի կող կան կէալ. աղջիկ ուր բէալամին (աղախին) կըսի. Գնա նէա մարդ բռնի, բէախտ (վատահուժիւն) տուր, առ բիր բէանձր։ Բէալամէն կիջնի տակ, կը խասնի, զտղէն կը բռնի, կըսի. Աստծու բէախտ քէկ, էրի հէանք եմ խանըմի մօտ, մէկ էրկու բէան քիկ սի (ասի), դարձի ետ։ Տղէն վէախ վէախելէն յիտե բէալէամին կը հէայ. Կիւնի բէանձր, կը տիսնայ ոսկի աթոռ դրուկ, ջէավահրքեր մօտէն կախուկ, աղջիկ կը խասնի տղի ձեռ կը բռնի, կը նստըցըցի վէար աթոռին. ուր կուշտ, չայ, կէահվա, շէաքէար, շէարբէաթ, խաց կը բիրեն կուտեն, կը խմեն։

Աղջիկ կըսի. Հայ տղայ, տիւ գիտես եմ դէարդ թշկ ի, ես քիկ բիրիւր եմ ըստէակ։

Կըսի. Ի՞շկ ի, խանըմ։

Կըսի. Եմ աշկ ընկեր ի ըգքիկ, ես քիկ տ'առնեմ, գիտես ես վիր աղջիկն եմ, ես Թագաւորիմ աղջիկն եմ, որ հքմէաթ զըմէն եմ ձեռն ի, նէա Թագօն որ ուզըցին ձեր Թագաւորին՝ եմ խարամ խողաթն ի, մկայ ես քիկ սիրերեմ, տիւ էլ ձիկ կը սիրես։ Լաճ կըսի. Եմ բէնից աւել ի նէա բէան, տիւ մէա նէա փառքին, ես նէա շիւար մարդ. Թնչիս ձիկ տ'առնես։

Կըսի. Տղէկ, ես քիկ ընդունեք եմ։

Լաճն էլ կապուլ արաւ։ Աղջիկ հօրօխկեց տէրտէր իբի, կարգ կէատէարեց, փսակվան։ Դօրիս հէամէն օր ընկըքեր եփ կը հէան քաղթի մէջ, տղէն կը հէա աղջկան մօտ, չուճ հրկուն։ Տը-

դէն կը նստի իշ որ իկեր ուր դէօն զըմէն կը պատմի աղջկան,
էն էլ կը գրի, կը գնի ուր ջօպ:

Աղջիկ կտի լաճուն. Հայ մարդ, հասօր ընդիսար կաց (աբ-
թուն կաց) վէար բիկ, ետ որ էհաք, էրկու օր առաջ ձիկ խէա-
րէար արա:

Տղէն հէար կէհէայ կըսի. Ե՞տ տ'ինննք տիւս:

Կըսեն. Գէօ վաղ չէ մէակէալ օր տ'էլնննք տիւս. աղէն կը հէա
աղջկան կըսի. Վէաղ չէ մէակէալ օր տ'էլնննք տիւս:

Կնիկ կտի. Ես հէասօր նէաջարքեր (հիւսններ) տը բիրեմ,
սանտուխըմ կը տամ շինել, էրկու մարդու տեղ. բէանթ օր տը
խասննք Անեկայ քաղաք՝ էասկոմ աւուր խաց թաց տը ծեմ (ա-
ծեմ) մէշ, կօպդէս բէալնիս մէաչէն տը տամ շինել, մարդ չը գիտ-
նայ էանու տիւս վաճի ի. Ես տը մտնիմ մէաչ սանտուխին, եմ
բէսլէամին կը սեմ հէամալ բիրի ձիկ բիրի ձիւր խանի տիւս ծա-
խի, մէկ կողմէն էլ տ'սեմ ես տըհամ եմ խօր տուն, որ էն չը
գիտնայ ես սանտուխի մէշն եմ, պէալէ սանտուխ չում խէազար
սնտուկ ոսկի էլ իլնի, չը թղնես ընկնի մարդու ձեռ, ես գէօ
մէշն եմ, գիցի, առա քիկ խէազէար խէազէար ոսկի, տար որ
գին անես:

Մէկ էլ օր աղջիկն մտաւ սանտի մէջ, սաց. Ես տ'հէամ
եմ խօր տուն, նէա սանտուխ տուր համալքիրու քէամակ, տար
Ֆլան խանի տիւս, գէալէալ տուր կանչել, թըղ սեն. Հէյ, վէաւ
նէա սանտուխ առնի՝ փօշման ի, չառնի՝ փօշման ի:

Բէսլէամէն էլէաւ վէր՝ խանըմի ըսածքեր կէատէարեց,
սանտուխ իտու համալի քէամակ, իտու կանչել. Հէյ, վէաւ նէա
սանտուխ առնի՝ փօշման ի, չառնի՝ փօշման ի:

Մէկ սաց՝ յէարդ կայ հինի, մէկ սաց՝ ոսկի կայ հինի, մէկ
սաց՝ դէարտակ ի, նայիսա գին արին, բէանձրացաւ չում խարիւր
ոսկի, որ յառաջ տանին. աղէն խասաւ յավըլցուց, առեց
տարաւ խան:

Մէկէլ օր էլան դ'ուրենց բաներ տարան ծովու մօտ, որ դը-
նեն գիամին, ընկըքեր կըսեն. Ասկուն իլնի տիւ ջէաղէացպանիմ
լաճ էնիս՝ սանտուխ տանես խետ:

Կըսի. Հիվի կանեմ (խնդրում եմ). ուջա կանեմ (աղերսում
եմ) եմ խէր խէալվոր ի, ուր խէամար խաց բէան կը գնի մէշ,
ձեր քսէն թշ կը հէայ, ախր քըէն թազաւոր կը տայ:

Դօրիս ուրենց գէատեր թէալցին մէաչ գիամուն, կաստ ու-
րենց Անիկայ քաղքին արին: Գիշիւր ինչ որ ընկըքեր կը քնին,
աղէն ուր մատ կը գէարկի վէար սընտկին, տիւս կը բացվի, կը
մտնի ուր կնկան մօտ չում խլիսուն, էլըմ կէլնի կը նստի ուր

տեղ. աղիս սեմ, կնիկ ուր մարդուն կըսի. նի ինչ նօպաթ կը խասնի քիկ՝ քի տը թալեն ծով, սանտուխ տանես թէասլիմ անես թագոյին սա. Ես ջէաղէացանի լաճն եմ, մարդ ի, մախ, մեռնել կայ՝ կիւնի ես մեռնեմ՝ նէա սնտուկ թասլիմ անես եմ խօր՝ քի վէարձը ի, մէաչ գիսմուն կան կիսա կոճ կայ մէաչ, կոճա առնես, քը խէալավքեր խակըցես զկոճ, դնես վէար գիսմու պուկին (եղբին) կէաս մատ դարկես վէար սնտկին, մտնես եմ ծոց, էանոնք չխու (արդէն), կոճ տը թէալեն ծով քը բէաղէալ:

Մնաց չուճ նօպաթ խասաւ տղին, մարդեր ուրենց խէարըրքեր արին մէկ, որ զէն թէալեն ծով, սեցին. Հասօր նօպաթ քոն ի, իլի ալէախ կաց: Տղէն էլաւ սանտուխ կըրկեց, տարաւ մէատ թագօն՝ սաց: Հայ թագօ, ես ջէաղէացանի լաճն եմ, եմ խէր խալվորքեր ի, էանու խէամէար առեր եմ որ ուր խաց տնի ինի՝ մուկ վըրէն կէան չը կէայ, հասօր նօպաթ եմ ի, վէաւ կիտի, երկիր մախ, մեռնել կայ, սանտուխ առ քը մօտ, կիւնի որ ես մեռայ՝ տանիս եմ խօր թէասլիմ անես:

Թագօն կըսի. Հայ աղէկ. Աստված չանի տիւ մեռնես, տիւ նէա խօրօտ տղէն, մարիֆաթի մարդ, ես մեռնեմ տիւ չմեռնես, ափսոս չի՞ տիւ մեռնես, ուխտ էլնի վէար եմ ջանին, Աստված չանի քիկ բէամ իլնի՝ նէա սընտուկ տը հէա՝ քը խօր ջէաղէաց: Էն էլ կնաց նօպաթ բոնեց, արաւ հէալէա-հէալէա (աղմուկ) չուճ խալի քնան. կան իրի կոճ կնդաւ, զուր խալվքեր էխան, խէաղըցոց զկոճ, իրի, մատ էգէար վէար սանտուխին, կնիկ տիււ էբաց, մտաւ ինի, տիււ շինեց: Ընկըքեր էլէան կոճ բոնըցին, թէալցին ծով: Էառէաւտուն թագուհին էլաւ սաց. Հմը ի ջէաղէացանի լաճ, լաճ չկայ, տոր կան իրի չը տեսաւ, բըրձկեց տեսաւ որ տղի ֆոս գէօ վար ծովուն, սաց. Հայ հէաւէար մէատէաթ, նէա լաճ ըչկի՞ թալիցիք ծով, էանէա խեւացի տղէն, եմ աշկեր կորնէր:

Ուրենց ճամբախ գացին, չուճ խասան Անեկայ քէաղքի մօտ, ջնապ տվին ոգիրքերուն, էկան անոնց, դիմաց տարան որ տը խանեն տիււ: Թագօն սաց. Ես չըմ իլնի տիււ, նէա սանտուխ ամանաթ ի, առէաջ զէն խանէք, որ ես եմ խետ տանեմ: Ջսընտուկ խանըցին, մէկ տեղ առին գացին թագաւորի տուն:

Հրկուն թագաւոր կանոնն կը տանեն թագօ մօտ, էն կըկա կը տիսնայ ուր կնիկ: չխու հինի-չըրըչի, կսի. Ախ ախբէր, տիւ նէա իշկ արիւր խէատ ձիկ, իմ աշկեր քօոցըցիւր, խաց, շէարբէաթ, կանվա զըմէն բէան, ինչ որ բերին, չը մօտեցաւ, ախ ախոց իտիր հինի, կող էլաւ քնաւ, չխու խէարբէար չէլաւ թագօ մօտէն, Թի օրըմ, Թի էրկու, Թի իրիք, էասքան մնաց թագաւորի փառ-

քի, համէն օր եփ թագօն կենի կան կը գայ մայ սահրին, էանու խամար խաց կը բերեն, կը գէայ տիսնայ որ ինք դալ չը կրեր գուր խաց կը խմնի, կըսի. Սև կապեմ, տըսեն նէա թագօն աշխարհը մէն տ'ուտի, նէա թշ քան էր, ստա բամ կայ, կը մտածի կենի իտև դաան պախ կը տնի, կը լսնի մայ հօտին զըրընկոցըմ կենի, կըրըշկի կը տիսնայ որ ուր խանըմ մայ հօտին կայ-ներ ի, կը ճանչնայ, կը պտղի, կը մնայ:

Յանըմ որ տեսաւ, սաց. Թագօ, ձէն քը մօտէն կէայ տիւս ես քը լէզուն քը պճըճակվէր տը քէշեմ տիւս:

էասնէլ կսի. Յանըմ, եմ բերնից աւել ի, ես իրջն քի խէա-բար տամ թնչիս քը բէաս տ'անեմ:

Յանըմ կըսի. Թագօ, եփ ինչ ըրկուն թագաւոր կը գայ տուն ուր խաց բան չուտի. մատ զար վէար եմ սնտկին, սա. Սնտկի, սնտկի, ք'անպած սիրես, պատմութիւնըմ արա, պէալքի թագաւոր կտոմ կիտխ ուր ախբէր մոռնայ, ձիկ բրի ուր միտ:

Հրկուն եփ թագաւորի ընցան իրջն, բերին հէարէամըզ, (կանանոց) էլըմ պօռաց. Ախ, ախբէր, ախ ախբէր, ոչ խաց կէրաւ ոչ խմաւ: Թագօն վաղեց վէար սանտուխին սաց. Սանտուխ, ք'անպած սիրես, տիւ կըսէմ անես իմ թագաւորի խամար, պէալկօմ փշուս ուր ախբէր մոռնայ, ձիկ բերի ուր միտ:

էն կեսիս նաղըք, բարալ ձէնըմ ընկաւ տիւս, սաց. Թագօ, ես թշ կըսէմ անեմ քի խէամար:

Սաց. Դու գիտես:

Սանտուխ սաց. Թագաւորըմ կէր, էանու էրկու լաճ կէր, մէկի անուն Պուղոս էր, մէկին Պիտրոս: Թագաւոր նէա բէան որ լսաւ՝ մտքի մէջ սաց. Ուա եմ անուն Պուղոս ի, եմ ախբօր անուն Պիտրոս, նէա տեղ բէամ կայ եմ տունակու (աւեր) խատ Պիտրոսուն:

Սանտուխ սաց. Օրըմ թագաւոր կնէաց նէճիւր, լաճ օրօխկեց տուն թէախ ուր գէանակ, էանու խորթ մէր ձեռ էթալ հինի, լաճ չըկնաց խէառ ձեռաց, մէր էլէաւ զինք խըմնդցուց, թագաւոր իրի տուն, սաց. Քիկ թշկի իւեր: Սաց. Քը լաճ ձեռ էթալ թէախ ձիկ, չը գէացի խէառ ձեռաց, էասնա արաւ խիա ձիկ: Թագաւոր էլէաւ գուր էրկու լաճեր տըսպանէք՝ ոգերքեր տարան սար, մաքիմ զինեցին, անոնց խէալըքեր թէաթխցին մէջ էրնին, բերին թագաւորին շանք տվին. ուրախցէաւ: Տղէտեր կէացին ճամբէախ ընկան վէար յախբըրին քնան, օճըմ էկաւ Պիտրոս կծեց. ախբէր գնաց քաղաք հէքիմ բրիւնու, դէալլաթկուշին թէացին իրի վէար էանու գլխուն, տարան արին թագաւոր, ախբէր մնաց մէաջ էան հալին. քարվանպաշիմ էկաւ դեղ իտու, ըզՊիտրոս ժըրըցըցուց, էալ չըմ գիտի ինչիս էլաւ:

Նա բէան որ Թագաւոր լսաւ՝ էլաւ խասաւ Թէախ ուր Թագօն, խօշ պէշ էլան։

Սաց. Համէան եմ ախբօր ժըրթնի ձէն լսայ, բաս իւ Գնաւ չուժ լոսցաւ, էկան Թագաւոր տարան վար Թէախթին, էասկոն մարիֆաթը՝ բէասցըցուց, որ երկիր զըմէն զարմացան, սեցին՝ խողի մինք շտըմ Թագաւորին կնիկ բէրէնք, որ էասնէա ուր ախբէր մոռնէր, մեկ Թագաւորթեն անէր։

Մնաց չուժ հէվարին՝ էլըմ ընցան իրջե, տարան տուն. գնէաց ինք մատ էզէար վէար սանտիին սաց. Աստված սիրես էադ մարդ զուժարհէկ (վերջին) Թնչիս էլաւ։

Սաց. Գնաց էլաւ քաղաքըմ, էլաւ ողիւրին մէյվան (հիւր), ողիւր էանու կէատը արաւ բէալէ եփ որ տիսաւ խէատ էանու խուրջիմ ոսկի կէր՝ գիշեր բռնեց տըավէրկու խէանջէալ էզար Թիվի տակ, տարաւ էթալ գետ, էանու ոսկիք առեց, էալ չըմ գիտի ինչիս էլաւ։

Թագաւոր որ լսաւ, ինկէաւ վէար ծնկնեըուն չուժ լոս ախ, ախ արաւ, չը քնաւ. առատուն էկան տարան հէամամ, առին տարան վար Թախթին, Թագաւոր էլըմ չիտա չառնի. ուր մօտ նստող ողիւր որ կը տիսնայ էասկոն՝ ինչ ուր խօր սպանող կայնի ուր առաջ, կըսի. Զինթ նէա ողիւրն ի տրող. նէա խիտ կը զըուցի, նէա էն. Հրկուն կնցնեն հէառաջ, էլըմ կը բերեն տուն. Դիրմ էլ կընէա վար սանտուխին, մատ կը գէարկի կսի ք՝աստված սիրես, տիւ քը կսէն Թըմըմի։

Ձէն տիրմ էլ կսի. Լաճ որ Թէալցին գետ, գնէաց էասկէացաւ Զէաղցիմ պօտ, Զէաղացպան էլէաւ ըըըկեց, տեսաւ որ Թօռվէմ կայ մաջ բօտին, առեց, տարաւ, էբաց, տեսաւ որ լաճըմ կայ հինի՝ նէա ուտեն, նէա խմեն, Թումաշէա անեն. գնաց ուր հէքմուն կանչեց, էկաւ գեղ իտու ժըրըցցուց, արաւ ուր լաճ, օըըմ Թագաւոր մարդ իսկեց մաջ երկրին՝ ուր ախբէր ըըըկելու, կան իկին չը տեսան. Խէր լաճուն ըսեր էր. Իլի գնա խինգ կուռուշ տար, քիկ տու Թրաշել. լաճ գնաց, ողիւրն ուստ էկաւ, նեղ փողանմ էր, ողիւր ձին քշեց վար լաճուն, որ սպանէր, լաճ փախաւ, գնաց խօր մօտ. Մնաց չուժ օըմ՝ խէալկ էլէան Թագաւորին սեցին. Ինէանք քիկ Թագօմ բիրենք, էլէան ընկէան յիրար որ տըհէն՝ ողիւր էլըմ իր քօլին սաց. Գնա Զաղէացպանի լաճ տարէք խէատ. ձիկ, Թէալէք ծով. էլէան գէացին, զօռով Զէաղէացպանի լաճ տարան խետ. վէար ծովուն տըթալէն ծով՝ տեսան որ ուրենց խամար շատ բէան կանէր, ափսոսացին, սիցին. Թըխ մնայ չուժ էան տեղէն տառնանք նոր, գէացին չղմ Գորջատան, խանըմ բացին, ուրենց մալեր ծախեցին, անտեղաց մալեր առին. Թագօմ կնտան առին. էն լաճ օըըմ ուր խանի տիւա շինեց, գնէաց կան-

դէտլ՝ աղջիկ մ նստեր էր փէանջէարէն. կանչեց լաճուն, լաճ փախաւ, փարաւ էթէալ, առեց տարաւ, ուր խամար սօլ, սալթէմ առեց. մէկէլ օր դիրմ էլ դնաց, աղջիկ զուր խոտէամ հօրօխկեց, լաճ տարաւ ուր տուն, լաճ ուր կասէն էանու խամար արաւ, աղջիկ ղկեց տէրտէր իրեր, փսակեց վար ուր: Սաց. Գնէա քը ընկերքերաց խէասկացի մէա խնք Եփ տըհէք, իրի ձիկ խէաբէար արաւ: Լաճ ուրենց հէալու օր խէասկէացաւ, իրի էանու սաց: Աղջիկ սանտուխըմ իտու շինիլ, ուր և լաճու դպրէն իլից մէջ, լաճուն սաց. Ես տը մտնեմ մէաչ նէա սնտկին, տամ հէամալի քէամակ, առա քիկ ոսկի, եփ ինչ կը բիրեն ձեր խանի տիււ ծախեն, քէանիմ կէշնի եմ սնտուկ առնեա, էասկոն արաւ: Լաճ կնեց սնտուկ, տարաւ իսկէալէն (նաւահանգիստ) որ տը տնէր գեամին՝ ընկերքեր խտ կովան, սաց. Խճ տիլինի, ախր սնտուկ մի թագաւորի սայից դրէք մէաչ գեամուն, տանենք: Դրին տարան, գիշերնից լաճ կը մտնէր մէաչ սնտկին, կնկէան մօտ, ցէրէկ կիշնէր տիււ, խասան տեղըմ վէար նօպաթ տը տէն լաճուն, գիշեր բռնէն թէալէն ծով. կնիկ լաճուն շանք իտուր, լաճ սընտուկ թէասլիմ արաւ թագոյին, գնէաց զուր խէալվեր եխան, խէակըցուց զկոճըմ, ինք իրի մտաւ մէաչ սնտկին: Մարդեր գիշեր էլան ըզկոճ թէալցին ծով, էանոնց խէալվըմէն (կարծիքով) լաճն էր: Թագօն էլաւ վէր, շատ կան իրի, տեսաւ լաճու Ֆէաս վէար ծովուն ի, շատ տըրտմաւ, էանու սընտուկ առեց, իրեր խտ, եփ խասան ուրենց էրկիր, ոգիքեր էկին որ տը խանէն տիււ, Թագօն չէլաւ տիււ, սաց. Մարդ բիրէք, որ նէա սնտուկ էամէանաթ ի, տանի եմ խտ նոր իհէանք: Մարդ էկաւ սընտուկ շլկեց, մէկտեղ տարան թագաւորի հօտէն: Յէրէկ եփ ինչ թագոյին խաց կը բէրէն՝ ինք կէշնէր կէան կէալ, կը կէր կը տիսնէր որ ուր խաց տարած ին, կը զէարմէանար, կըսէր. Նէա խէալկ տըսեն մեր թագօն շատակեր ի, օրըմ պախ իտիր, տեսաւ որ ուր խաթուն սնտկից իլեր կայներ հօգի մէջ, զէարմէացաւ սաց. Տիւ մարդու սես՝ ես քը լէզուն տը քէշիմ տիււ, Թագօն ձէն կտրեց: Թագաւոր մէկ էլ էկաւ տուն, խաց չկէրաւ, ինչ առաւտուն գնէաց, սընտկի խանըմ սաց. Հրկուն որ կը գէայ, զէար վէար սնտկին, ես կըսէմ (հիքիաթ) տանեմ, քը թագաւոր քիկ տուլի էասկոն արաւ սընտուկ ձէմ էխան ուր կըսէն տակմէ գլօխ արաւ Թագաւոր սաց. Ատ ես եմ, եմ ախրէր ապա, դէ սմ (ասա) եմ ախրէր Բնչի էլա:

Խանըմ սնտկի տիււ էբաց, զՊիտրոս էթալ մէաչ հօգին՝ սաց՝ Գէօ ի ք՝ախպէր:

Թագաւոր խասաւ ուր ախրէր գրկեց, ուշք կնէաց, Թագօն

խասաւ, շուր իրեր, էթէալ վերէն ըշհարացաւ, էլաւ վեր սաց. Տիւ
ես մեր Թագաւոր:

Սաց. Աէ ես ք'ախբօր կնիկն եմ:

Սաց. Ոլա, բըլա, մենք երկուսն էլ քը ծառէքն ենք, աիւ
մեր Թագաւորն ես:

Ուրիսուն Թագաւոր էլէաւ վեր հէյիէթ (ժողով) քօմեց, հօ-
րօխկեց ըզշէաղէացական իրի, ըզկազին իրի, նստաւ հէյիէթ՝
սաց. Հաքըմ աֆանտի, շարէաթ արս. էրկու ախբէր կը կէան
վէար ախբրին, մէկըն օձ կը կծի, մէկէլ ախբէր էնա հէքմի կան
կէայ, քարվանսպաշիմ գեայ տիսնայ ժըրըցըցի, լաճ ինի վէր,
իհէա քէաղաք, ոզիրիմ տուն մէյլան ինի, էն էլ ինի էանու.
ոսկիք տիսնայ կիսասպան անի, տանի Թէալի գետ, ջէաղէացական
տանի շախի, ժըրըցըցի, օրըմ ոզրին ռաստ գեայ, մէկէլ վազի
որ ըսպանի զլաճ, լաճ յիրչըվէն փախի, օրըմ էլ զուր խո-
լէամ հօրօխկի զլաճ բիրի, տանի Թէալի ծով, ապա նէարու
հէախկ թշկ ի:

Կըսի. էանու հէախկն ի, քէաղքի փէտեր ժողվեն, անեն
տէզ, ըզ ոզիր գնեն մէշ, կրակ տան ինի, վառեն, ջէաղէացա-
նին էլ խալաթեն:

Թագաւոր էլէաւ տէզ շինեց, ոզիր մէշ վառեց, ջէաղէացական
արաւ էանու. տեղ ոզիր, ոզրի կնիկ փսակեց, վերէն մալ տօլլէաթ
խոււ էանու, կէրան, խման, քէֆ արին:

Էրկուց իրեք խնձոր էջաւ, մէկ ձիկ, մէկ ասողին, մէկ լսողին:

